

Iðjupjálfinn

Fagblað iðjupjálfa

ÍPÍ 1/15 • BORGARTÚNI 6 • REYKJAVÍK
36. ÁRGANGUR

Háskólinn
á Akureyri

Framhaldsnám í heilbrigðisvísindum MS

2 ára meistaranám eða 1 árs diplómanám

Háskólinn á Akureyri býður upp á þverfaglegt diplóma- (45 ein.) og meistaranám (120 ein.) í heilbrigðisvísindum sem miðar að því að því að fólk geti stundað nám með vinnu.

„Námið er vel skipulagt og samþætting milli námslota einstaklega góð. Töluverður sveigjanleiki er við val á verkefnatengdum viðfangsefnum og því gefst nemendum gott tækifæri til að tengja efni námsins við eigin áherslu og áhugasvið.“

Sólrun Óladóttir, iðjupjálfi og M.S. í heilbrigðisvísindum

Áherslusviðin eru:

- Almennt svið
- Endurhæfing efling og lífsgæði
- Geðheilbrigði
- Heilsugæsla og heilsuefling
- Krabbamein og líknarmeðferð
- Langvinn veikindi og lífsglíman
- Sálræn áföll, ofbeldi og áfallastreita
- Öldrun og heilbrigði í íslensku samfélagi
- Þjónandi forysta, stjórnun og ígrundun

unak.is

Kæru lesendur

Þá lítur blaðið okkar dagsins ljós og sem fyrr stefndum við á fjölbreytni og leitunum víða fanga til að fá efni í blaðið. Eins og undanfarin ár samanstendur ritnefnd af iðjuþjálfum hédan og þaðan af landinu og netmiðlar þar af leiðandi mikið notaðir til samskipta.

Í ár er blaðið okkar með vænsta móti og fögnum við dugnaði iðjuþjálfna við að skrifa í blaðið sitt. Efnið að þessu sinni kemur víða að og áhugavert að sjá hvernig það endurspeglar fjölbreyttan starfsvettvang iðjuþjálfna. Meðal efni í blaðinu er vegleg umfjöllun iðjuþjálfna á LSH og ýtarleg fagleg samantekt á starfsvettvangi þeirra. Einnig fær rödd notenda þjónustu iðjuþjálfna og nemenda í faginu sinn sess í blaðinu að ógleymdum kynningum á nýjum og

spennandi verkefnum víða um land. Síðast en ekki síst er ánægjulegt að heyra frá íslenskum iðjuþjálfum sem eru búsettir og starfa erlendis.

Margt hefur gerst á þessu starfsári og samþykktar voru á síðasta aðalfundi breytingar á fyrirkomulagi ritnefndar sem meðal annars fela í sér ráðningu ritstjóra í hlutastarf. Þessar breytingar verða komnar til framkvæmda á næsta starfsári.

Ritnefndin vill færa bestu þakkir til þeirra sem sendu okkur greinar, tóku þátt í ljósmyndasamkeppninni og öðrum sem komu að útgáfu blaðsins með einhverjum hætti.

Góðar stundir og óskir um gleðilegt sumar.

Ritnefnd Iðjuþjálfans

Iðjuþjálfinn

Stjórn IðÍ

Ósk Sigurðardóttir formaður
Berglind Indriðadóttir varaformaður
Sigríður Pétursdóttir gjaldkeri
Hólmís Freyja Methúsalemsd. ritari
Anna Alexandersdóttir meðstjórnandi
Sigurbjörg Hannesdóttir varamaður
Sunna Kristinsdóttir varamaður

Umsjón félagaskrár

Þjónustuskrifstofa SIGL

Ritnefnd (ritnefnd.i@sigl.is)

Erla Alfreðsdóttir
Inga Guðrún Sveinsdóttir
Sigríður Guðmundsdóttir
Linda Björk Ólafsdóttir
Maren Ósk Sveinbjörnsdóttir

Ritstjóri

Erla Alfreðsdóttir

Prófarkalesari

Gunnar Skarphéðinsson

Forsíðumynd

Gunnhildur Gísladóttir

Umbrot

Emil Hreiðar Björnsson, Grafiker ehf.

Prentun

Prenttækni

Ritnefnd áskilur sér rétt til að stytta texta og færa til betri vegar. Vitna má í texta blaðsins ef heimildir er getið.

Efnisyfirlit

Pistill formanns	4
Viðtal við Valerie	6
Útskriftarárgangur iðjuþjálfna frá HA 2013	8
Íslenskur iðjuþjálfur í Svíþjóð	11
Iðjuþjálfun í Geðendurhæfingu á LSH á Kleppi	13
Búsetudeild Akureyrarbæjar	15
Endurhæfing aldraðra við athafnir daglegs lífs	20
Viðtal við Antoníu Maríu Gestsdóttur sem er búsett í Danmörk	22
Saga skjólstaðings	23
Fagrát iðjuþjálfunar á Landspítala ..	24
Þjónustuyfirlit sem grundvöllur gæðapróunar innan iðjuþjálfunar	26
Iðjuþjálfun á bráðadeildum Landspítala	34
Iðjuþjálfun á Landakoti	35
Vinnusmiður iðjuþjálfna LSH	37
Skammtíðavistun Akureyri	42
Dagbókarfærsla við lok fjórða vettvangsnáms	44
Ágrip útskriftarnema	47
Umfjöllun um siðareglur	50

Ósk Sigurðardóttir

Kæru félagsmenn

Það eru viðburðaríkir dagar innan BHM þessa dagana og eru kjaramálin þar efst á blaði. Það hefur verið gott að sjá og upplifa að við erum öll tilbúin að sýna samstöðu okkar í verki. Það voru ríflega þrjú þúsund félagar BHM sem fóru í fjögurra klukkustunda allsherjarverkfall þann 9. apríl síðastliðinn en hátt í sex hundruð manns eru þegar í ótímabundnu verkfalli. Við förum fram á að menntun verði metin til launa og að við missum ekki þekkinguna úr landi. En það er mikilvægt að samningar við ríkið náist sem fyrst og við þurfum að hvetja stjórnvöld til að verða við þeim sanngjörnu kröfum sem BHM setur fram.

Það er einlæg ósk stjórnar að félagsmenn nýti mátt samfélagsmiðlana, nú þegar kjarabarátta BHM - og þar með talið ÍÞÍ - við ríkið stendur sem hæst og að þið deilið fréttum af viðræðum. Einnig værum við þakklát ef þið létuð

fréttir og greinar berast á fésbókarsíður ykkar í gegn um fésbókarsíðu félagsins, en þannig fær málstaður og starf félagsins enn frekari kynningu.

Það er nú í þriðja sinn sem BHM gengst fyrir rafrænni kjarakönnun sem ætlað er að gefa yfirgripsmikla mynd af kjaramálum félagsmanna. Í aðdraganda kjaraviðræðna hafa notagildi kjarakannana síðustu tveggja ára sannað sig svo um munar, enda hefur góð þátttaka í þeim vakið verðskuldaða athygli. Félagsmenn eru eindregið hvattir til að taka þátt í þessari árlegu könnun og leggja þannig sitt af mörkum til að markmið hennar nái fram að ganga.

Á aðalfundi sem lauk síðastliðna viku var Þórunn Sveinbjarnardóttir kosinn nýr formaður BHM. Við óskum henni til hamingju og velfarnaðar í starfi.

Stjórn Iðjubjálfafélagsins hefur ákveðið að halda svokallað framtíðarþing í haust en þar viljum við bjóða

ykkur öll velkomin til að ræða framtíð félagsins, m.a. framtíð Iðjubjálfa blaðsins, stefnur og strauma. Við viljum heyra hvað þið eruð að gera og hvað þið viljið að við séum að gera. Framtíðarþingið verður jafnframt undirbúningur fyrir afmælisráðstefnuna okkar en í mars á næsta ári verður félagið 40 ára. Stefnan er að þetta verði fagleg og skemmtileg ráðstefna með áhugaverðum fyrirlesurum og kynningum af ýmsu tagi. Svo að þetta geti orðið að veruleika þurfum við á ykkar aðstoða að halda og óskum við því eftir áhugasömum til að skipuleggja þessa viðburði, framtíðarþingið annars vegar og afmælisráðstefnuna hins vegar.

Það eru viðburðaríkir og spennandi tímar framundan og ég hlakka til að takast á við fjölbreytileg verkefni fyrir hönd félagsins í samvinnu við glæsilegan hóp fólks í stjórn og nefndum félagsins.

Ósk Sigurðardóttir

Nýjung á Íslandi

iQ rafmagnshjólástólar frá TA Service í Danmörku

Stólar sem hægt er að aðlaga að þörfum hvers notanda. Fjölbreytt úrval af aukahlutum sem gerir auðvelt að uppfæra stólinn miðað við breyttar aðstæður eða auknar þarfir fyrir sérlausnir.

Stólarnir eru árekstraprófaðir og uppfylla kröfur Sjúkratrygginga Íslands um rafknúna hjólástóla.

A life in motion!
TA
SERVICE

- Fjórar gerðir, framhjóladrifnir, miðhjóladrifnir, afturhjóladrifnir.
- Rafknúinn lyfta sem hækkar stólinn um allt að 30 cm.
- 45° rafknúinn sethalli.
- Hljóðlátir og mjúkir í akstri með einstakri fjöðrun.
- Varilite setkerfi – margir valmöguleikar
- Komast auðveldlega inn í bíla.

Viðtal við Valerie Harris

Undirrituð hitti Valerie í lok vinnudags í Þjónustumiðstöð Sjálfsbjargar þar sem hún starfar sem yfiriðjupjálfi. Ég kom mér fyrir með mín tæki og tól og setti mig í stellingar blaðamannsins.

Getur þú byrjað á að segja okkur aðeins frá því hver Valerie er?

Ég er iðjupjálfi sem lærði grunnnámið í Ástralíu og vann þar fyrst eftir að ég útskrifaðist en svo fór ég til Bretlands og vann þar í níu mánuði áður en ég kom til Íslands. Síðan hef ég að mestu unnið hér hjá Sjálfsbjörgu, nema í tvö ár þegar ég fór aftur til Ástralíu að vinna. Grunnnám tók ég í Melbourne í La Trobe háskóla þar, svo tók ég meistaraþráðu í International University Florida, USA ásamt fleiri iðjupjálfum frá Íslandi þegar verið var að undirbúa nám í iðjupjálfun hér á landi.

Á hvaða tíma er þetta?

Ég kom fyrst til Íslands í árslok 1990 og var þá búin að vinna í eitt og hálft ár sem iðjupjálfi í Ástralíu (á geðsviði) og í Bretlandi. Var að vinna í bráðapjónustu á spítala í Bretlandi en hef svo unnið hér

með fólki með hreyfihömlun. Þegar ég fór út til Ástralíu aftur 1998 þá vann ég í endurhæfingarteymi hjá sveitarfélagi sem var jafnstórt og Reykjavík. Ég var í hlutastarfi þar og var líka að kenna sem lektor í gamla skólanum mínum. Áður en ég fór út var ég í stundakennslu við Háskólann á Akureyri (HA). Svo kom ég til Íslands og fór aftur að vinna hjá Sjálfsbjörgu. Starfið hafði þá breyst, það voru fleiri iðjupjálfar og starfsemin orðin öðruvísi. Ég er einnig lektor í hlutastarfi við HA og hef verið það í mörg ár, í dag kenni ég einu sinni til tvisvar á ári við HA. Núna er ég að kenna meira í útlöndum, með Guðrúnu Árnadóttur, A-ONE námskeið sem ég ákvað að setja í forgang en aðalstarfið mitt er hér hjá Þjónustumiðstöð Sjálfsbjargarheimilisins. Fyrir utan þetta á ég eitt barn, mann og kött.

En af hverju Ísland?

Humm, þetta var bara tilviljun, ég hitti manninn minn þegar hann var að ferðast úti og þá ákváðum við, þegar ég var í Bretlandi, að halda tengslum og ég kæmi í heimsókn til Íslands. En ef það væri ekki fyrir Pétur, eiginnmann minn, þá hefði mér aldrei dottið í hug að koma hingað. Það er kannski ekki óskastaða að þurfa að fara að læra eitthvert annað mál, ég vildi bara halda mig við enskuna (segir Valerie og hlær).

En hvað varð til þess að þú valdir þetta starfssvið eða þetta nám, iðjupjálfun?

Besta vinkona mín í menntaskóla ætlaði í iðjupjálfun. Ég ætlaði ekkert í iðjupjálfun, var með eitthvað allt annað í huga en svo fór hún að ræða um þetta, ég var óákveðin en hún sagði „já komdu með mér, þetta er erfitt nám en

við reynum bara saman“. Hvernig hún sagði frá náminu og lýsti því að einhver í hennar fjölskyldu hafði nýtt þjónustu iðjupjálfa varð til þess að ég sagði já já og spurði „er þetta einhver gráða sem maður fær?“ Ég var upptekin af því þarna úti að fá gráðu og þetta nám gaf BSc gráðu og ég sótti um og komst inn, en það er mjög erfitt því margir sækja um og plássin fá. Þegar ég byrjaði voru 120 nemendur á fyrsta ári en það eru mörg þúsund sem sækja um. Ég var heppin og hún líka, við fórum í gegnum þetta nám saman og það er í rauninni henni að þakka. Ég var að hugsa um að verða kennari en var mjög ánægð með námið. Ég var pínulítið týnd fyrst eins og allir sem byrja í háskóla, það er svo erfitt og stórt stökk frá því að vera í menntaskóla þar sem engin er að fylgjast með því hvort maður mæti eða ekki.

Þú lærir úti en ert búin að kenna lengi hér heima og þekkir iðjupjálfanámið hér mjög vel. Ef við berum saman námið í Ástralíu og hér, hver finnst þér vera helsti munurinn?

Ég held að munurinn sé að þar eru svo miklu fleiri nemendur, það eru engan vegin þessi persónulegu tengsl sem þú nærð hér við kennara. Í Melbourne er þetta staðarnám þar sem nemendur eru 120 í bekk og kennari heldur fyrirlestur fyrir þá og kannski fleiri, því sumt er samkennt og þá er ekki þetta svigrúm til að kynnst nemendum og spjalla við þá. Þú færð miklu minna „feedback“ frá kennaranum, miklu minni stuðning í vettvangsnáminu. Ég myndi segja að hér eru nemendur mjög heppnir því að þeir fá meiri tengsl við kennara. En margt er mjög svipað en þó mismunandi áherslur,

fer eftir því hverjir eru að kenna og hvað þjóðfélagið vill, það hefur auðvita áhrif á námið hvaða kröfur eru gerðar til iðjuþjálfna. Þetta er stærra dæmi úti. Nám eins og sjúkrapjálfun, talmeinafræði og iðjuþjálfun er erfitt að komast inn í, það er mjög eftirsóknarvert og það er sía, þannig að það eru bara teknir inn þeir sem eru með hæstu einkunnirnar. Annar munur er líka sá, sem ég var svo hissa á þegar ég byrjaði að kenna hér, hvað það voru margir með fjölskyldu. Það var mjög sjaldan að fólk væri með börn eða fjölskyldu í námi úti.

Almennt var þetta fólk sem bjó annað hvort eitt eða ennþá í foreldrahúsum.

Hvernig upplifun var það fyrir þig að koma hingað til Íslands og fara að starfa hér sem iðjuþjálfri?

Þetta var mjög erfitt, aðallega út af tungumálinu. Það er mikil fötlun að skilja ekkert og geta ekki tjáð sig. Ég hugsaði oft hvað er ég að gera hér? Nýbúin að útskrifast og finnst gaman að vinna en er allt í einu komin í allt annað hlutverk af því þú bara getur ekki tjáð þig. En núna þegar ég lít til baka þá var þetta mjög lærdómsríkt ferli en ég myndi samt ekki vilja fara í gegnum þetta aftur. Ég fékk ágætis ráð frá Hope Knútsson, fyrrum formanni Iðjuþjálfafélagsins. Ég man alltaf að hún sagði við mig „Valerie, ekki vera upptekin af því að tala rétt, þá segir þú ekkert, þá muntu aldrei tala. Bara tala og fólk veit hvað þú ert að meina, það er alveg nóg” og ég hef alltaf reynt að hugsa um þetta. En þetta var erfitt og ég held að allir sem hafa gert þetta geta sett sig í spor mín, því þú hefur kunnáttu og þekkingu en þú hefur ekki þetta tungumál til að miðla áfram. Og kannski var ég heppin að lenda hér hjá Sjálfsbjörgu sem eru félagasamtök sem hafa mjög mikinn skilning á fjölbreytileika, að allir eru ekki eins, og fólk er með mismunandi fatlanir. Þannig að það er tekið mjög mikið tillit til mín og mér gefið tækifæri.

Komum aftur að því að þú ert að kenna erlendis með Guðrúnu Árnadóttur, getur þú sagt okkur aðeins meira frá því?

Guðrún Árnadóttir starfar á Grensás-deild LSH og er dósent við Háskóla Íslands. Hún er höfundur A-ONE

matstækisins (Árnadóttir OT-ADL Neurobehavioral Evaluation). Ég var svo heppin að ég fékk tækifæri til að þjálfa mig upp sem A-ONE þjálfari hjá Guðrúnu. Hún bauð mér að taka þátt og ég útskrifaðist sem þjálfari. Guðrún leggur aðaláherslu á það núna að við þjálfum upp þjálfara í mismunandi löndum sem hafa áhuga á A-ONE til að taka við þessu námskeiði. Það er verið að þjálfa fjóra iðjuþjálfara í Japan og við förum alltaf til Japans einu sinni á ári, erum búnar að fara nokkrar ferðir og þeir eru að fara í

gegnum þjálfunarþrógramm þar, sem þýðir að þeir kenna meira og meira. Þeir eru að þýða efnið allt yfir á japönsku og sumar glærur eru farnar að vera bæði á japönsku og ensku. Þeir fá ákveðin verkefni til að fara í gegnum og þegar þeir eru orðnir færir þá verður námskeið reglulega í boði á japönsku í Japan með japönskum A-ONE þjálfurum. Þetta er mjög öflugur hópur sem hefur líka A-ONE „study group“ á bak við sig sem samanstendur af sérfræðingum, m.a. á sviði iðjuþjálfunar. Það eru mjög margir þjálfarar þarna, ég held það séu fimm eða sjö þúsund iðjuþjálfanemar að útskrifast á hverju ári í Japan. Það eru mjög miklir peningar settir í þessar fagstéttir af því að öldrudum fjölgar mikið í samfélaginu. Við eigum von á að þetta eigi eftir að blómstra þarna og þá verða alla vega eitt til tvö námskeið á ári þegar þetta er komið yfir á japönsku. AMPS er mjög vel þekkt þar líka og A-ONE er í raun að fara í þetta sama ferli og var framkvæmt með AMPS.

Svo erum við líka á Ítalíu að þjálfa upp A-ONE þjálfara og gengur vel, efnið þar er allt þýtt yfir á ítölsku. Sennilega dettur Suður Kórea inn í sumar. Við fengum boð um að koma þangað í heimsókn og vera með kynningu, þar er einnig mjög öflug stétt iðjuþjálfna. Guðrún er líka með fólk í Ameríku, Hollandi og Danmörku sem er búið að vera að kenna A-ONE í mörg ár. Ég hef verið mjög ánægð með þetta samstarf við Guðrúnu Árna því ég læri mjög mikið og þetta er mjög spennandi. Þetta er mikil vinna en það er gaman þegar fólk getur staðlað matstækið í sínu landi og þá fær þetta að blómstra. Fólk verður að geta farið á námskeið á sínu tungumáli. Vegna þessa kenni ég

lítið við HA núna því það er ekki hægt að gera allt en ég hef alltaf gaman af því að fara norður og halda tengingunni við það starf.

En eins og ég sagði áðan er aðalstarfið mitt hér hjá Sjálfsbjörgu og það hefur þróast skemmtilega. Iðjuþjálfar stjórna þessari einingu sem kallast Þjónustumiðstöð. Aðaláherslan er á heilsuefingu, fólk getur komið hér, verið í rútínu og sótt þjónustu sem það vill og búið áfram heima. Hér getur það hitt iðjuþjálfna, hér er boðið upp á einkatíma og lokaða hópa sem iðjuþjálfar stýra, t.d. til að efla félagsfærni. Einnig er boðið upp á jóga tíma (það eru fjórir jóga hópar), vatnsleikfimi, vinnu með mósaik og fleira sem effir heilsuna. Hér eru fjórir iðjuþjálfar og fjórir aðstoðarmenn en svo eru keyptir inn verktakar eins og jógakennarar, sjúkrapjálfarar og tónlistarkennarar. Það eru um 60 manns sem nýta þjónustuna. Langflestir hafa verið í endurhæfingu á Grensási áður en þeir koma hingað. Þetta eru einstaklingar sem búa úti í bæ og vilja halda áfram að efla sig en ekki einangrast heima og vera vanvirkir. Flestir koma tvisvar til þrisvar í viku og hafa valið sér einhver viðfangsefni af dagskránni hvort sem það eru gönguhópar, lokaðir hópar eða námskeið. Fólk fær heitan mat í hádeginu og vill hafa aðgang að fagfólki og stuðning. Þetta þarf; að hitta aðra og ræða málín sem er mjög gott. Vonandi kemur það í veg fyrir að fólk lendi inn í bráðapjónustunni, þegar það fær að styrkjast úti í samfélaginu.

Hvernig sérðu fyrir þér framtíðina hjá iðjuþjálfastéttinni?

Það er margt hægt að gera en þetta er alltaf spurning um peninga. Iðjuþjálfar eiga heima allstaðar í samfélaginu, ættu að vera meira á hverri heilsugæslu og kannski stýra fleiri þjónustuúrræðum. Ég held að þessi áhersla á að það sem þú gerir hefur áhrif á þína heilsu og þessi þekking sem iðjuþjálfar búa yfir á heilsu manna, skiptir svo miklu máli. Ég myndi líka vilja sjá aukningu í þjónustu iðjuþjálfna hjá öldrudum í nærþjónustu, geta farið heim til fólks og stutt við að fólk geti haldið heilsu heima og þurfi ekkert að fara inn á stofnun. Það þarf líka meiri þjálfun inn á stofnanir svo fólk geti verið öflugt þar. Þetta er byrjað en það þarf fleiri stöðugildin og ég held að stéttin sé alveg tilbúin, það vantar bara stöðugildin.

Hvað með kynjahlutfallið hjá iðjupjálfum?

Já það eru mjög margar konur í stéttinni hér en gaman að segja frá því að í Japan voru meiri hlutinn karlar á síðustu tveimur námskeiðum. Á síðasta námskeiði voru 30 nemendur en bara fjórar konur. Svo þetta er einhver þróun þar og vonandi breytist kynjahlutfall hér, því við erum að þjónusta karla líka og þá er eðlilegt að það séu fleiri karliðjupjálfar.

Að lokum, er eitthvað sem þig langar að koma á framfæri?

Ég er búin að kynnast iðjupjálfum víða og sjá hvernig þeir eru að starfa og margt gott sem er að gerast. Við megum ekki gleyma að það sem er rosalega sterkt hér á landi er að það er hægt að koma með

nýjungar s.s. í tækni, hugmyndafræði eða einhver matstæki og ná til svo stórs hluta af okkar stétt. Þegar það kemur eitthvað nýtt eða eitthvað stórt námskeið t.d. AMPS, ESI, OTIPM eða einhver önnur þekking, þá er eins og það dreifist svo fljótt og allir eru búnir að heyra um það. Það finnst mér rosalega gott. Því þegar maður starfar úti, eins og í Ástralíu, þá getur verið erfitt að fylgjast með og ekki eins mörg tækifæri eins og hér. Það þarf að hafa mun meira fyrir símenntun og að fara á námskeið, t.d. í Japan þurfa iðjupjálfar að taka sumarfrí til að fara á námskeið, þú færð ekkert að fara á vinnutíma. Svona er það líka á Ítalíu, það er mjög misjafnt, sumir voru að fá borgað en aðrir ekki. Þetta er mjög gott hjá okkar stétt hér, það er eins og fólk fylgist með

því þetta er ekki ennþá of stór stétt. En okkur þarf að fjölga hér, því nú fer að koma að því að sumir iðjupjálfar eru að fara á eftirlaun og þá þarf endurnýjun og félagið stækka þá þarf að skoða hvað við getum gert til að tryggja að allir hafi aðgang að sí- og endurmenntun. Þetta er eitthvað til að hugsa um. Annars held ég að stéttin sé að standa sig ágætlega því við erum dugleg að sækja ráðstefnur og námskeið, fara erlendis og fá fólk hingað til að fræða okkur.

Látum þetta vera lokaorð Valerie og þökkum henni kærlega fyrir að gefa okkur innsýn inn í sitt líf sem iðjupjálfi og sínar vangaveltur um iðjupjálfun á Íslandi.

Erla Alfreðsdóttir.

Útskriftarárgangur iðjupjálfa frá HA 2003

Þegar lítið er til baka til háskólaáranna minnumst við þeirra með hlýjum hug. Við vorum 3. árgangurinn sem hóf nám við iðjupjálfunarbraut Háskólans á Akureyri. Um ólíkan hóp var að ræða, sumar einungis rétt skriðnar úr framhaldsskóla en aðrar hoknar af reynslu af vinnumarkaðnum, húsmæður og margra barna mæður. Við vorum konur á öllum aldri, alls staðar að af landinu.

Á námsárum okkar var starfsemi háskólans á nokkrum stöðum í bænum. Fyrsta árið einkenndist af þeytingi milli Þingvallastrætis, Sólborgar og Oddfellow hússins. Á öðru ári fluttist kennslan svo að mestu upp á Sólborg í byggingu sem vart var tilbúin undir háskólastarf. Við lærðum að lifa með hávaða af vinnuvélum og notkun eyrnatappa við lærdóm og prófalestur var nauðsyn. Skólinn var lítill og heimilislegur, heildarfjöldi nemenda svipaður og kemst fyrir í einni kennslustofu HÍ í dag. Vegna smæðarinnar var nándin milli nemenda og kennara mikil og starfsfólk var sannarlega til staðar og alltaf komum við að opnum dyrum. Óþreytandi kennarar

sem störfuðu af hugsjón og elju þrátt fyrir, oft á tíðum augljóst skilningsleysi okkar á því hvað iðjupjálfun eiginlega væri. Endalaus verkefnavinna einkenndi árin fjögur og orðið samvinna varð í huga okkar órjúfanlegur hluti af náminu. En okkur tókst þó ágætlega að hafa jafnvægi í daglegri iðju með því að hittast utan veggja HA og gera okkur gláðan dag. Á námsárum okkar myndaðist ómetanlegur vinskapur sem og mikilvæg innbyrðis tengsl sem nýttist okkur enn í daglegu starfi. Gaman er að velta fyrir sér þeirri byltingu sem orðið hefur í tæknimálum frá lokum skólagöngu okkar, t.d. með tilkomu fjarkennslu. Ljóst er að miklar breytingar hafa átt sér stað frá því við sátum á skólabekk. Fæstar vorum við með tölvu og ljósrita þurfti námsefnið fyrir hvern tíma.

Við útskrift helltist yfir okkur raunveruleikinn, út á vinnumarkaðinn skyldum við fara. Við komumst þó fljótt að því að við værum búnar að fá nóg veganesti til að standa okkur þrýðisvel sem iðjupjálfar og næsta skref væri að fá tækifæri til að sanna okkur í starfi og finna okkur vettvang. Háskólinn var búinn að skila sínu.

Hér að neðan verður talið upp hvað helst við höfum tekið okkur fyrir hendur frá útskrift, hvar við höfum unnið og bætt við okkur í námi.

Fyrst ber að nefna **Þórdísi Guðna-dóttur**, en hún er búsett á höfuðborgarsvæðinu. Þórdís starfaði fyrst hjá Hjálpartækjamiðstöð sjúkratrygginga Íslands en hún hefur einnig starfað hjá Icepharma og í Drafnarhúsi, sem er dagþjálfun fyrir einstaklinga með heilabilun. Hún hóf störf nýlega hjá Sunnuhlíð, öldrunarheimili í Kópavogi. Þórdís mun ljúka diplóma námi í lýðheilsuvísindum í febrúar og er núna í meistaranámi í öldrunarfræðum.

Kristín Björg Viggósdóttir vann eftir útskrift í Klúbbnum Geysi. Þá flutti hún til Bretlands og vann á geðsviði. Frá Bretlandi flutti hún til Hollands og lauk meistaranámi í Dance Movement Therapy frá Codarts University, Rotterdam. Að því námi loknu vann Kristín hjá fyrirtæki sem sérhæfir sig í þjálfun fyrir börn með þroskaraskanir. Árið 2012 flutti hún til Singapúr og tók réttindi sem jógakennari og leiðbeinendaréttindi í sundi fyrir ung börn með fötlun. Í mars

mun Kristín hefja störf við þjálfun barna og vinna fyrir félagsamtök sem aðstoða láglauna fjölskyldur í Singapúr. Kristín hefur einnig sinnt stundakennslu við HA.

María Þórðardóttir hóf störf á Fjórðungssjúkrahúsinu og heilsugæslunni í Neskaupstað. Hún starfaði líka á endurhæfingardeild FSA á Kristnesi, Geðræktarmiðstöð Suðurnesja, Björginni og á Heilbrigðisstofnun Suðurnesja. Einnig hefur María starfað á geðsviði Reykjalundar og sem sviðsstjóri á lungnasviði. Auk þess starfaði hún á öldrunarstofnunum í Danmörku og vinnur nú á sambýli fyrir ungt fólk með þroskaskerðingar í Noregi. María hefur lokið þverfaglegu diplómanámi í geðheilsufræðum frá Danmörku og stefnir á að ljúka meistaranámi í heilbrigðisvísindum við HA í vor.

Helga Jóna Sigurðardóttir er búsett í Garðabæ og hóf störf sem iðjuþjálfari á barna- og unglingageðdeild LSH (BUGL) og starfar nú þar sem verkefnastjóri. Helga Jóna er í meistaranámi í fjölskyldu- meðferðarfræði við Endurmenntun HÍ. Hún er leiðbeinandi á námskeiðum í Ljósinu sem er fyrir börn sem eiga nákominn aðstandenda sem hafa greinst með krabbamein.

Harpa Guðmundsdóttir hóf störf hjá Heilbrigðisstofnun Vestfjarða á

Ísafirði. Árið 2006 tók hún þátt í að stofna Geðræktarmiðstöðina Vesturafl og var á árunum 2007-2011 að vinna á báðum stöðum. Í dag vinnur hún alfarið í Vesturafl og er í meistaranámi við HA í heilbrigðisvísindum.

Kristjana Milla Snorrardóttir er búsett á höfuðborgarsvæðinu og hóf sinn feril hjá barna- og unglingageðdeild LSH (BUGL). Þaðan flutti hún sig yfir í Meðferðarteymi barna í Heilsugæslunni í Grafarvogi. Sumarið 2009 tók hún við sem framkvæmdarstjóri hjá ferðaskrifstofunni Vesturferðum á Ísafirði. Milla er með meistaraþráðu í verkefnastjórnun (MPM) og starfar í dag sem gestamóttökustjóri á Icelandair hóteli Reykjavík Natura.

Anna Guðný Guðmundsdóttir býr á Akureyri. Anna Guðný hefur unnið sem deildarstjóri á sambýli fyrir börn og sem verkefnastjóri í Alþjóðahúsi og Virk starfsendurhæfingarsjóði. Hún hefur lokið diplóma námi í Evrópufræðum og er með meistaraþráðu í alþjóðavískiptum og stjórnun. Hún starfar í dag við verkefnastjórnun hjá Nýsköpunarmiðstöð Íslands.

Alís Inga Freygarðsdóttir vann eftir

útskrift í skólavistun fyrir fötluð börn í tæpt eitt og hálft ár og flutti sig svo yfir á LSH þar sem hún sinnti endurhæfingu krabbameinssjúkra. Árið 2009 útskrifaðist Alís úr eins árs hagnýtu námi í hugrænni atferlismeðferð. Hún hefur frá árinu 2012 verið búsett í Þýskalandi.

Jóhanna Lindal Jónsdóttir er búsett á Akranesi. Hún hóf störf á Kleppi, flutti sig svo yfir í Maríuhús og vinnur nú sem iðjuþjálfari hjá Akraneskaupstað.

Kristín Guðmundsdóttir býr á Akureyri og hóf störf sín á LSH í Fossvogi, ásamt því að starfa á Vitatorgi sem er dagþjónusta fyrir einstaklinga með heilabíln. Í rúm tvö ár vann Kristín á Reykjalundi bæði á lungnasviði og í atvinnulegri endurhæfingu. Árið 2007 flutti hún til Akureyrar og hóf störf á Kristnesi og starfar þar sem verkefnastjóri, auk þess að sinna stundakennslu við HA.

Jónína Guðrún Gunnarsdóttir býr í Skagafirði. Eftir útskrift vann hún sem ráðgjafi í málefnum fatlaðra í Skagafirði og flutti sig svo yfir á Heilbrigðisstofnun Sauðárkróks ásamt því að starfa sem ráðgjafi hjá sveitarfélaginu Skagafirði. Í dag starfar hún sem forstöðumaður

Námið við HA undirbjó okkur vel og kenndi okkur að horfa á ákveðinn hátt á lífið og tilveruna.

Íðju sem er dagþjónusta fyrir fatlað fólk í Skagafirði og er í fjarnámi í stjórnun frá Bifröst með vinnu.

Dagný Þóra Baldursdóttir er búsett á Akureyri og sumarið eftir útskrift stýrði hún sumarúrræði fyrir fötluð börn hjá búsetudeild Akureyrarbæjar. Árið 2005 fór hún að vinna sem iðjuþjálfari og var með yfirumsjón með sérkennslumálum á leikskólanum Álfasteini. Í dag vinnur Dagný hjá Búsetudeild Akureyrarbæjar sem deildarstjóri í búsetuúrræði fyrir geðfatlaða, auk þess hefur hún sinnt stundarkennslu við HA.

Bergþóra Guðrún Þorsteinsdóttir hóf störf á æfingastöð Styrktarfélags lamaðra og fatlaðra. Hún fór svo að vinna á verkjasviði Reykjalundar en starfar nú hjá Hjálpartækjamiðstöð Sjúkratrygginga Íslands. Þar sér hún um almenna afgreiðslu hjálpartækja ásamt því að sinna hjálpartækjamálum fyrir sérútbúnar bifreiðar fyrir fatlaða.

Sandra Rún Björnsdóttir hóf störf í Hjálpartækjamiðstöð Sjúkratrygginga Íslands. Árið 2011 flutti hún á Reykhóla og starfar nú á hjúkrunarheimilinu Barmahlíð og í Reykhólaskóla.

Anna Krístrún Sigurpálsdóttir er búsett á Akureyri. Hún hóf störf á geðdeild Sjúkrahússins á Akureyri og starfar þar í dag sem yfiriðjuþjálfari og vinnur á dag- og göngudeild geðdeildar sjúkrahússins. Anna hefur lokið eins árs diplómanámi í hugrænum atferlisfræðum og hefur sinnt stundakennslu við HA.

Guðbjörg Guðmundsdóttir býr í Borganesi og hóf sinn starfsferil sem iðjuþjálfari á Reykjalundi og vann svo á Klúbbnum Geysi. Guðbjörg

hefur unnið hjá Gigtarmiðstöð Gigtarfélagsins í Reykjavík, síðan 2006. Hún hefur verið í verktakavinnu hjá Virk starfsendurhæfingarsjóði við vinnustaðaathuganir og ráðgjöf, ásamt því að sinna stundarkennslu í HA.

Sonja Stelly Gústafsdóttir býr á Akureyri og byrjaði að vinna sem iðjuþjálfari á Geðdeild LSH við Hringbraut. Árið 2007 flutti hún til London þar sem hún tók meistaragráðu í heilsuefingu og lýðheilsu. Í dag starfar hún sem aðjúnt á heilbrigðisvísindasviði Háskólans á Akureyri.

Áshildur Sísý Malmquist býr

einnig á Akureyri og byrjaði sín störf á endurhæfingardeild FSA á Kristnesi. Á árunum 2004 til 2007 vann hún sem deildarstjóri hjá Búsetudeild Akureyrarbæjar á heimili fyrir fötluð börn og á sambyli í Helgamagrastræti, síðar í Þjónustuþúðum í Klettatúni. Árið 2007 hóf hún störf sem forstöðumaður hjá skóladeild Akureyrarbæjar í skóla- og sumarvistun fyrir fötluð börn í Árholti. Í dag starfar hún sem deildarstjóri í skóla- og sumarvistun fatlaðra barna og skammtímaðar fatlaðra.

Af þessari yfirferð má sjá að þriðji útskriftarárgangur iðjuþjálfara við HA hefur komið víða við og samt er upptalningin ekki tæmandi. Við höfum starfað vítt og breitt í samfélaginu, og margar hafa farið í framhaldsnám, eða eru í því núna. Við teljum þennan hóp hafa skilað miklu til samfélagsins m.a. vegna þess hve margar okkar námu nýjar lendum. Námið við HA undirbjó okkur vel og kenndi okkur að horfa á ákveðinn hátt á lífið og tilveruna. Við erum iðjuþjálfar með ákveðna hugsjón sama á hvaða vettvangi við störfum eins og Milla kemst svo vel að orði:

„Ég er oft spurð að því hvort ég sakni þess ekki að vera iðjuþjálfari. Ég verð alltaf jafn hissa því ég starfa sem iðjuþjálfari, við tólmstundaiðju fólks. Ferðaðþjónusta reynir mikið á samskiptahæfni og við erum að vinna með fólki þar sem við reynum að meta og koma til móts við væntingar og þarfir fólks, en í því erum við iðjuþjálfar sérfræðingar.“

Íslenskur iðjuþjálfar í Svíþjóð

Jóhanna Rósa Kolbeins

Eftir að hafa starfað við iðjuþjálfun á Íslandi í 11 ár tók ég þá ákvörðun að flytja til Svíþjóðar og prófa lífið þar. Haustið 2005 pökkuðum við fjölskyldan búslóðinni og hófum líf á nýjum stað. Ég fékk starf sem iðjuþjálfar hjá Ronneby-kommun í Blekinge, næstminnsta léni Svíþjóðar. Blekinge er staðsett í Suður-Svíþjóð, austan við Skán. Ronneby-kommun liggur að Eystrasaltinu, með fallegan skerjagard og um 800 smáeyjar. Íbúar í Ronneby kommun eru um 28 þúsund, þar af tæplega helmingur í Ronneby sjálfri, restin (hinn hlutinn) í smábæjunum og sveitunum í kring.

Það fyrsta sem þarf að gera til að fá vinnu sem iðjuþjálfar í Svíþjóð er að fá sænska löggildingu, eða legitimation. Einnig er mikilvægt að kunna tungumálið. Atvinnuleysi meðal iðjuþjálfara er mjög lítið og er reiknað með að eftirspurnin aukist á komandi árum.

Síðustu árin á Íslandi vann ég á Droplaugarstöðum í Reykjavík og verð ég að viðurkenna að oft á tíðum sakna ég starfsins þar.

Sem iðjuþjálfar í Ronneby kommun er starfið mjög frábrugðið því sem var á Droplaugarstöðum í Reykjavík, þrátt fyrir að skjólstaðingahópurinn sé nánast sá sami. Hér eru iðjuþjálfar ráðnir hjá sveitarfélaginu en ekki á einstaka heimili eins og venjan er á Íslandi. Í dag eru 10 iðjuþjálfar fastráðnir á öldrunarsviði Ronneby kommun og einn á hæfingar- og geðsviði. Í Ronneby kommun eru sjö hjúkrunarheimili. Heimahjúkrun og heimaþjónusta eru einnig á vegum sveitarfélagsins þannig að iðjuþjálfarnir sinna einstaklingum í heimahúsum líka.

Einn iðjuþjálfar er þá kannski með eitt hjúkrunarheimili og svo hverfið í kring og jafnvel eitt hverfi til. Þetta þýðir að hvert hjúkrunarheimili er bara með iðjuþjálfara í hlutastarfi, aldrei meira en 50%. Starfið felst mikið í mati á hjálpartækjapörf, útpröfun á hjálpartækjum og stuðningi við starfsfólk í umönnun. Oft snýst sá stuðningur um vinnutækni og aðlögun vinnuaðstöðu.

Teymisfundir eru reglulega á hverri deild og í hverjum heimaþjónustuhóp, þar sem allt teymið hittist. Teymið skipa iðjuþjálfar, sjúkrahjálparar, hjúkrunarfræðingur, deildarstjóri, sjúkraliðar og í heimaþjónustuhópnum er einnig verið með svokallaður „bistandshandleggare“ sem er sá aðili sem úrskurðar um hlutfall heimaþjónustu fyrir hvern og einn. Á fundinum er farið yfir stöðu mála varðandi skjólstaðingana

og ýmislegt annað í starfseminni. Skoðaðar eru tilkynningar um fall, þ.e. um einstaklinga sem hafa dottið. Starfsfólk er skyldugt að skrifa skýrslu fyrir hvert einstakt fall sem það verður vitni að eða kemur að. Teymið metur í sameiningu alvarleika þessa tiltekna falls og hættuna á að það gerist aftur. Eftir það er ákveðið hvort einhverra aðgerða sé þörf eða ekki og þá hverra.

Allir iðjuþjálfar eru skyldugir að skrifa skýrslur um allt sem snýr að skjólstaðingum. Alltaf þarf að framkvæma mat áður en nokkur íhlutun er gerð. Sem dæmi má nefna ferlið við hjálpartæki. Fyrst er gert mat á færni einstaklingsins og skerðingu og þörf fyrir hjálpartæki, eftir það skráð hvaða tæki eru

prófuð og hvers vegna. Að lokum er skrifuð svokölluð „ordination“ þar sem fram kemur hvaða hjálpartæki einstaklingurinn fær, hvernig tækið skal notast og hvenær. Einnig er skráð hvenær endurmat skal gert. Sama á við um þjálfun, heimilisathuganir og allt annað sem snýr að skjólstaðingnum. Reglan er sú að það, sem ekki er skráð, hefur ekki verið framkvæmt.

Allir iðjuþjálfar, sjúkrahjálparar og hjúkrunarfræðingar sveitarfélagsins hafa skrifstofu- og mataraðstöðu í sama húsi, þar sem fólk skrifar skýrslur og sinnir annarri skrifborðsvinnu og

**Reglan er sú
að það, sem
ekki er skráð,
hefur ekki verið
framkvæmt.**

drekkur morgunkaffið áður en haldið er út á hin ýmsu hjúkrunarheimili og til að sinna sjúkum í heimahúsum.

Frá því í nóvember síðastliðnum hefur starf mitt ekki verið hið hefðbundna

iðjuþjálfarstarf heldur vinn ég við gæðapróunarverkefni ásamt hjúkrunarfræðingi og sjúkrahjálparara. Þetta er tímabundið verkefni sem er áætlað að standi fram til sumarsins 2016. Markmiðið er að skoða öldrunarþjónustu sveitarfélagsins alveg niður í kjölinn og auka gæði þjónustunnar fyrir einstaklinginn. Ekki verður fjallað nánar um það verkefni núna enda stutt á veg komið.

Fram að þessu verkefni var staftvettvangur minn eftirfarandi: Eitt hjúkrunarheimili eingöngu fyrir fólk með heilabilun (42 íbúar), annað blandað hjúkrunarheimili (48 íbúar), ein deild fyrir eldri geðfatlaða (6 íbúar), líknardeild með fjórum plássum og skammtímadeild með 14 plássum.

Allt þetta í 100 % starfi! Eins og gefur að skilja eru áherslur allt aðrar en ég vandist á Droplaugarstöðum. Hér felst starfið mikið í mati á hjálpartækjapörf og að prófa og skrifa út hjálpartæki. Einstaka ADL mat er gert og þá yfirleitt á skammtímadeildinni. Matstækið sem notað er við færnimat er FIM (Functional Independence Measure). Þeir sem eru á skammtímadeildinni hafa verið inni á sjúkrahúsinu og sjúkrahúsið hefur gert sitt en einstaklingurinn er samt ekki tilbúinn til að útskrifast heim. Ástæðurnar geta verið af ýmsum toga, en oft er um að ræða einstaklinga sem kannski áttu erfitt með að hugsa um sig sjálfir áður en þeir veiktust og eftir veikindin gengur það alls ekki. Einnig eru dæmi um að einstaklingar, sem geta ekki hugsað um sig sjálfir, komi inn þar sem makinn, sem fram að þessu var einnig umönnunaraðilinn, veikist skyndilega. Auk þess eru nokkur rými notuð fyrir hvíldarinnlagnir og einstaklinga, sem bíða eftir að komast inn á hjúkrunarheimili. Á skammtímadeildinni er endurhæfing í boði, þar sem sjúkra- og iðjuþjálf

koma reglulega auk þess sem allt starfsfólk stuðlar að endurhæfingu og er meðvitað um mikilvægi þess að fólk fái að gera sjálft það sem það getur í endurhæfingarskyni. Einnig eru fundir þar sem þjónustan við heimkomu er skipulögð. Þar mætast einstaklingurinn, teymið kringum hann og aðstandendur og meta stöðuna saman. Svo er ákveðinn heimferðardagur. Svona fundur getur líka leitt til umsóknar um hjúkrunarheimili, allt eftir því hver þörfin er. Að öllu öðru jöfnu hafa iðjuþjálfar og sjúkraþjálfari gert heimilisathugun fyrir fundinn. Einstaklingur, sem ekki sækir um hjúkrunarheimili, á rétt á styrk til breytingar á eigin húsnæði til að geta búið áfram heima. Þessar breytingar geta verið allt frá því að fjarlægja þröskulda til þess að fá lyftu milli hæða, allt eftir því hver þörfin er. Ef einstaklingurinn velur að sækja um breytingu á húsnæði er það iðjuþjálfinn sem metur færni einstaklingsins og skerðinguna sem umhverfið veldur. Iðjuþjálfinn skrifar vottorð sem einstaklingurinn sendir með umsókninni til sveitarfélagsins. Svona

ferli getur tekið tíma og þá er möguleiki á að fá framlengda dvöl á skammtímadeildinni þangað til aðstæður heima eru viðunandi.

Þann tíma sem ég hef búið í Svíþjóð hef ég verið virk í iðjuþjálfafélaginu hér í Blekinge. Fyrst meðstjórnandi félagsins í Blekinge og svo varaformaður í fjögur ár. Sænska iðjuþjálfafélagið FSA eru landssamtök með um það bil 10.200 félagsmenn, þar af um 8.500 úti á vinnumarkaðinum. FSA skiptist niður í minni félög, eitt í hverju léni eða alls 24 félög. Um 95% félagsmanna eru konur en 5% karlar. Blekingefélagið er það þriðja minnsta í Svíþjóð með um 150 félagsmenn. Það er ekki skylda að vera í stéttarfélagi og algengt er að fólk gangi úr félaginu þegar það nálgast eftirlaunaaldur. Skýringin er oftast sú að viðkomandi telur sig ekki þurfa á félaginu að halda lengur og vill frekar nota peningana í annað. Starfið í félaginu hefur verið spennandi og lærdómsríkt. Þrátt fyrir að vera ekki lengur í stjórn þá er ég virkur félagsmaður og hef tvisvar sinnum farið sem fulltrúi Blekinge á landsfund iðjuþjálfra í Svíþjóð.

Það var stórt skref að flytja til Svíþjóðar á sínum tíma en ég verð að viðurkenna að fyrir mig var þetta rétt ákvörðun. Ronneby er fallegur staður, veturinn er stuttur og sumrin ljúf. Mannfólkið er viðkunnanlegt og börnunum líður hér vel. Ég er svo heppin að eiga frábæra vinnufélaga og það er alltaf eitthvað nýtt að gerast á vinnustaðnum. Það eru auðvitað bæði kostir og gallar við að búa og starfa erlendis. Ég er og verð alltaf Íslendingur þrátt fyrir að vera farin að borða „Lussekatter“ fyrir jólin og þurfa stundum að hugsa tvisvar áður en ég segi eitthvað á íslensku. Ég starfa sem arbetsteraut en í hjartanu verð ég alltaf iðjuþjálf.

Jóhanna Rósa Kolbeins

Iðjuþjálfri frá Hálsöðgskolan í Jönköping 1994

B.Sc. í iðjuþjálfun frá Háskólanum á Akureyri 2005

Starfar sem iðjuþjálfri hjá Ronneby Kommun í Svíþjóð frá haustinu 2005.

Sérverkefni:

Árin 2007–2008 Endurhæfing – samstarfsverkefni milli Ronneby kommun og Landstinget Blekinge.

2010–2011 Undirbúningur að yfirtöku sveitarfélagsins af heimaþjónustu og heimahjúkrun. Samstarfsverkefni milli Ronneby kommun og Landstinget Blekinge.

Nóvember 2014 – júní 2016 (áætlað) Gæðapróun öldrunarþjónustu Ronneby kommun.

Iðjupjálfun í Geðendurhæfingu á LSH á Kleppi

Ólafía Helga Arnardóttir og Erna Sveinbjörnsdóttir

Geðsvið Landspítala Háskóla-sjúkrahúss (LSH) sinnir meginstarfsemi sérhæfðar geðheilbrigðisþjónustu á Íslandi og er í samvinnu við heilsugæslu og aðra velferðarþjónustu utan sjúkrahúsa. Fjölbreyttur hópur fagaðila á geðsviði sinnir göngu- og legudeildum, samfélagsgeðþjónustu, er leiðandi í geðheilbrigðisþjónustu fyrir bráðveikt fólk 18 ára og eldri og kemur að sérhæfðum verkefnum og endurhæfingu geðfatlaðra. Í þessari grein er ætlunin að greina frá geðendurhæfingu og aðkomu iðjupjálfa á Kleppi.

Hugmyndafræði

Iðjupjálfar í geðendurhæfingu á LSH-Kleppi styðjast við hugmyndafræði Líkansins um iðju mannsins (MOHO), valdeflingu (Empowerment) og reynslunáms (Experiential learning). Algengustu skjólstaðingshópar, sem fá þjónustu iðjupjálfa, eru einstaklingar sem glíma við þunglyndi, kvíðaraskanir, tvígreiningar (geð- og fíkniröskun), geðrofssjúkdóma og persónuleikaraskanir. Einstaklingar með geðsjúkdóma eiga oft sögu um að einangra sig og ráða illa við athafnir daglegs lífs. Hugmyndafræði MOHO leggur áherslu á að vinna með vilja, vana, umhverfi og getu til að framkvæma til að vera virkur þátttakandi í samfélaginu og hentar því vel til iðlutunar í geðendurhæfingu.

Batastefna

Árið 2012 hóf vinnuhópur, í umboði framkvæmdastjóra geðsviðs LSH, að kynna sér Batastefnuna (Recovery approach). Aðalmarkmið hennar er að efla samstarf milli skjólstaðings og starfsfólks, ásamt því að styðja skjólstaðinga við að draga úr geðrænum einkennum og auka lífsgæði þeirra með áherslu á að skjólstaðingurinn sjálfur sé sérfræðingur í eigin lífi. Starfsfólkið er til staðar til að leiðbeina og styðja skjólstaðinginn til að ná þeim markmiðum sem hann hefur sett sér. Iðjupjálfar á Kleppi hafa tekið virkan

þátt í innleiðingu Batastefnunnar á Kleppi, s.s. í vinnuhópi, gerð bæklinga og veggspalda um Batastefnuna og þýðingar á efni tengdu stefnunni. Einnig hafa iðjupjálfar átt þátt í stofnun Bataskóla þar sem haldin eru fræðsluerindi og námskeið tengd bataferli. Bataskólinn er miðstöð fyrir Batastefnuna þar sem skjólstaðingar, aðstandendur og starfsfólk getur komið saman, átt góðar stundir og fræðst um leiðir að bata.

Geðendurhæfing

Geðdeildir LSH eru staðsettar á fjórum stöðum: við Hringbraut, á Kleppi, Laugarásvegi 71 og Samfélagsgeðteymi á Reynimel 55. Endurhæfing geðsviðs LSH er staðsett á Kleppi og Laugarásvegi 71, en einnig er réttar- og öryggisgeðdeild á Kleppi. Í dag starfa 5 iðjupjálfar á Kleppi og sinna öllum deildum; endurhæfingardeild 5 og 7 daga, sérhæfðri endurhæfingargeðdeild, réttar- og öryggisgeðdeild, göngudeild og í FMB teymi (Foreldri, Meðganga, Barn).

Endurhæfing á Kleppi er markvisst ferli sem byggir á samvinnu milli skjólstaðings, fjölskyldu/aðstandenda og heilbrigðisstarfsfólks. Lögð er áhersla á að stuðla að auknum lífsgæðum skjólstaðings, hvetja til ábyrgðar á eigin hegðun og lífsstíl, ásamt því að tengja skjólstaðinginn út í samfélagið eins fljótt og auðið er. Meðferðin byggist m.a. á fræðslu og stuðningi til að auka virkni og ábyrgð fólks til að ná markmiðum sínum. Þátttaka í samfélaginu, valfrelsi og leiðir til að þroskast við breyttar aðstæður eru mikilvæg atriði í endurhæfingu geðsviðs.

Allar deildir á Kleppi hafa fjölbreytta virknidagskrá sem samanstendur t.d. af sundferðum, gönguferðum, ævintýragöngum, fræðslu, deildarfundum, fótbolta í Hátúni, ferðum í Hlutverkasetur og annars konar endurhæfingu. Dagskrá í Bataskólanum hefur einnig aukist með fjölbreyttri fræðslu og hópastarfi,

t.d. námskeið í Núvitund, slökun, garðyrkjuhópur og annars konar fræðsla sem styður við bata skjólstaðingsins. Fagteymi hverrar deildar skipuleggur þverfaglega þjónustu sem samanstendur af félagsráðgjöfum, iðjupjálfum, geðlæknum, hjúkrunarfræðingum og sálfræðingum. Deildarmedferð er veitt af hjúkrunarfræðingum og stuðningsfulltrúum/ráðgjöfum. Einnig er greiður aðgangur að sjúkrahjálfurum.

Skjólstaðingar eru mismunandi og misjafnt er hvar þeir eru staddir í bataferlinu þegar iðjupjálfun hefst og er því stundum þörf á að hefja iðlutun innan spítalans í formi einstaklings- eða hópþjálfunar. Meðferð er einstaklingsmiðuð og snýr að: eigin umsjá, heimilishaldi, vinnu- eða námsfærni, félagsfærni, sjálfstyrkingu, slökun, streitustjórnun, grounding og jafnvægi í daglegu lífi. Fjölrítun er starfrækt í húsi iðjupjálfunar á Kleppi og er hluti af iðjupjálfun. Þar skapast fjölbreytt störf fyrir skjólstaðinga sem ekki hafa tök á/ eru tilbúnir til að hefja endurhæfingu úti í samfélaginu. Fjölrítun LSH veitir þjónustu á fjölföldun prentefnis, s.s. ljósritun, fjölrítun, heftun, gormun og er í samstarfi við Birgðastöð og Innkaupadeild LSH.

Meðal þjónustustarfseminnar iðjupjálfunar á Kleppi er ævintýrarnamedferð þar sem áhersla er lögð á félagsfærni og sjálfstyrkingu þar sem unnið er eftir hugmyndafræði MOHO og reynslunáms. Reynslunám byggir á því að fólk læri mest á því að framkvæma og að breytingar í hegðun og hugsun eigi sér stað þegar fólk finnur fyrir ójafnvægi og finnur sig utan þeirra marka sem telja má þægilegt og öruggt. Tímarnir fara alltaf fram utandyra í nærumhverfi Klepps og víðar á höfuðborgarsvæðinu.

Misjafnt er eftir deildum hvað skjólstaðingar eru lengi í endurhæfingu á Kleppi en ávallt er leitast við að tryggja eftirfylgni við útskrift. Samstarf við Virk starfsendurhæfingu hefur aukist mjög þar sem ráðgjafi frá þeim kemur vikulega á göngudeild Klepps. Iðjupjálfar á Kleppi leggja mikla áherslu á að

skjólstæðingar hafi virkt hlutverk og hafi eitthvað uppbyggilegt fyrir stafni eftir útskrift. Misjafnt er eftir skjólstæðingum hvaða endurhæfingarleiðir þeir velja sér en það fer eftir áhugasviði og framtíðarsýn skjólstæðings. Margir vilja fara í skóla og fara þá jafnvel í Hringssjá eða Janus á meðan aðrir fara í almenna framhaldsskóla og fá þá stuðning til að sinna því hlutverki. Þá er samstarf við Vinnumálastofnun og þá sérstaklega AMS (Atvinna Með Stuðningi) mikilvæg þar sem fólk fær tækifæri til að aðlagast vinnumarkaði á eigin forsendum með stuðningi. Aðrir þurfa á áframhaldandi endurhæfingu að halda í formi endurhæfingarbúsetu þar sem þeir fá frekari stuðning til að takast á við athafnir daglegs lífs. Þeir skjólstæðingar, sem búa í eigin húsnæði en þurfa á þjónustu að halda, tengjast við þjónustumiðstöðvar í sínu hverfi.

Deildir

Endurhæfingardeild 5 daga og 7 daga er fyrir einstaklinga 18 ára og eldri með alvarlega og langvinna geðsjúkdóma. Deildin hefur rými fyrir 23 einstaklinga, þar af eru 12 rými fyrir 5 daga þjónustu og síðan eitt til tvö dagrými. Tímalengd meðferðar er metin eftir þörfum hvers og eins. Hugmyndafræði meðferðar lýtur að uppfyllingu á grunnþörfum einstaklings þar sem aðstoð til sjálfshjálpar er höfð að leiðarljósi og að hver einstaklingur geti notið hæfileika sinna og styrkleika. Því er lögð áhersla á sjálfstæði einstaklings og hann virkjaður til að takast á við athafnir daglegs lífs. Dæmi um meðferðarúrræði eru t.d. einstaklingsviðtöl, hugræn atferlismeðferð, hreyfing, fræðsla um heilbrigðalífshætti og sjúkdómseinkenni, þjálfun og efling félagslegrar færni.

Göngudeild Klepps sinnir sérhæfðri eftirfylgd fyrir einstaklinga með langvinnar geðraskanir, bæði í formi göngudeildarþjónustu, vitjana í heimahús og eftirfylgd útskrifaðra einstaklinga. Tímalengd og markmið meðferðar eru skilgreind við upphaf þjónustu og stefnt að því að einstaklingar útskrifast að lokum yfir til heilsugæslunnar, samfélagsteymis eða félagsþjónustu sveitarfélaga. Faglegur stuðningur er veittur frá göngudeildinni við búsetukjarna og sambyli í samvinnu við velferðarsvið Reykjavíkurborgar. Iðjuþjálf göngudeildar sinnir einnig FMB-teymi sem er meðferð í tengslaeflandi vinnu með ungbörnum og foreldrum þeirra þegar um alvarlegan geðsjúkdóm, fíknivanda eða tengslavanda er að ræða. FMB teymið er sérhæft viðbótarúrræði við þjónustu geðsviðs og kvenna- og barnasviðs við ofangreindan markhóp. Markmið

vinnunnar er að efla tengsl móður/föður og barns, draga úr einkennum og minnka skaða vegna undirliggjandi geðsjúkdóms, en jafnframt er unnið í að hindra flutning vandamála frá einni kynslóð til annarrar. Meðferð getur hafist á meðgöngu og getur varað í allt að eitt ár eftir fæðingu barns.

Sérhæfð endurhæfingargeðdeild er lokuð deild fyrir einstaklinga með geðrofssjúkdóma með eða án fíkniraskana sem ráða ekki við að vera á opinni deild. Deildin hefur rými fyrir 10 einstaklinga og er tímalengd meðferðar að meðaltali 3-6 mánuðir en lengdin er oft háð því að búsetuúrræði séu til staðar fyrir einstaklinga við útskrift. Markmið meðferðar er að draga úr geðrofseinkennum, auka virkni, draga markvisst úr fíkn og tengja einstaklinga við önnur úrræði innan LSH eins og Laugarásveg 71 eða úrræði á vegum sveitarfélaga. Hver einstaklingur nýtur þjónustu deildarteymis þar sem ábyrgur hjúkrunarfræðingur og ráðgjafi halda utan um starfið. Meðferðarsamningar og virknistundaskrár eru gerðar í samvinnu við einstaklinga og samanstendur deildarmeðferð m.a. af áherslum á heilbrigða daglega virkni, hópmeðferð, stuðningsviðtöl, félagsfærni, vitræna þjálfun og ýmiss konar tómstundameðferð. Á deildinni er einnig veittur markviss fjölskyldustuðningur.

Öryggisgeðdeild er lokuð deild sem sérhæfir sig í langtímameðferð fyrir alvarlega geðsjúka einstaklinga, oft með tvígreiningar, sem hafa takmarkaða meðferðarheldni og sjúkdómsinnsæi. Deildin hefur 8 legupláss og fer innlagnartími eftir þörfum hvers og eins en er að meðaltali 6-12 mánuðir og er oftháð því að búsetuúrræði séu til staðar fyrir einstaklinga við útskrift. Einstaklingar vistast sjálffræðissviptir á deildina og er markmið meðferðar að viðkomandi öðlist færni í að búa í samfélaginu með vídeigandi stuðningi. Á réttargeðdeild vistast þeir sem eru ósakhæfir, en það eru þeir einstaklingar sem dæmdir eru af dómstólum svo alvarlega veikir á verknaðarstund að þeir hafi ekki getað borið ábyrgð á gjörðum sínum. Deildin hefur rými fyrir 9 einstaklinga, þar af tvö kvennarými. Til þess að einstaklingur útskrifast af deildinni þarf að fá úrskurð frá héraðsdómi um rýmkun. Dæmi um meðferðarúrræði á réttar- og öryggisgeðdeild eru t.d. einstaklingsmiðuð viðtöl, viðtalsmeðferð, fræðsla, þjálfun og efling í athöfnum daglegs lífs, félagslegri færni og daglegri

virkni, líkamsrækt, hópmeðferð og fjölbætt fjölskylduþjónusta.

Lokaorð

Starf iðjuþjálfar á Kleppi hefur breyst mikið í gegnum tíðina og hefur endurhæfingin að miklu leyti færst frá því að eiga sér stað innan spítalans og út í nærumhverfið. Handverk hefur að miklu leyti verið lagt niður á Kleppi og áhersla í endurhæfingu færst yfir á þátttöku skjólstæðings í samfélaginu og endurhæfingu varðandi eigin umsjá. Einnig hafa miklar breytingar á innra starfi átt sér stað undanfarin ár þar sem leitast er við að efla faglega vinnu iðjuþjálfar. Iðjuþjálfar hafa tekið virkan þátt í ýmsum verkefnum, s.s. endurbótum á

heimasíðu LSH, vinnu á verklagi deilda, upplýsingaritum varðandi iðjuþjálfun á LSH, innleiðingu Batastefnu og vinnu varðandi þjónustuferli iðjuþjálfar. Þá hefur verið lögð aukin áhersla á aukna notkun matstækja í vinnu iðjuþjálfar ásamt rannsóknarvinnu í samstarfi við Háskólann á Akureyri.

Framtíðarsýn iðjuþjálfar í geðendurhæfingu á Kleppi er að efla enn betur samstarf við úrræði í samfélaginu. Einnig að auka samvinnu við endurhæfingarbúsetuúrræði og kalla eftir fjölbreyttari búsetuúrræðum til að mæta flóknum vanda skjólstæðinga sem t.d. glíma við tvíþættan vanda.

Heimildir

- Auður Hafsteinsdóttir og Erna Sveinbjörnsdóttir. (2014). Lýsing á starfsvettvangi iðjuþjálfar (óútgefið efni).
- Fagteymi Endurhæfingargeðdeilda 5 daga og 7 daga. (2015). Inntökuviðmið og tilvísanir (óútgefið efni).
- Fagteymi FMB teymis. (2015). Inntökuviðmið og tilvísanir (óútgefið efni).
- Fagteymi Réttar – og Öryggisgeðdeilda. (2015). Inntökuviðmið og tilvísanir (óútgefið efni).
- Fagteymi Sérhæfðrar endurhæfingargeðdeilda. (2015). Inntökuviðmið og tilvísanir (óútgefið efni).
- Kielhofner, G. (2008). Model of Human Occupation: Theory and Application. Fourth Edition. Philadelphia, PA: Lippincott, Williams and Wilkins.
- Landspítali Háskólasjúkrahús (2014). Batamiðud þjónusta. Sótt 30. janúar 2015, frá <http://www.landspitali.is/sjuklingar-adstandendur/klinisk-svid-og-deildir/batamidud-thjonusta/>

Búsetudeild Akureyrarbæjar

– valdefling og þjónandi leiðsögn varðar veginn

Dagný Þóra Baldursdóttir, Kristinn Már Torfason,
Pálína Sigrún Halldórsdóttir, Ólafur Örn Torfason, Soffía Lárusdóttir

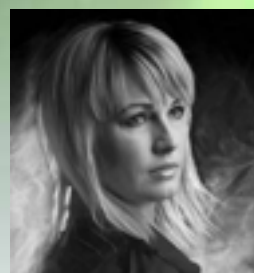
Soffía Lárusdóttir

Dagný Þóra Baldursdóttir,

Ólafur Örn Torfason

Pálína Sigrún Halldórsdóttir

Kristinn Már Torfason

Talsverðar breytingar hafa á undanförnum árum orðið á regluverki og opinberum viðmiðum sem mynda ramma utan um þjónustu við fatlað fólk á heimili sínu. Kröfur hafa aukist og breyst, sérstaklega með tilkomu reglugerðar um þjónustu við fatlað fólk á heimili sínu (Reglugerð nr. 1054/2010), framkvæmdaáætlun í málefnum fatlaðs fólks (Þingsályktun nr. 43/140), svo og laga um réttindagæslu fyrir fatlað fólk (Lög nr. 88/2011) þar sem m.a. er kveðið á um ráðstafanir til að draga úr nauðung í þjónustu við fatlað fólk. Reglugerð um persónulega talsmenn fatlaðs fólks (Reglugerð nr. 972/2012) hafa einnig áhrif. Í þessari grein verður fjallað um hlutverk búsetudeildar Akureyrarbæjar, þá hugmyndafræði sem unnið er eftir og á hvern hátt unnið er að innleiðingu hennar meðal starfsfólks og notenda í þeim tilgangi að vera í stakk búin til að mæta áskorunum í nútíð og framtíð.

Búsetudeild

Hlutverk búsetudeildar Akureyrarbæjar er að veita fólki á öllum aldri, sem er með skerta færni, margvíslega aðstoð og þjónustu í þeim tilgangi að styðja við búsetu þess og skapa því aðstæður til að lifa sjálfstæðu lífi jafnt á heimili sínu sem utan þess. Í þeim tilgangi að vera betur í stakk búin til að styðja við sjálfstætt líf fatlaðra einstaklinga

hefur deildin tekið ákvörðun um að vinna eftir hugmyndafræði valdeflingar (Empowerment) og þjónandi leiðsagnar (Gentle Teaching) (Soffía Lárusdóttir, 2015).

Hugmyndafræðin - valdefling

Upphaf hugmyndafræði valdeflingar má rekja til starfa notendahreyfinga, hagsmunahreyfinga og sjálfshjálparhópa. Valdeflingleggur áherslu á að einstaklingar nái tökum og stjórn á eigin lífi. Notendur geðheilbrigðisþjónustunnar vildu hafa áhrif á hvaða þjónusta væri til staðar og með hvaða hætti hún væri framkvæmd (Lára Björnsdóttir, Halldór S. Guðmundsson, Kristín Sigursveinsdóttir og Auður Axelsdóttir, 2011). Vinna samkvæmt valdeflingarmódelinu var lítt rannsökuð í fyrstu en

á undanförnum árum hafa verið gerðar fjölmargar eigindlegar rannsóknir sem miða að því að finna út hvað það er sem ýtir undir bata. Niðurstöður hafa sýnt að vinna á jafningjagrunni samkvæmt valdeflingarmódelinu skilar þar hvað mestu (Elín Ebba Ásmundsdóttir, 2009).

Judi Chamberlin var ein af

hugmyndasmiðum valdeflingar. Hún fæddist í Bandaríkjunum árið 1940. Hún lagðist inn á geðdeild í fyrsta skipti 1961 en hennar síðasta innlögn í hefðbundnu sjúkrahúskerfi átti sér stað 1966. Eftir þá innlögn var Judi afar reið yfir þeirri meðhöndlun sem hún fékk og ákvað í framhaldinu að helga sig baráttu fyrir bættri þjónustu og valmöguleikum fólks með geðraskanir. Hún var æ síðan ötul baráttumanneskja fyrir réttindum

Starfsfólkið leggur áherslu á að skapa aðstæður fyrir notendurna til að geta komið í framkvæmd eigin hugmyndum svo þeir fái notið sín sem best og upplifað sig sem virka þátttakendur í samfélaginu.

geðsjúkra, lagði ríka áherslu á virðingu og að hafa vald yfir eigin lífi. Í samráði við notendur, sem allir höfðu reynslu af geðheilbrigðisþjónustu, setti Judi fram 15 vinnuskilgreiningar valdeflingar, sem helstu áhrifaþætti í bata þeirra (Judi Chamberlin, 2015).

Judi kom til Íslands árið 2006 og talaði sem heiðursgestur

á ráðstefnunni Bylting í bata - raunhæfur möguleiki, sem haldin var af félagasamtökunum Hugaraflí. Judi sagði frá valdeflingu og var með vinnusmiðju á ráðstefnunni. Hún vildi styðja okkur hér á landi til jákvæðra breytinga á okkar kerfi. Koma hennar hingað til lands blés samtökunum Hugaraflí krafti í brjóst,

en Hugarafl notar vinnuskilgreiningar Judi um valdeflingu sem grunn í starfi sínu svo og Grófin, geðverndarmidstöð á Akureyri. Judi lést 2010 af líkamlegum orsökum.

Daniel Fisher er einstaklingur sem náði bata af geðklofa, menntaði sig til geðlækninga og starfar nú hjá National empowerment center í Bandaríkjunum. Hann þróaði ásamt samstarfsskonu sinni Laurie Ahern valdeflingarmódelið og PACE (people advocating for change through empowerment) batamódelið. Daniel kom með ný sjónarhorn, hugmyndir og leiðir til bættrar geðheilsu. Batamódelið er í raun vegvísir fyrir það hvernig samfélagslegur stuðningur getur ýtt undir bata (Ahern og Fisher, 2001).

Landspítalinn - Kleppur er nú að innleiða PACE og valdeflingu á sínar geðdeildir og hefur starfsfólk fengið leiðsögn Auðar Axelsdóttur, iðjupjálfa, til verksins en Auður leiðbeindi einnig í verkefni búsetudeildar sem kynnt verður í næsta kafla.

Hvað er valdefling?

Valdefling snýst um að breyta sjálfsskilningi, t.d. þeirra sem þurfa á einhvers konar aðstoð að halda eða veita hana. Hugmyndin er sú að stuðla að því að þeir sjái sig sem einstaklinga sem hafi rétt til að bregðast við þjónustuveitendum, skipulagi og stjórnun þjónustunnar, aðstoðinni sem þeir fá og því lífi sem þeir kjósa að lifa (Elín Ebba Ásmundsdóttir, 2009). Að fela vald í hendur einstaklings og veita honum frelsi til að glíma við verkefni á sinn hátt og axla á þeim ábyrgð. Efla getu einstaklingsins til að stjórna eigin lífi, taka sjálfstæðar ákvarðanir, nýta réttindi sín og öðlast þau lífsgæði sem eðlileg þykja. Áhersla er lögð á að notendur séu virkir þátttakendur í eigin lífi og þekking þeirra, reynsla og nærvera sé nýtt sem auðlind fyrir þá þjónustu sem verið er að veita. Starfsfólk og notendur vinna saman á jafningjagrunni og skipta á milli sín hlutverkum og ákvarðanatöku er varða þjónustuna. Starfsfólkið leggur áherslu á að skapa aðstæður fyrir notendurna til að geta komið í framkvæmd eigin hugmyndum svo þeir fái notið sín sem best og upplifað sig sem virka þátttakendur í samfélaginu (Lára Björnsdóttir o.fl., 2011).

Að efla og styrkja valdeflingu og notendasamráð í þjónustu við fatlað fólk er heiti á samstarfsverkefni sem farið var af stað með á vormánuðum árið 2014.

Velferðarráðuneytið gerði samning við búsetudeild Akureyrarbæjar og Sveitarfélagið Árborg um innleiðingu á hugmyndafræði valdeflingar og átti innleiðingin að ná bæði til íbúa og starfsfólks. Búsetudeild Akureyrarbæjar sá um að innleiða hugmyndafræðina í þjónustu við fólk með geðröskun sem býr í sjálfstæðri búsetu. Sveitarfélagið Árborg tók að sér að innleiða og styrkja hugmyndafræði valdeflingar í þjónustu við fólk með þroskahömlun sem býr í sjálfstæðri búsetu.

Markmið verkefnis

Markmið verkefnisins var fyrst og fremst að styrkja hugmyndafræði valdeflingar og notendasamráð í þjónustu við fólk með geðröskun sem býr í sjálfstæðri búsetu á Akureyri. Verkefnið var unnið á þjónustusvæði búsetudeildar Akureyrar og nær bæði til íbúa og starfsfólks.

Íbúaföldi er um 40 manns. Fimm búa á áfangaheimilinu Hamratúni. Fimm einstaklingar búa í þjónustukjarnanum Skútagili, tveir einstaklingar sækja þangað þjónustu og aðrir fimm í þjónustukjarnanum Vallartúni. Síðan eru um 25 einstaklingar sem þiggja þjónustu frá Gránufélagsteyminu. Teymið er hluti af almennri félagslegri heimaþjónustu og er fyrir einstaklinga með geðfötlun og viðvarandi vímuefnavanda. Þjónustan felst í því að starfsmenn eru til aðstoðar frá kl. 10:00 til kl. 20:00 alla daga vikunnar. Íbúarnir þurfa mjög mismunandi þjónustu en reynt er að mæta hverjum og einum þar sem hann er staddur. Starfsmannaföldinn er um 30 manns í mismiklu starfshlutfalli. Þannig að allt í allt nær verkefnið til um 70 manns.

Framkvæmd verkefnisins var á þá leið að skipaður var þriggja manna vinnuhópur fagfólks til að móta hugmyndir að verklagi og leiðum til að innleiða hugmyndafræði valdeflingar í búsetuþjónustu við fólk með geðröskun. Vinnuhópurinn, sem leiddi þetta verkefni, útbjó margvíslegt fræðsluefni, m.a. fræðslufyrirlestra, fræðslumöppur fyrir vinnustöðvar og kynningarbækling um valdeflingu. Sýnd voru fræðslumyndbönd, geðveikar batasögur kynntar til leiks, vinnusmiðjur og beinar leiðbeiningar

veittar til starfsmanna og íbúa. Fræðslan var sniðin að þörfum starfsfólks og notenda og fól í sér að markvisst væri unnið að því að starfsfólk og notendur störfuðu á jafningjagrunni. Einnig var leitað leiða til að efla samvinnu milli notenda og starfsfólks og nýta betur styrkleika starfsmanna og dreifa ábyrgðinni. Þær leiðir, sem við notuðum við innleiðinguna, voru fræðsla fyrir stjórnendur, fagmenntaða starfsmenn og einnig ófaglærða starfsmenn. Íbúar þjónustukjarnanna fengu einnig fræðslu en þeir höfðu val um hvort þeir tækju þátt í fræðslunni. Haldin voru fræðslukvöld fyrir notendur í þeim tilgangi að styðja þá og styrkja í að taka ákvarðanir og ábyrgð á eigin lífi. Reynt var að efla frumkvæði þeirra og þeir hvattir til að taka þátt í ákvörðunum við uppbyggingu á þjónustunni. Einnig

var lagður grunnur að því að setja á laggirnar notendasamráð. Í upphafi verkefnisins var gerð könnun, sem lögð var bæði fyrir íbúa og starfsmenn, til að mæla eða meta þekkingu þeirra á valdeflingu. Könnunin var síðan endurtekin í lok verkefnisins og var útkoman mjög jákvæð. Í upphafi verkefnisins voru skilgreindir þrír hópar sem kynna skyldi hugmyndafræðina um valdeflingu á tímabilinu

september 2014 – janúar 2015. Fyrsti hópurinn voru starfsmenn sem vinna í þjónustukjörnum og Gránufélagsteyminu, annar hópurinn voru síðan íbúar eða notendur þjónustukjarnanna Skútagils og Vallartúns og þriðji og síðasti hópurinn voru íbúar eða notendur á áfangaheimilinu Hamratúni. Alls var könnunin lögð fyrir 18 almenna starfsmenn og 15 íbúa. Þar sem erfitt getur verið að ná til íbúa sem eru í þjónustu Gránufélagsteymis var ákveðið að leggja könnunina ekki fyrir þann hóp.

Könnunin

Útbúinn var spurningarlisti sem innihélt sex spurningar með svarmöguleikum; mjög vel, frekar vel, frekar illa og illa. Meðfylgjandi eru spurningarnar og helstu niðurstöður fyrir hópana þrjá.

1. Hversu vel þekkir þú hugmyndafræði valdeflingar? Í upphafi voru 12 sem þekktu hugmyndafræði illa eða

Starfsfólkið leggur áherslu á að skapa aðstæður fyrir notendurna til að geta komið í framkvæmd eigin hugmyndum svo þeir fái notið sín sem best og upplifað sig sem virka þátttakendur í samfélaginu.

frekar illa. En í dag svara flestir því að þeir þekki hugmyndafræðina frekar vel.

2. Hversu mikilvægt telur þú að unnið sé eftir hugmyndafræði valdeflingar? Í upphafi voru 12 ekki vissir á því hvort mikilvægt væri að vinna eftir þessari hugmyndafræði. En í dag telja allir það mikilvægt eða frekar mikilvægt að vinna eftir hugmyndafræði valdeflingar.
3. Hversu vel telur þú að hugmyndafræði valdeflingar henti í vinnu með skjólstaðingum sem eiga í geðrænum vanda? Í september voru flestir á því að vinna eftir valdeflingu hentaði mjög vel en í dag eru allir sammála því.
4. Hvernig gengur þér að nota hugmyndafræði valdeflingar í starfi og/eða lífi þínu? Í upphafi voru alls níu óvissir um að þeir gætu notað hugmyndafræðina en núna er aðeins einn óviss.
5. Hversu líklegt er að þú munir tileinka þér hugmyndafræði valdeflingar í starfi og/eða lífi þínu? Hér svara flestir því til að þeir muni tileinka sér hugmyndafræðina og á það bæði við um fyrri fyrir lögn og seinni.
6. Hvað þarf til að þú náir enn betur að tileinka þér hugmyndafræði valdeflingar svo hún nýtist þér í starfi og/eða lífi þínu? Eftir fyrri fyrir lögn þá nýttum við okkur þau svör sem við fengum til að vinna að fræðslufni fyrir bæði íbúa og starfsfólk.

Ávinning verkefnisins teljum við fyrst og fremst vera þann að einstaklingur, sem hefur tileinkað sér hugmyndafræði valdeflingar, öðlast meira „vald“ til að taka ákvarðanir og stýra sínu eigin lífi, sjálfstæði hans eykst og hann upplifir aukna þátttöku í samfélaginu til áhrifa og breytinga. Hann á auðveldara með að þekkja rétt sinn og koma reynslu sinni á framfæri og um leið stuðla að betri samfélagsgeðheilbrigðisþjónustu, auknum mannréttindum og minni fordómum gagnvart geðsjúkdómum í samfélaginu.

Næstu skref - innleiðing

Búsetudeild Akureyrarbæjar samþykkti nýverið 10 ára áætlun. Þar var ákveðið að hugmyndafræði valdeflingar væri önnur af tveimur meginhugmyndafræðum sem deildin ætlaði sér að vinna eftir í framtíðinni. Innleiðingarferlið hófst á þessu ári

þegar allir starfsmenn búsetudeildar sóttu fjögurra klukkustunda námskeið í hugmyndafræðinni. Næstu skref í innleiðingarferlinu er að þjálfa upp fleiri leiðbeinendur sem geta tekið að sér forystuhlutverk við innleiðingu valdeflingar. Áætlað er að leita upp áhugasama fagaðila hjá búsetudeild sem eru tilbúnir að taka að sér þetta verkefni og stuðla þannig að frekari útbreiðslu valdeflingarinnar inn í þjónustu deildarinnar. Einnig er á stefnuskrá að halda ráðstefnu á landsvísi þar sem farið verður yfir niðurstöður þess verkefnis sem lagt var af stað með í upphafi, þ.e. að efla og styrkja valdeflingu og notendasamráð í þjónustu við fatlað fólk. Þar munu fulltrúar frá búsetudeild Akureyrarbæjar og Sveitarfélagsins Árborgar kynna niðurstöður sinnar vinnu og bera saman hvað gekk vel og hvað betur mætti fara. Fleiri hugmyndir eru einnig í deiglu einns og að fara á ráðstefnu einhvers staðar erlendis og að útbúa stutt myndband sem byggir á reynslu notenda og aðstandenda sem unnið hafa eftir hugmyndafræði valdeflingar.

Hugmyndafræðin – þjónandi leiðsögn (Gentle teaching)

Þjónandi leiðsögn er hugmynda- og aðferðafræði sem byggir á einstaklingsmiðaðri nálgun þar sem samskipti á milli starfsfólks og notenda eru þungamiðjan. Alúð, vinátta, umhyggja, tengsl og hvatning eru grundvallaratriði í samskiptum en skilyrt umbun og refsingar eru ekki viðurkenndar sem aðferð. Skipulag og lausnir byggðar á mannlegum gildum og kærleika eru notaðar til að aðstoða einstaklinginn til þess að fá dýpri skilning á daglegum viðfangsefnum og athöfnum, hann hvattur til að setja sér markmið og veitt aðstoð við að ná þeim.

Hugmyndafræðin byggir á fjórum grunnstöðum hvað varðar samskipti en þær eru: Traust/tengsl, veita kærleika og taka á móti kærleika, ásamt þátttöku í eigin lífi. Hún á því góðan samhljóm við hugmyndafræði valdeflingar sem fjallað var um hér að framan.

Forsagan

Árið 1992 kom til Akureyrar Bandaríkjamadurinn Daniel C. Hobbs en hann er einn af upphafsmönnum hugmyndafræðinnar. Daniel vann í

nokkur skipti með starfsmönnum og lagði grunn að áframhaldandi starfi með íbúum sem áttu við margvíslegar og flóknar fatlanir að stríða. Árangur þeirrar vinnu varð fljótt mikill og hefur æ síðan verið sá þáttur sem hefur skipt hvað mestu máli í starfinu á Akureyri með einstaklinga sem eiga við flóknar atferliraskanir að stríða. Þau gildi, aðferðir og nálgun sem hugmyndafræðin kennir hefur fyrir löngu sannað gildi sitt í vinnu okkar. Á umliðnum árum hefur skilningur á mikilvægi samskipta og

mannlegra tengsla verið fyrirferðarmikill þáttur í öllu starfi með fólki og talinn vera grundvöllur árangurs.

Hugmyndafræðin er upprunnin í Omaha, Nebraska, í Banda-

ríkjunum. John McGee er upphafsmaður hennar. John eyddi ungur maður mörgum árum í Brasilíu við að aðstoða götubörn. Börnin bjuggu við ömurlegar aðstæður en umhyggja þeirra og hlýja í hans garð og annarra vakti hann til umhugsunar um hvað samskipti samlanda hans í garð annarra væru oft fábrotin. Hann átti geðfatlaðan bróður og upplifði þjónustu og framkomu við hann með þeim hætti að nauðsynlegt væri að gera breytingar. Hann einsetti sér að finna leiðir til að auka gæði þjónustu við fatlað fólk þar sem þjónustan skyldi byggð á kærleika og virðingu. Fljótlega bættust fleiri í hópinn, s.s. Daniel C. Hobbs, sem áttu það sameiginlegt að geta ekki sætt sig við þau vinnubrögð sem á þeim tíma voru viðhöfð í þjónustu við fatlað fólk. Þetta voru vinnubrögð sem innihéldu oft og tíðum niðurlægjandi framkomu og jafnvel andlegar og líkamlegar refsingar.

Grunngildin

Grunngildi hugmyndafræðinnar: öryggi, veita kærleika, taka á móti kærleika og þátttaka lita öll þau samskipti sem við eigum á degi hverjum. Hugmyndafræðin kennir okkur að þau séu forsenda þess að leiðsegja fólki og styðja til þátttöku í samfélaginu. Rauði þráður í allri vinnu með fólki er að kenna því að mynda tengsl við aðra þannig að það geti átt uppbyggileg félagsleg samskipti. Það má nefna sem dæmi að áhersla er lögð á að finna leiðir til að kenna þeim sem búa við ótta og/eða mikið öryggi og kunna ekki að veita né taka á móti kærleika. Fyrsti hlutinn er að kenna: „Þú ert

„Með mér ertu öruggur og elskaður... ekki vera hræddur... ég mun ekki skaða þig...“

óhultur með okkur.“ Er það gert með því að sýna kærleika og vera hvetjandi í öllum aðstæðum. Öll samskipti okkar miða að því að viðkomandi upplifi frá okkur þau skilaboð: „Með mér ertu öruggur og elskaður... ekki vera hræddur... ég mun ekki skaða þig... (McGee, 1998).

Hugmyndafræðin leggur áherslu á að við breytum okkur fyrir aðra. Starfsmenn verða að vera tilbúnir til að veita aðstoð á forsendum þeirra sem þjóna. Slíkt gerir miklar kröfur til starfsfólks, það þarf að leggja sig skilyrðislaust fram um að vera til staðar og mæta öllum aðstæðum af skilningi, virðingu og kærleika. Til þess að ná fram grunngildunum eru notuð fjögur verkfæri, nærvera okkar, hendur, orð, augu (McGee, 1998). Farið er yfir mikilvægi verkfæranna með starfsfólki, með hvaða hætti þau eru grunnforsenda þess að árangur náist og traust, sem er grunnur að myndun góðra tengsla. Áhrif þeirra eru samofin hverjum einstaklingi og þess vegna þarf að kenna öllum sem vinna með fólki með hvaða hætti þeim er beitt. Á þeim rúmlega tuttugu árum, sem við á Akureyri höfum notað þessi grunngildi, hafa þau staðist tímans tönn og hjálpað okkur við að auka lífsgæði þeirra sem við þjónum.

Innleiðing

Eins og fram hefur komið þá hefur búsetudeild Akureyrarbæjar samþykkt að þjónandi leiðsögn verði önnur af leiðandi hugmyndafræðum deildarinnar og er markvisst unnið að innleiðingu hennar. Auk þess hafa öldrunarheimili Akureyrar ákveðið að innleiða hana í sína starfsemi. Sett var af stað þjálfun tuttugu og þriggja fagaðila (mentorar) til að dýpka skilning á hugmyndafræðinni, fylgja því eftir að innleiðingarferlið skili sér til notenda og veita ráðgjöf og stuðning til starfsmanna. Um tveggja ára ferli er að ræða sem byrjaði með því að Michael Vincent, bandarískur sálfræðingur, sem hefur áratuga reynslu af kennslu og innleiðingu á hugmyndafræðinni hjá MORC (The Macomb-Oakland Regional Center Inc), hélt námskeið fyrir hópinn í maí 2014. Síðan hefur hópinn hist reglulega og mun þjálfunarferlinu ljúka í maí á þessu

ári með öðru námskeiði hjá Michael. Allir starfsmenn búsetudeildarinnar og öldrunarþjónustunnar munu fá fyrirlestra og þjálfun sem mentorarnir munu fylgja eftir og leiðbeina starfsmönnum með hvaða hætti markmiðum hugmyndafræðinnar verði náð í þjónustunni.

Samstarf við erlenda aðila og stofnanir hafa á síðustu árum aukist mikið. Nú þegar eru nokkrir fagmenn búsetudeildar í samstarfi við marga erlenda aðila sem hafa í áratugi haft þjónandi leiðsögn sem grunnhugmyndafræði í allri sinni þjónustu og eru leiðandi á alþjóðavísu. Þannig höfum við náð að þróa og dýpka skilning okkar á hugmyndafræðinni með áherslu á að hún skili sér inn í þjónustu okkar. Við höfum einnig náð að bera okkur saman við það sem er að gerast annars staðar og erum stolt af árangrinum sem náðst hefur hér, ekki síst er varðar þjónustu við þá einstaklinga sem er með flóknar atferliraskanir. Þegar við skoðum aðstæður og þá þjónustu, sem við veitum, getum við borið höfuðið hátt og sjáum að við höfum margt fram að færa til alþjóðasamfélagsins. Náð samstarf er við aðila í Bandaríkjunum, Kanada, Belgíu, Danmörku og Hollandi. Þess utan eru tengsl við önnur lönd, s.s. Brasilíu, Puerto Rico og Japan.

Árið 2013 hélt búsetudeild málþing og fékk m.a. samstarfsaðila frá Gent í Belgíu. Tæplega

60 manns tóku þátt í skemmtilegu og fræðandi málþingi þar sem aðilar leiddu saman hesta sína og báru saman reynslu sína. Það varð ljóst, að þegar kom að þjónustu við fólki með margþættar og flóknar fatlanir, var úrlausn málanna keimlík í báðum löndum. Vandmálin voru áþekkt, úrlausnin og árangurinn

sambærilegur. Hugmyndafræðin virkar óháð landamærum, fötlun, menningu eða tungumáli. Grunnþarfir allra eru í raun þær sömu, óháð hvar eða hvernig við erum.

Alþjóðlegar ráðstefnur

Árlega er haldin alþjóðleg ráðstefna Gentle Teaching samtakanna. Bú-

setudeild hefur átt fulltrúa á henni frá árinu 2012. Þátttaka okkar hefur opnað ýmsar dyr, bæði til dýpri faglegrar þekkingar auk þess að koma á samskiptum við fólki og stofnanir víðs vegar um heim. Þátttakendur frá deildinni hafa einnig haldið fyrirlestra á ráðstefnunum. Það eru spennandi tímar fram undan, ákveðið hefur verið að haustið 2016 verði alþjóðlega ráðstefnan haldin á Akureyri og mun búsetudeild, ásamt Öldrunarheimili Akureyrar, standa að henni. Aukinn áhugi er um allt land fyrir þeirri leið sem við höfum farið og hafa fulltrúar búsetudeildar kynnt og haldið fyrirlestra víða og finna greinilega fyrir miklum áhuga á þessari nálgun. Lífsgæði þeirra, sem

þjónustuna nota, hafa aukist til muna, það hefur komið fram bæði hjá íbúum og þeirra aðstandendum. Auk þess sem starfsmenn sjá mikinn mun á líðan og lífi íbúa. Erum við stolt að geta deilt með öðrum þeim leiðum sem við höfum farið síðastliðin 20 ár.

Vert er að minnast á heimasíða Gentle Teaching

Það eru spennandi tímar fram undan, ákveðið hefur verið að haustið 2016 verði alþjóðlega ráðstefnan haldin á Akureyri og mun búsetudeild, ásamt Öldrunarheimili Akureyrar, standa að henni.

International <http://gentleteaching.com> en þar má finna bæði greinar og myndbönd, ásamt ýmsum áhugaverðum tenglum við þjónustuaðila sem vinna eftir hugmyndafræðinni.

Lokaorð

Það fylgir því mikil ábyrgð að veita þjónustu á heimilum fólks. Slík þjónusta kallar á vönduð vinnubrögð og hæfni á ýmsum sviðum, s.s. þekkingu á regluverkinu og réttindum þess sem þjónustuna fær, færni í mannlegum samskiptum, auk getu til að veita viðeigandi stuðning til að halda og reka heimili og til margvíslegrar þátttöku í samfélaginu. Það er mikilvægt að sá aðili sem ber ábyrgð á að veita þjónustuna geri skýrar kröfur til starfsfólks, byggða á þörfum og væntingum notenda. Til þess þarf starfsfólk að hafa í höndum „tæki“ og aðstæður til að sinna starfi sínu á fullnægjandi hátt. Í greininni höfum við kynnt hvaða leiðir búsetudeild Akureyrarbæjar hefur ákveðið að fara til

að mæta vaxandi kröfum og áskorunum sem felast í því að veita þjónustu á heimilum fólks.

Höfundar greinar:

Dagný Þóra Baldursdóttir, iðjuþjálf/ deildarstjóri Skútagili og Gránufélagsteymi
Kristinn Már Torfason, forstöðumaður, búsetudeild
Pálína Sigrún Halldórsdóttir, iðjuþjálf/ deildarstjóri Hamratúns
Ólafur Örn Torfason, iðjuþjálf/ forstöðumaður, búsetudeild
Soffía Lárusdóttir, framkvæmdastjóri búsetudeilda

Heimildir

Ahern, L. og Fisher, D. (2011). Recovery at your own pace (Personal assistance in community existence). Journal of Psychosocial Nursing and Mental Health Services, 39, 22-32.
Chamberlin, J. (2013). A Working Definition of Empowerment (Björg Torfadóttir þýddi). Sótt af [http://www.power2u.org/articles/](http://www.power2u.org/articles/empower/working_def.html)

[empower/working_def.html](http://www.power2u.org/articles/empower/working_def.html)
Elín Ebba Ásmundsdóttir. (2009). Valdefling. Sótt af <http://www.mbl.is/greinasafn/grein/1298237/>
Lára Björnsdóttir, Halldór S. Guðmundsson, Kristín Sigursveinsdóttir og Auður Axelsdóttir. (2011). Norrænt verkefni um valdeflingu í geðheilbrigðisþjónustu. Sótt af http://www.velferdarraduneyti.is/media/rit-og-skyrslur2012/IS_skyrsla_Valdefling_og_Gedheilbrigdi.pdf
Lög um réttindagæslu fyrir fatlað fólk, nr. 88/2011.
McGee, J. (1998). Mending Broken Hearts. Sótt af <http://www.gentleteaching.nl/gentle/images/downloads/Mending%20Broken%20Hearts.pdf>
Reglugerð um þjónustu við fatlað fólk á heimili sínu, nr. 1054/2010.
Reglugerð um persónulega talsmenn fatlaðs fólks, nr. 972/2012.
Soffía Lárusdóttir. (2015). Þjónusta á heimili fólks. Proskaþjálfinn, 17(1), bls.36-39.
Þingsályktun um framkvæmdaáætlun í málefnum fatlaðs fólks til ársins 2014, nr. 43/140. Sótt frá <http://www.althingi.is/altext/140/s/1496.html>

VIÐ STYÐJUM ÞIG!

STOD sérfræðingar í hjálpartækjum

KYNNTU ÞÉR VEFINN OKKAR - WWW.STOD.IS

| Trönuhrauni 8 | 220 Hafnarfirði | Sími 565 2885 | www.stod.is | stod@stod.is

**ÖFLUG FORVÖRN
GEGN BEINÞYNNINGU**

**Kalkþörungur með D3, K2 og C vítamínum
ásamt viðbótar magnesíum og mangan**

**ALLAR VÖRUR HAFKALKS ERU ÁN AUKEFNA OG
ERFÐABREYTTA INNIHALDSEFNA (GMO FREE)**

www.hafkalk.is

Endurbæfing aldraðra við athafnir daglegs lífs

–Heimaþjónusta Reykjavíkur–

Ásbjörg Magnúsdóttir, Guðrún Friðriksdóttir, Sigurlína Andrésdóttir

Ásbjörg Magnúsdóttir

Guðrún Friðriksdóttir

Sigurlína Andrésdóttir

Hópur eldra fólks í íslensku samfélagi fer sífellt stækkandi. Árið 2013 var 11,2% þjóðarinnar orðinn 65 ára og eldri. Áætlað er að árið 2060 verði þetta hlutfall orðið 22,6% (Hagstofan, 2013). Íslenska þjóðin er þó ung samanborið við aðrar vestrænar þjóðir en nágrannaþjóðum okkar hefur lengi verið ljóst að endurskipulagningar sé þörf í málefnum aldraðra. Árið 2007 ákváðu stjórnendur sveitarfélagsins

Fredericia í Danmörku að endurskoða skipulag þjónustu sinnar við aldraða. Framtíðarspár sýndu að sífellt meiri kostnaður fylgdi hefðbundnu skipulagi sveitarfélagsins auk þess sem færri starfsmenn kæmu til með að sinna verkefnum í framtíðinni (Heebøll, 2014). Sveitarfélagið þróaði verkefnið „Længst muligt i eget liv“, eða „Sem lengst við stjórnvölinn í eigin lífi“, út frá tillögum samstarfsnefndar og árið 2008 hóf sveitarfélagið vinnu eftir þessari nýju hugmyndafræði. Hugmyndin var að virkja eldri borgara og styrkja þá til að vera virkir þátttakendur í eigin lífi eins

lengi og mögulegt er. Markmiðið var að auka lífsgæði eldri borgara og seinka varanlegri aðstoð frá sveitarfélaginu.

Markmiðið var að auka lífsgæði eldri borgara og seinka varanlegri aðstoð frá sveitarfélaginu. Með því móti liði íbúum betur og kostnaður samfélagsins yrði minni.

Með því móti liði íbúum betur og kostnaður samfélagsins yrði minni (Kjellberg, Kjallberg, Navne og Ibsen, 2013).

Verkefnið hefur gefið góða raun í Danmörku og hlotið fjölda viðurkenninga og verðlauna. Þessi leið hefur nú fest sig í sessi sem markviss leið í endurbæfingu og

vinna nú öll sveitarfélög Danmerkur samkvæmt hugmyndafræðinni (Heebøll, 2014). Eldri borgarar, sem taka þátt, fá að jafnaði sex til átta vikna endurbæfingu og unnið er að markmiðum sem einstaklingarnir setja sjálfir í upphafi íhlutunar. Starfsmenn verkefnisins eru þjálfaðir til að leiðbeina og kenna eldri borgurum að gera hlutina sem mest sjálfir og vera sjálfbjarga. Íhlutun er mest fyrstu dagana og vikurnar en hægt og rólega dregur úr heimsóknum og aðstoð. Þjónustu lýkur þegar einstaklingurinn verður annaðhvort sjálfbjarga eða fær áframhaldandi og

ótímabundna aðstoð annarrar þjónustu eins og heimahjúkrunar. Mat á tveggja ára tímabili sýndi, að af þeim sem nýttu sér þjónustu endurhæfingarverkefnisins þurftu 45% enga hjálp, 40% þurftu minni hjálp en þeir hefðu annars þurft og 15% fengu sömu hjálp og þeir höfðu fengið áður (Kjellberg ofl.,2013).

Fredericia hefur þróað hugmyndir sínar um endurhæfingarmódel og frá 2010 hafa þeir unnið að því að innleiða þær í alla þjónustu við eldri borgara. Nýja verkefni sveitarfélagsins er byggt á „Sem lengst við stjórnvölinn í eigin lífi“, og kallast „Hversdagsrehabilitering“ eða „Endurhæfing við athafnir daglegs lífs“. Það virkar þannig að allir núverandi notendur þjónustu sveitarfélagsins eru endurmetnir af starfsmanni Endurhæfingarteymisins. Hverjum notanda bjóðast 32 tímar á viku frá einhverjum fagaðila teymisins. Gerður er nokkurs konar samningur með markmiðum skjólstaðingsins, verkefnum hans og tímasetningu endurmats. Sjúkraliðar og félagsliðar sjá um þjálfunina undir leiðsögn og með aðstoð Endurhæfingarteymis, iðjupjálfa, hjúkrunarfræðings, sjúkraþjálfara og verkefnastjóra. Í Fredericia hefur þetta fyrirkomulag þegar sannað gildi sitt félagslega og fjárhagslega á einungis nokkrum árum (Kjellberg ofl.,2013).

Velferðarráð Reykjavíkur ákvað að skoða þessa hugmyndafræði og mánudaginn 5. janúar 2015 hófst tilraunaverkefnið „Endurhæfingarteymið“ hjá Heimþjónustu Reykjavíkur. Undirbúningur hafði staðið síðan haustið 2014 þegar fjármögnun fékkst til verkefnisins frá Velferðarráðuneytinu, Reykjavíkurborg og Sjúkratryggingum Íslands. Mikil vinna hefur farið í þjálfun, upplýsingaöflun og skipulagningu. Tveir starfsmenn teymisins, Sigurlína Andréasdóttir verkefnastjóri og Ásbjörg Magnúsdóttir iðjupjálfi, fóru í heimsókn til Fredericia og fengu nánari kynningu á hugmyndafræðinni og starfseminni hjá þeim. Niðurstaðan var að byrja svipað og gert var í Fredericia árið 2008 og samanstendur Endurhæfingarteymið af verkefnastjóra, iðjupjálfa, hjúkrunarfræðingi, sjúkraþjálfara, tveimur félagsliðum og tveimur sjúkraliðum. Þann 5. janúar byrjaði einnig Guðrún Friðriksdóttir iðjupjálfanemi, sem tók virkan þátt í teyminu í rúmar 7 vikur. Allar beiðnir, sem berast Heimþjónustu Reykjavíkur, eru skoðaðar með tilliti til þess hvort þær henti

Endurhæfingarteyminu eða ekki. Til að byrja með eru aðeins teknir til greina þeir, sem búa í efri byggð Reykjavíkur (Breiðholt, Árbæ, Grafarvogi og Grafarholti) og eru að fá þjónustu í fyrsta skipti, að undanskildum þrifum. Iðjupjálfi fer í fyrstu heimsókn, tekur viðtal við skjólstaðinginn og í sumum tilfellum aðstandendur og metur aðstæður á heimilinu og í félagslegu umhverfi skjólstaðingsins. Ef viðkomandi er líklegur til að geta nýtt sér þjónustu Endurhæfingarteymisins leggur iðjupjálfinn COPM (Canadian Occupational Performance Measure) fyrir og sett eru markmið til að vinna að á næstu vikum. Endurhæfingarteymið setur síðan upp íhlutunaráætlun, ákveður hvaða þjónusta hæfi til að ná settum markmiðum skjólstaðingsins og endurmetur iðjupjálfinn svo árangurinn aftur að sex til átta vikum liðnum með því að leggja COPM fyrir að nýju.

Í Danmörku er byrjað að koma á tölvusamskiptum milli skjólstaðinga og heimþjónustunnar. Skjólstaðingurinn getur séð hvaða markmið eru sett upp, hvernig á að reyna að ná þeim og jafnvel séð hvaða starfsmaður er að koma til hans. Því miður erum við ekki komin svo langt í tölvuvæðingunni en við látum viðkomandi fá sín markmið og leiðir skriflega og allar upplýsingar eru settar í sérstaka möppu sem skjólstaðingurinn geymir sjálfur.

Frá 5. janúar hafa 19 einstaklingar sett sér markmið og notið þjónustu Endurhæfingarteymisins. Fleiri hafa fengið heimsókn frá iðjupjálfa en teljast ekki þátttakendur í verkefninu þar sem aðstæður hentuðu ekki skilyrðum tilraunaverkefnisins. Þessar ástæður voru fjölbreyttar, til að mynda endurinnlögn á sjúkrahús, væntanleg brottför af landinu og einungis áhugi á að fá aðstoð við þrif en ekki endurhæfingu.

Endurhæfingarteymið hefur endurmetið nokkra skjólstaðinga sína eftir að það tók til starfa og hefur árangurinn verið sérlega góður. Markmiðin hafa verið eins fjölbreytt og skjólstaðingarnir eru margir en öll endurspeгла þau mikilvæga þætti í lífi þeirra. Í lok febrúar hafa tveir skjólstaðingar útskrifast að

fullu úr teyminu en báðir náðu öllum sínum markmiðum. Þá voru þessir einstaklingar farnir að setja sín eigin markmið og bæta sig án aðstoðar Endurhæfingarteymisins, jafnvel fyrir útskrift. Annar skjólstaðingurinn finnst hann hafa jafnað sig svo vel með því að stefna að markmiðum sínum að hann upplifir það nánast eins og hann hafi aldrei verið veikur. Hinn skjólstaðingurinn telur markmiðin og íhlutun Endurhæfingarteymisins hafa náð að stöðva óheillavænlega niðursveiflu, andlega og líkamlega, sem hafði leitt til endurtekinna spítalavista undanfarin tvö ár. Báðum ber saman um að vinnan að markmiðunum hafi skipt máli en ekki síður heimsóknir Endurhæfingarteymisins, stuðningur þess og hvatning við að ná markmiðunum.

Endurhæfingarteymið er tilraunaverkefni sem standa á til loka maímánaðar 2015. Vonandi verður hægt að þróa kerfi, sem getur virkað á sambærilegan hátt og í Danmörku. Það er fjárhagslega hagkvæmt kerfi þar sem ríki og sveitarfélög sjá hag sínum best borgið með því að sinna endurhæfingu og forvörnum í heimahúsum með virkri þátttöku aldraðra. Ef starfsemi Endurhæfingarteymis gefur jafn góða raun og vonir standa til ætti ekkert að vera því til fyrirstöðu að fara að dæmi Fredericia og hefja endurhæfingu daglegs lífs í heimahúsum.

Heimildir

- Kjellberg, P. K., Kjallberg, J., Navne, L. E. og Ibsen, R. (2013). Trænende Hjælp i Fredericia Kommune: Organisations- og økonomievaluering. Kaupmannahöfn: KORA (Det Nationale Institut for Kommuner og Regioners Analyse og Forskning)
- Heebøll, K. (2014). Sem lengst við stjórnvölinn í eigin lífi. Verðlaunaverkefnið „Fredericia“. Fyrirlestur á ráðstefnu um samþættingu félags- og heilbrigðisþjónustu. Sótt af <https://www.youtube-nocookie.com/embed/sykSwnNpiJM>
- Hagstofan. Spá um mannfjölda 2008–2050. Hagtíðindi, 2 (2013). Sótt af <https://hagstofa.is/lisalib/getfile.aspx?itemid=15409>

Viðtal við Antoníu Maríu Gestsdóttur sem er búsett í Danmörku

Við hvað hefurðu starfað eftir útskrift frá HA?

Eftir útskrift árið 2002 frá Háskólanum á Akureyri fór ég að vinna sem iðjuþjálfari á Barna- og unglingageðdeild Landspítalans (2002-2009). Ég vann bæði á legu- og göngudeild við að meta, þjálfra, veita viðtöl og ráðgjöf til barna, unglinga og fjölskyldna þeirra. Ég var einnig í átröskunarteymi göngudeildar, auk þess sem hópavinna var mikilvægur hluti af minni vinnu, samskipta- og félagsfærniþópar, sjálfstyrkingarþópar og hópar fyrir unglinga sem höfðu misst viljann til að lifa. Síðustu tvö árin á BUGL starfaði ég sem yfiriðjuþjálfari, þar sem ég sinnti bæði stjórnunarlegum skyldum ásamt þverfaglegri skjólstæðingsvinnu og hópavinnu.

Árið 2007 hóf ég meistaranám í lýðheilsufræðum við Háskóla Íslands og útskrifaðist árið 2010 með sérsvið í áhrifum forvarna og heilsuefingar á geðheilsu barna og unglinga.

Hvenær fluttirðu út og af hverju?

Ég fluttist út árið 2009 bæði vegna þess að þáverandi maðurinn minn fékk spennandi atvinnutilboð sem erfitt var að hafna og vegna þess að ég hef alltaf haft ótrúlega mikla útþrú og löngun til að prófa eitthvað nýtt, svo að þarna gátum við slegið tvær flugar í einu höggi.

Við hvað hefurðu starfað úti?

Ég hef fengist við eitt og annað. Fyrsta árið var ég í fjarnámi frá Íslandi þar sem ég einbeitti mér að því að klára meistaranámið. Eftir að því lauk tók við tími þar sem ég lagði mig alla fram við að læra dönskuna því hún er jú lykillinn að því að fá atvinnu. Ég vann m.a. við afleysingarstörf á leikskólum í eitt ár. Lengst af, eða frá árinu 2012 hef ég unnið á stað sem kallast Autismecenter Nord-

Bo (www.nordbo.dk). Autismecenter Nord-Bo er sjálfseignarstofnun sem var stofnuð árið 1998 og er úrræði fyrir unga einstaklinga á aldrinum 15-25 ára, með einhverfurófsraskanir. Nord-Bo býður upp á fjölbreytta þjónustu fyrir þennan hóp, m.a. dagúræði, búsetuúrræði, verndaðan vinnustað, verknám á atvinnumarkaðnum, ráðgjafardeild (fyrir einstaklinga og fjölskyldur þeirra, skóla, sveitarfélög og fleiri) og klúbbstarfsemi með ýmsum tómstundaúrræðum.

Í dagúræðinu, þar sem ég vinn, er unnið að því að koma jafnvægi á líkamlega, sálræna og félagslega líðan notendanna. Boðið er upp á menntun á grunnskólastigi auk ráðgjafar og stuðnings til að finna þá námsmöguleika og námskeið sem í boði eru eftir grunnskólastig. Fyrir þá sem hafa hug á að komast út á vinnumarkaðinn eru í boði ýmsir möguleikar til undirbúnings, m.a. að skoða hvar áhuginn liggur, hversu marga tíma er raunhæft að vinna á viku, hvaða kröfur þarf að standast til að geta fengið ákveðna vinnu, hvers konar stuðningi er þörf á og svo mætti lengi telja. Þetta er gert bæði í gegnum viðtöl, verkleg fög á staðnum og í gegnum verknám á vinnumarkaðnum. Dagúræðið getur varað allt frá þremur mánuðum upp í nokkur ár.

Hver og einn einstaklingur er með einstaklingsmiðaða stundaskrá. Í boði er bókleg kennsla (t.d. danska, stærðfræði, enska, samfélagsfræði, almennt fræðsla, auk þess sem hægt er að

taka bókleg fög í gegnum fjarkennslu frá menntaskóla), verkleg kennsla (m.a. matreiðsla, hreingerningar, mennta- og atvinnunámskeið, verknám, verkstæði og viðhald á húsnæði/bíl), listasmiðja (þar sem er möguleiki á að teikna, mála, sauma, þrjóna, þæfa og vinna með leður), líkamleg heilsa (eins og jóga, hreyfing, hópþróttir, göngutúrar, sund, slökun og náttúrulífsferðir), önnur starfsemi/fög (samtöl við ráðgjafa, hópavinna, athafnir daglegs lífs (ADL),

fréttakaffi, spilakaffi, tölvufrítími/frjáls lestur, tónlistarhlustun).

Ég vinn sem ráðgjafi fyrir ákveðinn hóp skjólstæðinga og er með einstaklingsviðtöl með hverjum og einum, einu sinni í viku. Rætt er um daglegt líf, það sem liggur þeim á hjarta, ég aðstoða þau við að finna út úr því hvað það er sem þau vilja taka sér fyrir hendur, einstaklingarnir setja sér markmið og unnið er markvisst að

þeim. Allt starfsfólkið hefur ákveðið ábyrgðarsvið, mitt er ADL og Verkstæði. ADL er kennt sem 8 vikna námskeið sem undirbúningur fyrir þá sem eru að flytjast að heiman. Áhersla er lögð á að notendur læri m.a. grunnatriði varðandi eigin fjármál og að gera fjárhagsáætlun, um greiðsluþjónustu, skattaskýrslu, tryggingar, leit að húsnæði, ásamt verklegum hluta þar sem notendur læra um hreinlæti og þrif á eigin heimili, læra að þvo þvott, elda mat, kaupa inn o.s.frv. Í raun allt það sem er mikilvægt að kunna þegar flutt er að heiman. Á verkstæðinu er lögð áhersla á að notendur geti æft sig í gegnum

**Launakjör iðjuþjálfara
í Danmörku eru
góð og um margt
betri en á Íslandi þó
vissulega sé munur
á hvort viðkomandi
sé starfsmaður
hjá ríkinu,
sveitarfélögum eða
í einkageiranum
þar sem síðast taldi
kosturinn er oftast
best borgaður.**

mismunandi verk og aukið vinnufærni sína. Metin er m.a. starfshæfni einstaklinga, t.d. vinnuframlag, mæting, sjálfstæð vinnubrögð, hvernig þau virka félagslega í atvinnusamhengi, styrkleikar, starfsagi og hvernig tekst er á við væntingar og kröfur. Auk ADL og Verkstæðis, kenni ég og sé m.a um ensku, hreyfingu og fréttakaffi.

Finnur þú mun á starfi iðjuþjálfna á Íslandi og Danmörku?

Bæði já og nei. Nú vinn ég í þverfaglegu teymi með kennurum, félagsráðgjöfum, uppeldis- og menntunarfræðingum og iðjuþjálfum. Allir starfsmenn eru ráðnir sem „pedagógískir starfsmenn“ sama hvaða menntun þeir hafa, svo það er öðruvísi en á Íslandi. Mér fannst þetta svolítið skrítið í byrjun en mér finnst þetta mjög gott fyrirkomulag í dag. Við höfum þrátt fyrir þetta öll okkar sérþekkingu, auk þess að hafa sérþekkingu á einhverfurófsröskunum og fylgiröskunum. Í raun er þessi þverfaglega samvinna lík þeirri sem fer fram heima á Íslandi. Hver og einn starfsmaður vinnur á sviði þar sem hans þekking nýtist sem best. Það má segja

að með þessu fyrirkomulagi sé minni samkeppni milli fagstétta.

Mín sérþekking sem iðjuþjálfur nýtist einstaklega vel í vinnu sem þessari þar sem iðjuþjálfasýnin leggur áherslu á heildræna nálgun, þ.e. að það sé jafnvægi á milli eigin umsjár, atvinnu og tómstundalífs en einnig á vellíðan og styrkleika einstaklingsins. Þekking mín á skynúrvinnslu, ADL, og áhrifum umhverfis á einstaklinginn, einnig á sérhæfðum matstækjum iðjuþjálfna, hefur líka haft mikið að segja og hefur komið sér einstaklega vel í vinnu sem þessari.

Launakjör iðjuþjálfna í Danmörku eru góð og um margt betri en á Íslandi þó vissulega sé munur á hvort viðkomandi sé starfsmaður hjá ríkinu, sveitarfélögum eða í einkageiranum þar sem síðast taldi kosturinn er oftast best borgaður.

Nú ert þú í námi. Getur þú sagt okkur frá því?

Ég er að taka námskeið í KRAP (kognitív, ressourcefokuseret og anerkendende pædagogik) sem sprettur upp úr uppeldis- og menntunarfræðum. Í KRAP er lögð áhersla á að fagfólk vinni út frá viðurkenningu (acceptance),

þ.e. að taka einstaklingnum eins og hann er og reyna að skilja hans upplifun af heiminum, auk þess að aðalfókus er á styrkleika einstaklingsins. Í KRAP er fókusinn fjarlægður frá því sem er „að“ hjá einstaklingnum og áhersla lögð á það sem getur stuðlað að eða hvatt til aukins þroska.

KRAP er með öðrum orðum nokkurs konar „bútateppi“ sem samanstendur af mismunandi þáttum. Aðalþættirnir eru sá hugræni, styrkleikasýnin, viðurkenningin, innsæið og aðferðirnar til að stuðla að aukinni færni, ásamt hugmyndum um að ráða við aðstæður og finna leiðir til þess. Hver þáttur inniheldur úrval af „verkfærum“, aðferðum og innsæi sem notandinn af KRAP fær í verkfærakassann sinn.

Námið er tekið með vinnu og stendur yfir í rúmt ár, kennd er bæði hugmyndafræði og verklegir þættir. Námið er því mjög hagnýtt. Við fáum verkfæri/heimaverkefni sem við tökum með okkur til baka á vinnustaðinn og nýtum í vinnu okkar með skjólstaðingunum. Mér finnst þetta afar áhugavert og spennandi.

Saga skjólstaðings

Stefanía Rósa Sigurjónsdóttir er 75 ára og búsett á Akureyri. Hún fær vikulega þjónustu frá iðjuþjálfna frá Akureyrarbæ, auk þess sem hún hefur kynnst störfum iðjuþjálfna á endurhæfingarstöðum. Hér segir Stefanía Rósa okkur stuttlega frá veikindum sínum og af áhrifum þeirra á líf sitt en jafnframt af reynslu sinni af störfum iðjuþjálfna.

Veikindin og áhrif þeirra.

Ég er með Parkinsonveiki sem hefur töluverð áhrif á hreyfingar mínar. Veikindin hafa náttúrulega ótrúleg áhrif á lífið í dag. Það var verst þegar ég hætti að keyra og hætti að komast út sjálf og er öðrum háð við það eins og er í mínu tilfelli. Ég hef svo svakalega gaman af að hitta fólk og það að komast ekki út á meðal fólks er það sem mér finnst verst. Það er líka þegar maður greinist með svona sjúkdóm þá hætta svo margir að koma til manns, því þeir eru hræddir við þetta. Það var nefnilega þannig að við vorum með svo stórt

hús í Brekkugötunni og það komu svo margir til okkar hvort sem við vorum heima eða ekki, en þegar ég greinist með Parkinson þá hætti fólk að koma því það vildi ekki ónáða veikur konuna, það var svolítið sérkennilegt. Það var það leiðinlegasta af öllu því ég er ekkert þannig veik og þarf jafnvel meira á því að halda en áður að hitta annað fólk.

Hvar hefur þú verið í þjónustu iðjuþjálfna?

Ég hef verið í iðjuþjálfun á Kristnesi, Reykjalundi og fengið þjónustu iðjuþjálfna hjá Akureyrarbæ. Ég hefði bara viljað fá meiri þjónustu iðjuþjálfna. Eins og þegar maður komst niður í iðjuþjálfunina á Kristnesi þá var það mjög gaman og gagnlegt. Það er alveg yndislegt fólk þarna. Það sem mér fannst verst var að það voru tölvur niðri en það voru náttúrulega líka karlmenn veikir og þeir yfirtóku bara gjörsamlega tölvurnar.

Á Reykjalundi voru þöntuð hjálpartæki eins og vinnustóllinn minn sem hefur

reynst mér mjög vel. Síðar hefur svo ráðgjafi iðjuþjálfna hjá Akureyrarbæ pantað rafmagnsvinnustól. Ég hef einnig verið að fá iðjuþjálfna heim undanfarið, til að aðstoða mig við tölvuvinnu.

Aðgengi að iðjuþjálfun

Ég hef litla skoðun á því. Sumir eru alltaf kvartandi og óánægðir með hlutina. Mér finnst svo gott að geta gert ýmislegt heima líka og því væri gott að fá þjónustuna heim. Ég hefði einnig viljað hafa meiri aðgang að iðjuþjálfun þegar maður fer í hvíldarinnlögna á öldrunarheimili. Þar vantar mann meira að hafa fyrir stafni og til að byggja sig upp.

Heilræði til verðandi iðjuþjálfna

Það er mikilvægt að iðjuþjálfar byrji á því að benda manni á í upphafi hvað er hægt að gera, þannig hefur maður meiri hugmynd um það. Það þyrfti t.d. að benda fleirum á að fá ráðgjöf iðjuþjálfna heim.

Sigrún Garðarsdóttir
yfirðjuþjálfí Landspítala

Fagráð iðjuþjálfunar á Landspítala

Þróunar- og gæðastarf

Sigrún Garðarsdóttir yfirðjuþjálfí LSH

Fagráð iðjuþjálfunar á Landspítala (LSH) var formlega stofnað í apríl 2010. Meginmarkmið þess er að stuðla að þróun og framförum í þeirri starfsemi, sem fer fram í iðjuþjálfun, að því er varðar þjónustu við skjólstæðinga, menntun nemenda, endurmenntun starfsfólks og vísindarannsóknir. Að auki á fagráðið að vera ráðgefandi vettvangur um fagleg málefni fyrir iðjuþjálfra á LSH og taka þátt í mótun stefnu iðjuþjálfunar spítalans og mótun starfsþróunar iðjuþjálfra. Í fagráðinu sitja 5 iðjuþjálfar hverju sinni; fulltrúar stærstu starfseininganna, auk formanns sem í dag er yfirðjuþjálfí LSH.

Alþjóðadagur iðjuþjálfunar

Einn af föstum liðum í árlegri starfsáætlun fagráðsins er að halda upp á alþjóðadag iðjuþjálfunar með ýmsum hætti. Það var fyrst gert með vísindadegi 25. október 2013 með það að markmiði að vekja athygli á rannsóknar- og þróunarstarfsemi sem fram fer á vinnustöðvum iðjuþjálfra LSH. Á þessum

Dr. Anne Fisher á námskeiðinu um mælitækið
Evaluation of Social Interaction (ESI) í janúar 2014

degi kynntu iðjuþjálfar niðurstöður rannsókna sinna, rannsóknarhugmyndir og þróunarverkefni. Fyrirlestur Guðrúnar Árnadóttur, sérfræðings og umsjónarmanns þjónustu- og rannsóknarverkefna í iðjuþjálfun á LSH, sem hún flutti á vísindadeginum

um þjónustuyfirlit sem grundvöll gæðaeftirlits og kveikju að hugmyndaþróun á iðjuþjálfastöðvum, varð síðan grunnurinn að fimm vinnusmiðjum um þjónustuyfirlit sem haldnar voru á vormánuðum 2014.

Í framhaldi af vinnusmiðjunum var afrakstur þeirra kynntur á málþingi iðjuþjálfra LSH í nóvember sama ár. Vinnunni, sem fór fram í þessum vinnusmiðjum, eru gerð nánari skil í blaðinu í eftirtöldum greinum: Iðjuþjálfun á Landakoti, gerð þjónustuyfirlits sem liður í bættri þjónustu og Iðjuþjálfun á bráðadeildum Landspítala. Einnig voru erindi um þjónustuferli iðjuþjálfra í geðendurhæfingunni á Hringbraut, Kleppi og á barna- og unglingageðdeildinni og tilfellingalýsingar með frekari útfærslu þjónustuferlis á Grensási flutt á málþinginu. Að auki voru flutt erindi um eiginleika þjónustuferla sem eru í notkun á LSH (Occupational Therapy Intervention Process Model [OTIPM]) og þjónustuferli tengdu hugmyndafræði líkansins um iðju mannsins [MOHO]), notkunarmöguleika A-ONE og tengsl þeirra við OTIPM og þróun A-ONE í ljósi líkansins um samspil vettvangsþátta. Síðastnefnda erindið var flutt af Guðrúnu Árnadóttur á heimsráðstefnu iðjuþjálfra í Yokohama í Japan, í júní í fyrra.

Vinnusmiðjur á vegum fagráðsins hófu göngu sína árið 2013. Þá voru haldnar tíu vinnusmiðjur tengdar matsaðferðum iðjuþjálfra á mismunandi starfsstöðvum spítalans. Afrakstur matstækja vinnusmiðjanna auðveldaði áframhaldandi vinnu í vinnusmiðjum um þjónustuferli.

Frá vísindadegi 25. október 2013 í tilefni alþjóðadags iðjuþjálfunar

Námskeið

Fagráðið hefur einnig staðið fyrir ýmsum námskeiðum. Má þar helst nefna fjögur þjálfunarnámskeið í A-ONE matstækinu á tímabilinu 2010 til 2014, sem 49 iðjuþjálfar sóttu og öðluðust um leið réttindi í notkun þess. Auk þessara námskeiða var haldið námskeið í hugrænni atferlismeðferð 2013 sem 23 iðjuþjálfar á LSH sóttu. Í janúar sl. hélt fagráðið, í samvinnu við Iðjuþjálfafélag Íslands, tvö þriggja daga námskeið. Námskeiðin sóttu 38 iðjuþjálfar víðs vegar að af landinu. Á fyrra námskeiðinu var fjallað um mælitækið Evaluation of Social Interaction (ESI) sem notað er til að meta samskipti einstaklinga við ýmis tækifæri og er það næmt fyrir breytingum samskiptaþátta. Á síðara námskeiðinu var fjallað um þjónustuferlið OTIPM. Leiðbeinandi á námskeiðunum var bandaríski iðjuþjálfinn dr. Anne G. Fisher ScD, OT, FAOTA, höfundur OTIPM þjónustuferlisins og einn af höfundum ESI mælitækisins. Auk kennslunnar vann hún að rannsóknarverkefnum með Guðrúnu Árnadóttur. Þær eiga margra ára rannsóknarsamvinnu að baki, tengda Rasch greiningu.

Vísindastarf iðjupjálfa

Frá 2012 hefur fagráðið haldið utan um vísindastarf innan iðjupjálfunar LSH. Á þessum þremur árum hafa iðjupjálfar haldið 77 fræðsluerindi fyrir samstarfsfólk sitt á spítalanum og 29 erindi á öðrum vettvangi, þ.e. utan spítalans. Iðjupjálfar LSH hafa verið með 38 erindi/veggspjöld, bæði á innlendum sem og erlendum vettvangi/ráðstefnum á tímabilinu. Má þar nefna heimsráðstefnu iðjupjálfa (WFOT) í Japan 2014, Evrópuráðstefnu iðjupjálfa (COTEC) í Svíþjóð 2012, Vísindi á vordögum á Landspítala og á sérstökum málþingum iðjupjálfa í Hollandi og Suður-Kóreu, tengdum A-ONE matstækinu. Einnig hafa iðjupjálfar LSH verið duglegir að sækja sér sí- og endurmenntun á námskeiðum/fyrirlestrum, bæði innanlands sem og erlendis. Þeir hafa fengið birtar greinar í Scandinavian Journal of Occupational Therapy, OT Practice (blað klínískra iðjupjálfa á vegum bandaríska iðjupjálfafélagsins) og Iðjupjálfanum, auk bóka og kafla í Handbók í aðferðafræði rannsókna. Að auki hafa iðjupjálfar LSH unnið að ýmsum kynningarbæklingum um iðjupjálfun sem og þjónustu þeirra. Á þeim þremur árum sem fagráðið hefur gert samantektir hafa 59 nemar frá Háskólanum á Akureyri verið í vettvangsnámi á hinum ýmsu starfsstöðvum spítalans og nokkrir iðjupjálfar tekið að sér stundakennslu við skólann. Guðrún Árnadóttir hefur á tímabilinu auk þess haldið A-ONE námskeið á Ítalíu, í Japan og Bandaríkjunum og verið með umsjón kennslu og kennsluefnis á endurmenntunarnámskeiðum í Danmörku, Hollandi og Kanada.

Heimsráðstefna iðjupjálfa

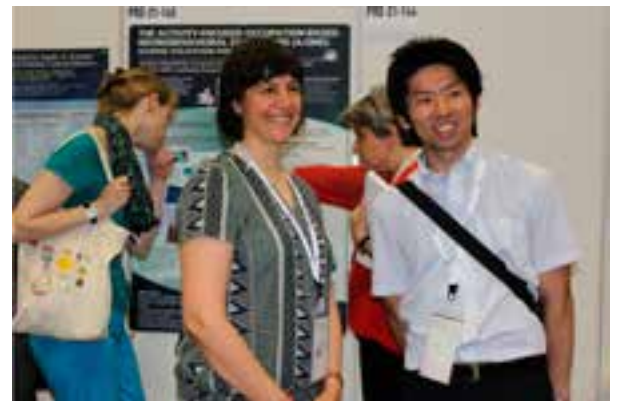
Tveir iðjupjálfar frá LSH sóttu sextánda heimsráðstefnu iðjupjálfa, sem haldin var í tengslum við árlegt þing japanskra iðjupjálfa. Þessi ráðstefna var sú fjölmennasta sem haldin hefur verið hingað til eða 6.893 þátttakendur og sjálfboðaliðar, þar af 7 iðjupjálfar frá Íslandi. Fyrirlestrarnir voru 971 í 12 mismunandi flokkum, 1.499 veggspjöld, 57 vinnusmiðjur ásamt fleiru og yfir 70 sýningabásar. Framlag Íslendinga á heimsráðstefnunni voru tveir fyrirlestrar og eitt veggspjald og öll tengdust þau starfsemi iðjupjálfa á LSH. Guðrún Árnadóttir flutti erindið „Contribution to integrated occupational thera-

py profession: Model based examination of the A-ONE” eða þróun A-ONE í ljósi líkansins um samspil vettvangsþátta, eins og fram hefur komið. Hún var einnig meðhöfundur erindis um „Neuroanatomy and body functions in occupation-based education”, sem flutt var af Valerie Harris yfir iðjupjálfa Sjálfsbjargarheimilisins. Guðrún og Valerie áttu einnig veggspjald á ráðstefnunni sem bar titilinn „The Activity-focused Occupation-based Neurobehavioral Evaluation (A-ONE): Diverse utilization possibilities”. Margir fyrirlestrarnir í undirflokknum „hamfarir” fjölluðu um aðkomu og þjónustu iðjupjálfa í kjölfar jarðskjálftans mikla í Japan í mars 2011. Japanskeisari og keisaraynja heiðruðu ráðstefnugesti með nærveru sinni á opnunaráttíðinni.

Til gamans má geta þess að iðjupjálfar frá LSH hafa verið með innlegg á öllum heimsráðstefnum iðjupjálfa, flestum Evrópuráðstefnum, auk nokkurra norræna ráðstefna (bæði iðjupjálfa og þverfaglegra) frá 1988. Auk þess hafa þeir verið með erindi á árlegum ráðstefnum bandarísku, japönsku og þýsku iðjupjálfafélaganna á sama tímabili. Eins og fram kemur hér að ofan er mikil gróska í þróunar- og

Fulltrúar Íslands á WFOT 2014: Inga, Bára, Hulda, Guðrún, Ósk, Valerie og Sigrún

Valerie og Guðrún við veggspjaldið: The Activity-focused Occupation-based Neurobehavioral Evaluation (A-ONE): Diverse utilization possibilities

Sharon Britnell forseti WFOT tekur á móti Japanskeisara og keisaraynju við komu á opnunaráttíðina.

gæðastarfi iðjupjálfa á LSH sem hefur aukist ár frá ári. Einnig má nefna rannsóknarsamvinnu við aðrar stofnanir, s.s. iðjupjálfunarfræðideild Háskólans á Akureyri, háskóla í Bandaríkjunum, Danmörku, Japan og Svíþjóð. Auk þess hefur verið rannsóknarsamvinna við ítalska iðjupjálfafélagið. Sum samvinnuverkefni hafa tengst erlendum meistara- og doktorsverkefnum í iðjupjálfun.

Þjónustuyfirlit sem grundvöllur gæðapróunar innan iðjuþjálfunar

Guðrún Árnadóttir, PhD, MA, BMROT hefur umsjón með þróunar- og rannsóknarvinnu iðjuþjálfra á Landspítala. Hún er einnig klínískur dósent við læknaeild Háskóla Íslands.

Sigrún Garðarsdóttir, MSc er yfiriðjuþjálfri Landspítala.

Útdráttur

Inngangur: Tilgangur verkefnisins var að útbúa upplýsingagrunn til að auðvelda yfirsýn yfir helstu þjónustubætti iðjuþjálfra á Grensá og skapa samtímis grundvöll sem nýta má til að meta gæði mismunandi þjónustubátta og þjónustunnar í heild.

Aðferð: Aflað var upplýsinga um skjólstæðingshópa iðjuþjálfanna, þjónustulíkön, matsaðferðir og íhlutunarleiðir. Hönnuð var sérstök yfirlitstafla til að samþætta þrep OTIPM þjónustuferlisins annars vegar, og hins vegar þær matsaðferðir sem notaðar eru við greiningu iðjuþjálfra, mismunandi íhlutunarleiðir, nálganir og aðferðir. Iðjuþjálfar deildarinnar skráðu upplýsingar í töfluna í samræmi við vinnuvenjur.

Niðurstaða: Við gerð yfirlitstöflunnar voru þrep OTIPM líkansins tengd þremur meginlotum: matslotu, íhlutunarlotu og endurmatslotu. Í töflunni er gerður greinarmunur á stöðluðum og óstöðluðum matstækjum sem og munur á mats- og mælitækjum. Yfirlitstaflan sýnir að allar tegundir matsaðferða og íhlutunarleiða OTIPM eru í notkun.

Ályktun: Taflan nýtist sem almennt þjónustuyfirlit iðjuþjálfra á Grensá. Út frá henni má skoða eðli mismunandi þjónustubátta, t.d. í samamburði við þjónustu annarra iðjuþjálfadeilda og efla frekari framþróun þjónustu. Slíkar upplýsingar stuðla að fagmennsku og framþróun innan deildarinnar. Taflan nýtist einnig iðjuþjálfanemum og auðveldar allar útskýringar á þjónustunni fyrir starfsfólk og almenning. Töfluna mætti útfæra síðar í undirtöflur með upplýsingum um sérstaka þjónustubætti fyrir mismunandi skjólstæðingshópa, eða laga að þjónustu annarra starfsstöðva.

Lykilorð

Þjónustuferli, líkön, fagmennska, framþróun

Abstract

Introduction: The purpose of this project was to construct an overview of main occupational therapy service components at Grensás rehabilitation center, and by doing so create a foundation that could be used to evaluate quality of different service aspects as well as overall service.

Method: Information about client groups, process models, assessment, and intervention methods in use was obtained. An outline was constructed integrating different OTIPM steps, with assessment methods in use and different intervention models, approaches and methods. Therapists filled in the outline based on clinical practice procedures.

Results: The OTIPM steps were connected with three main phases, i.e. evaluation, intervention and re-evaluation phases. Differentiation was made between standardized vs nonstandardized assessment methods as well as assessments and measures. The outline reveals that all classified types of assessment and intervention methods are in use.

Conclusion: The designed outline provides a general overview of occupational therapy services at Grensás. It contains information on the nature of different service aspects that can subsequently be compared to, for example, occupational therapy services provided elsewhere and ideas regarding need for further service advancement. Such information supports professionalism. The outline is further of use for students, coworkers and the public as it simplifies service explanation. The outline could be developed later into sub-tables with information related to specific service aspects for different client groups or adapted to the service of different occupational therapy departments.

Key words: Models, occupational therapy process, professionalism, advancement

Þar sem þjónusta iðjuþjálfra á Landspítala (LSH), Grensá, nær til nokkurra hópa skjólstæðinga eru notaðar mismunandi matsaðferðir og mismunandi íhlutunarleiðir á hinum ýmsu stigum hennar. Tilgangur verkefnisins var að útbúa upplýsingagrunn til að auðvelda yfirsýn yfir helstu þjónustubætti iðjuþjálfra og skapa samtímis grundvöll sem nýta má til að meta gæði mismunandi

þjónustubátta og þjónustunnar í heild.

Frá 2010 hafa iðjuþjálfar á Grensá haft þjónustulíkanið *Occupational Therapy Intervention and Process Model* (OTIPM) hannað af Fisher (1998) til hliðsjónar við þjónustu sína. Byrjað verður á að fjalla um mismunandi tegundir líkana í iðjuþjálfun. Í framhaldinu verður fjallað um uppbyggingu þjónustuyfirlits sem byggir m.a. á OTIPM þjónustulíkaninu og gagnlegum próffræðilegum þáttum.

Líkön í iðjupjálfun

Áður en lengra er haldið skal minnt á að það eru notaðar þrjár mismunandi tegundir af líkönum innan iðjupjálfunar og er tilgangur þeirra ólíkur. Í fyrsta lagi eru svonefnd fræðilíkön (*conceptual models*). Slík líkön koma skipulagi á, tengja og afmarka þá fræðilegu þætti sem skipta máli varðandi mat, íhlutun og rannsóknir. Líkanið um iðju mannsins eða *The Model of Human Occupation* (MOHO), upphaflega þróað af meistaranámsnemum við Suður-Kaliforníu háskóla (Kielhofner, 1985; Kielhofner og Burke, 1980), og líkanið um iðju-aðlögun eða *Occupational Adaptation* (OA) þróað við Kvennaháskólann í Texas í tengslum við uppbyggingu doktorsnáms þar (Schkade og Schultz, 1992; Schultz, 2014), eru dæmi um fræðilíkön. Bæði þessi líkön eru þróuð út frá hugmyndum og þjónustu iðjupjálfa og byggð á sál-félagslegum grunni. Einnig má nefna vistfræði tengdu fræðilíkönin *Ecology of human performance* (Brown, 2014; Dunn, Brown og McGuigan, 1994) og kanadíska iðjulíkönin (Law o.fl., 1996; Law, Polatajko, Baptiste og Townsend, 1997; Polatajko, o.fl., 2007).

Auk fræðilíkana eru þjónustulíkön (*process model*) sem rekja ferli þjónustuþátta frá upphafi til enda. Slík líkön eru oft nefnd þjónustuferli á íslensku. Það er einmitt þessi tegund af líkönum sem fjallað verður nánar um í þessari grein. Hægt er að tengja t.d. ofantalin fræðilíkön við ákveðin þrep sumra þjónustulíkana. Einnig hafa nokkrir höfundar fræðilíkana eins og t.d. Kielhofner (Forsyth o.fl., 2014; Forsyth og Kielhofner, 2002; Kielhofner og Forsyth, 2008) síðar þróað þjónustuferli fyrir sínar kenningar eftir að hafa byggt upp fræðilíkan. Þriðji flokkur líkana innan iðjupjálfunar er það sem kalla mætti vettvangs- eða starfsstéttarlíkön. Slíkt líkan *The model of an integrated profession* (Yerxa, 1994) sem e.t.v. mætti þýða sem „samspil vettvangsþátta“ á íslensku hefur m.a. verið notað til að athuga, útskýra og flokka upplýsingar sem hafa áhrif innan stéttar, eins og t.d. áhrif A-ONE matstækisins á hugsanagang iðjupjálfastéttarinnar (Guðrún Árnadóttir, 2010, 2014; Gillen, 2013).

Fisher birti sitt þjónustuferli árið 1998 í Eleanor Clarke Slagle fyrirlestri sínum. Þegar OTIPM þjónustuferlið er notað til að leiða þjónustu iðjupjálfa er byrjað á að koma á tengslum og skjólstaðingsmiðuðu umhverfi til að þróa gagnkvæmt traust milli þjónustuþega og iðjupjálfa. Í því tilefni er m.a. aflað skjólstaðingsmiðaðra upplýsinga um

iðju, aðstæður og forgangsroðun. Í framhaldi af þessari upplýsingaöflun er gerð framkvæmdagreining (*performance analysis*) til að afla upplýsinga um þá framkvæmdaþætti (í hreyfingu, verkferli, boð- og samskiptum) sem viðkomandi framkvæmir. Það er nauðsynlegt að nota áhorf við þessa greiningu. Í framhaldi af framkvæmdagreiningu er gerð athafnagreining (*task analysis*) þar sem reynt er að skilgreina þá þætti sem orsaka takmörkun framkvæmdar. Þetta geta t.d. verið bæði líkams- og umhverfisþættir ef mið er tekið af flokkunarkerfi Alþjóða heilbrigðismálastofnunarinnar (WHO, 2001). Einnig geta þetta verið

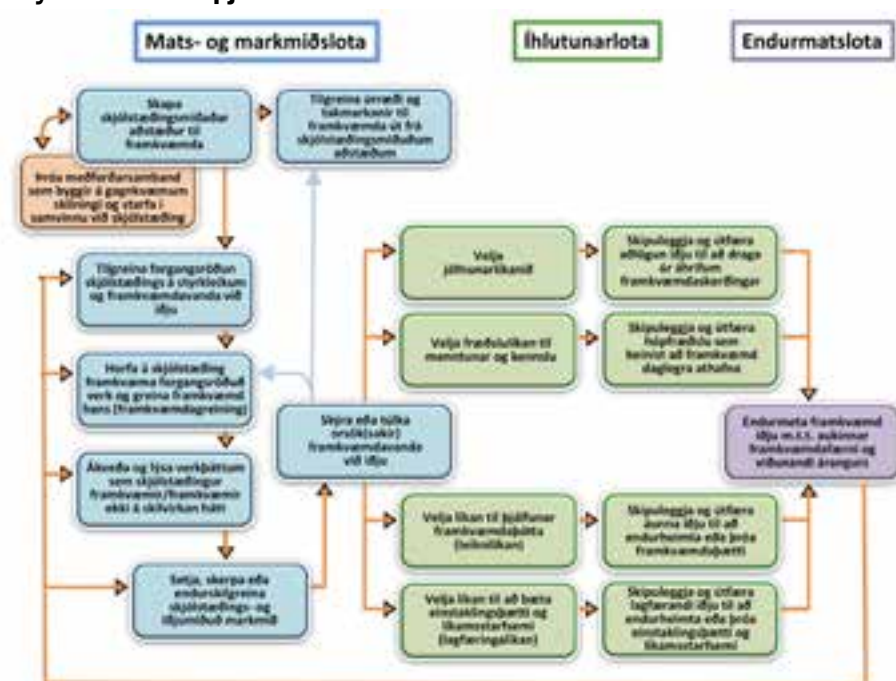
persónuþættir. Skjólstaðingsmiðuð markmið eru síðan skrásett. Í framhaldinu eru valdar ein eða fleiri leiðir af fjórum mögulegum sem byggja á líkönum til íhlutunar. Leiðirnar eru nefndar: Jöfnunarlíkan (*compensatory model*), Leiknilíkan (*model of occupational skills training*), Lagfæringalíkan (*model for enhancement of person factors and body functions*), og Fræðslulíkan (*model for education and teaching*). Í töflu 1 er líkönunum gerð nánari skil. Eftir að íhlutun hefur átt sér stað er framkvæmd endurmetin (Fisher, 2009, 2013; Fisher og Griswold, 2014). Mynd 1 (bls. 28) sýnir alla þætti OTIPM þjónustuferlisins og samhengið

Tafla 1. Yfirlit yfir íhlutunarlíkön og leiðir OTIPM auk mögulegra nálgana

Líkan	Leið	Nálgun
Jöfnunarlíkan	Aðlöguð iðja í þjálfunarskyni (breyttar aðferðir, aðlögun áhalds, notkun hjálparkæja og tæknilegra hjálparkæja). Breytingar á hvers konar umhverfi að meðtöldu félagslegu umhverfi viðkomandi.*	Endurhæfingarlíkan.
Leiknilíkan	Iðja til að endurheimta, þróa eða viðhalda leikni.*	Lífafræði líkan. Atferlismótun. Líkanið um taugastarfsemi (Giles, 2005).
Lagfæringalíkan	Iðja til að flýta fyrir eða hafa áhrif á endurheimt, þróun eða viðhald persónuþátta (venjur, vani, gildi) og líkamsþætti (s.s. áhugahvöt). Áhersla á að hafa áhrif á þá líkamsþætti sem eru forsendur framkvæmdar.*	Víxlverkunarnálgun (Toglia, 2005). Kvartettalíkan (Abreu, og Pelloquin, 2005). Líkanið um taugastarfsemi (Giles, 2005). Lífafræði líkan
Fræðslulíkan	Skipulag og framkvæmd kennslu (fyrirlestrar, vinnusmiðjur) fyrir stærri hópa. Fræðslan tekur mið af daglegum þörfum viðkomandi skjólstaðinga og framkvæmd tilheyrandi iðju. Iðjumiðuð fræðsla.	Aðstandendafræðsla fyrir mismunandi sjúklingahópa. Kennslufræði líkön

* Skjólstaðingsmiðuð ráðgjöf (*collaborative consultation*), áætlun um hjálfunaraðferð, ráðleggingar og hjálfun felst að auki alltaf í leiðinni.

Mynd 1. OTIPM þjónustuferlið.

Mynd 1. OTIPM þjónustuferlið. Fengið frá Center for innovative OT solutions, <http://www.innovativeotsolutions.com/content/wp-content/uploads/2014/01/Icelandic-OTIPM-handout.pdf>. Birt með leyfi höfundar.

milli þeirra. Benda má á að Margrét Sigurðardóttir og Valerie Harris (2011) hafa skrifað dæmisögur um notkun þessa þjónustuferlis við íslenskar aðstæður.

Segja má að flest þau líkön yfir þjónustuferli, sem eru í notkun í dag, sammælist um þrjú meginþrep, þ.e. mat, íhlutun og endurmat. Þau greinir á um undirþætti og aðferðir, t.d. hvort fræðirammi ráði ferð og stýri vali matsaðferða eða hvort áhorf og matsniðurstöður stýri vali á íhlutunarleiðum. Fræðilíkon hafa gjarnan sprottið upp úr ákveðnum fræðum eða starfssviði innan iðjuþjálfunar. Það kemur því ekki á óvart þótt sum fræði- og/eða þjónustulíkon henti ákveðnum hópum þjónustuþega betur en önnur. Af þessum sökum er alls ekki sjálfgefið að eitt líkan henti öllum þjónustuþegum best og ýmsa þætti þarf að vega og meta áður en eitt líkan er valið fram yfir annað.

Þegar þjónustulíkan eins og OTIPM leiðir þjónustuna er vali á faglíkani frestað þar til eftir að mat hefur átt sér stað. Þessu er öfugt farið þegar fræðilíkon eru notuð til að leiða þjónustu því þar ákvarða fræðin hvaða matstæki og leiðir eru notuð. Slíkt ferli, leitt af fræðum, getur í sumum tilfellum flýtt fyrir þjónustu, en það getur einnig sett þjónustunni og rökleiðslu iðjuþjálfans takmarkanir (Fisher, 2009; Hagedorn, 2001). Það skapar OTIPM ferlinu sérstöðu að krafist er áhorfs, ásamt framkvæmda- og athafnagreiningu við matið, og ferlið er ekki bundið við fræðilíkon eins og er t.d. raunin í þjónustuferlum tengdum MOHO, OA og fleirum auk þess að vera afgerandi varðandi íhlutunar leiðir.

Eins og fram hefur komið hafa iðjuþjálfar á Grensási stuðst við OTIPM þjónustuferlið (Fisher, 2009, 2013) þegar þeir veita þjónustu. Ástæðurnar fyrir því að OTIPM var valið sem þjónustuferli fyrir Grensás á sínum tíma voru einkum tvenns konar. Annars vegar þótti þetta þjónustuferli henta skjólstæðingum betur en önnur þjónustuferli þar sem, þótt tekið sé mið af vilja skjólstæðinga, þá byggir matið alltaf á áhorfi iðjuþjálfra ásamt tilheyrandi framkvæmda- og athafnagreinungum. Áhorf ermikilvægur matsþáttur á Grensási, þar sem sumir skjólstæðinganna hafa skerðingu sem snertir t.d. innsæi og þeir sem standa að skjólstæðingunum gera sér ekki endilega grein fyrir umfangi iðjuvanda sem orðið hefur til við nýlegt áfall en var ekki

til staðar áður. Hins vegar var önnur mikilvæg ástæða sú að matsmaður er ekki háður ákveðnum fræðilíkonum við matið. Val á íhlutunarleiðum og líkonum byggir því fyrst og fremst á niðurstöðum matsins. Þar sem góð reynsla er af notkun OTIPM á Grensási og heimildasamantekt á líkonum yfir þjónustuferli bendir ekki til að önnur þjónustuferli henti betur, þótti ekki ástæða til að skipta um þjónustuferli fyrir gerð yfirlitstöflunnar.

Matsaðferðir og íhlutun

Iðjuþjálfar nota matsaðferðir í mismunandi tilgangi. Sumar þeirra eru t.d. notaðar til að afla upplýsinga, aðrar til að lýsa breytingum og enn aðrar til að mæla breytingar. Próffræðilegir eiginleikar matsaðferða eru því mismunandi. Í þessari umfjöllun verður matsaðferðum skipt í þrjá flokka eftir próffræðilegum eiginleikum þeirra. Um er að ræða flokkana óformlegar aðferðir (stöðluð og óstöðluð viðtalsform), matstæki og mælitæki. Raðkvarðar, sem nýtamávið að lýsa ástandi og breytingum, verða flokkaðir sem *matstæki* svo hér verður því höfðað til matstækja sem byggja á raðkvörðum. Matstæki, sem byggja á jafnbilakvörðum og eiginlegum mælieiningum nothæfum til að mæla ástand og breytingar á ástandi, verða hins vegar flokkuð sem mælitæki, þar sem um mjög ólíka próffræðilega eiginleika er að ræða. Gerð hefur verið úttekt á matstækjum í notkun á starfsstöðvum iðjuþjálfra LSH (Fagræð iðjuþjálfra LSH, óbirt handrit). Úttektin náði m.a. yfir próffræðilega eiginleika og túlkun tölfræðilegra rannsóknarupplýsinga (sbr. Guðrún Árnadóttir, 2003, 2008). Hins vegar hefur enn sem komið er ekki verið gerð úttekt á Grensási á þjónustuferlum né íhlutun sem hægt væri að styðjast við, við gerð yfirlits.

Aðferð

Flestir þjónustuþegar iðjuþjálfar á Grensási tilheyra þremur meginflokkum sjúkdómsgreininga, þ.e. fólki með taugasjúkdóma,

áverka og bæklun. Sjá töflu 2 yfir sjúkdómsgreiningar þeirra sem njóta þjónustu iðjuþjálfra.

Þar sem OTIPM þjónustuferlið hentar vel til að leiða þjónustu iðjuþjálfra á Grensási var ákveðið að nota ferlið við gerð yfirlitstöflunnar og samþætta það við matsaðferðaflokkana þrjá, þ.e. óformlegar matsaðferðir, matstæki og mælitæki. Úttekt Fagræðs iðjuþjálfra LSH á mats- og mælitækjum iðjuþjálfra spítalans var höfð til hliðsjónar við flokkunina (Fagræð iðjuþjálfra LSH, 2013). Við gerð töflunnar var OTIPM ferlið einfaldað í sex þrep sem tilheyra þremur meginlotum. Loturnar voru aðgerðabundnar þannig að matslotan nær yfir eflingu tengsla, framkvæmdagreiningu og athafnagreiningu. Matslotu lýkur með markmiðum. Íhlutunarloti felur í sér tvö þrep. Hún hefst með vali á faglíkani eða einhverra hinna fjögurra íhlutunarleiða (hægt er að velja fleiri en eina leið) og síðan tekur við eiginleg íhlutun. Íhlutunarloti var aðgerðabundin með því að skoða íhlutunarleiðir (fjórar leiðir tengdar Jöfnunar-, Leikni-, Lagfæringa- og Fræðslulíkonum), íhlutunarnálganir (tengdar sértækum fræðilíkonum innan íhlutunarleiðanna) og íhlutunaraðferðir.

Tafla 2. Þjónustuþegar í iðjuþjálfun á Grensási

Sjúkdómsgreining*	Undirflokkur greiningar
Taugasjúkdómar	Guillian Barré Heilabilun Heilablóðfall Heilabólga Heilahimnubólga Heilaæxli Meðfæddir taugasjúkdómar MND MS Parkinson Úttaugabólga
Áverkar	Beinbrot Fjölaðverkar Höfuðáverkar Mænuskaðar Úttaugaskaðar
Bæklun	Aflamanir Gervilimir Sinaflutningar
Álagssjúkdómar	Bakverkir Brjóskaðar Legusár Samfall á hrygg Verkir í hnjó
Langvinn veikindi	Fjölkerfabilun Krabbamein
Geðræn/félagsleg vandamál	Afleiðingar vímuefna misnotkunar Þroskahömlun
Gigtarsjúkdómar	Líðagigt Slitgigt Vefjagigt
Óskilgreind taugaeinkenni	

Ferlinu lýkur svo með endurmatslotu þar sem mið er tekið af matsaðferðum matslotu. Þetta þrep gæti leitt til markmiðsbreytinga og breytinga á íhlutunarleiðum eða aðferðum og annarrar umferðar eftir ferlinu.

Aðferðin, sem notuð var til að útbúa upplýsingagrunninn, var tvíþætt. Í fyrsta lagi var aflað upplýsinga um matsaðferðir og íhlutunarleiðir í notkun í iðjuþjálfun á Grensási. Síðan voru upplýsingarnar skráðar í yfirlitstöflu samkvæmt vinnuvenjum og í samráði við alla iðjuþjálfva deildarinnar.

Niðurstöður

Fram kom við upplýsingaöflun að iðjuþjálfar á Grensási notast einkum við þrjár tegundir matsaðferða. Í fyrsta lagi eru notuð bæði stöðluð og óstöðluð viðtalsform. Síðan eru notuð bæði stöðluð og óstöðluð matstæki, byggð á kvörðum, og síðast en ekki síst stöðluð mælitæki. Í töflu 3 er listi yfir þær matsaðferðir sem notaðar eru í þjónustu iðjuþjálfva á Grensási.

Hægt er að tengja ýmsar nálganir og sértæk fræðilíkon, sem notuð eru á Grensási, við þau fjögur líkön sem

Fisher lýsir. Þar má nefna Jöfnunar- og Leiknilíkan þar sem unnið er að aðlögun umhverfis, notkun hjálparkækja og aukinni leikni í ákveðnum þáttum. Stundum einblína þjálfararnir eingöngu á þætti Jöfnunarlíkansins við íhlutun, s.s. notkun breyttra aðferða, aðlögun áhald, notkun hjálparkækja og aðlögun hvers konar umhverfis. Í sumum sértækum fræðilíkonum (nefnt nálgun í OTIPM), sem notuð hafa verið við íhlutun á Grensási, er aðlögun umhverfis hins vegar hluti af umfangsmeira íhlutunarferli eins og t.d. í Kvartetalíkaninu (*Quadrasonic approach*) (Abreu og Peloquin, 2005), og Víxlverkunarlíkaninu (*Dynamic interaction approach*) (Toglia, 2005). Í þessum sértæku líkonum er aðlögun umhverfis notuð, ásamt íhlutun þar sem reynt er að hafa áhrif á starfsemi og móttun taugakerfisins með því sem flokkast undir Lagfæringalíkan í OTIPM.

Sú atferlismóttun sem Giles (2005) notar t.d. í líkani

sínu um taugastarfsemi (*neurofunctional approach*) tengist einnig bæði Jöfnunar- og Leiknilíkaninu þar sem miðað er að því að móta atferli og hafa áhrif á leikni í gegnum aðlögun umhverfis. Ýmsar skynhreyfinálganir, sem koma við sögu í íhlutun þjónustuþega, s.s. þættir úr kenningum Ayres um samspil skynsviða (*sensory integration*), auk grundvallaratriða úr kenningum t.d. Affholter's og Bobath, miða hins vegar að því að hafa áhrif á skynúrvinnslu og yrðu því að auki flokkaðar undir Lagfæringalíkanið.

Yfirlitstaflan (sjá töflu 4), sem iðjuþjálfar skráðu upplýsingar sínar í, sýnir að allar tegundir matsaðferða (skv. próffræðilegri flokkun) og íhlutunarleiða, sem boðið er upp á í þrepum OTIPM, eru í notkun og hluti af almenntri þjónustu iðjuþjálfva á Grensási. Ef litið er á matslotuna má sjá að allar aðferðir (óformleg, óstöðluð upplýsingaöflun, matstæki með kvörðum sem veita lýsandi upplýsingar, og mælitæki) koma við sögu greiningar í upphafi þjónustuferlis. Þegar litið er á endurmatslotuna kemur hins vegar fram að það eru nær eingöngu notuð matstæki sem nýtast við að lýsa breytingum og mælitæki sem mæla breytingar. Matstækin má ýmist flokka sem iðju-, skjólstaðings-, einkenna- eða umhverfismiðuð út frá aðferð og tegund þeirra upplýsinga sem aflað er með þeim. Einungis AMPS og A-ONE (Rasch greind útgáfa) mæla iðju, önnur mælitæki í töflunni nota aðrar mælieiningar en iðju, s.s. tíma.

Umræða og ályktun

Þjónustuyfirlitstaflan, sem hönnuð var með ofangreindri aðferð, nýtist sem almennt þjónustuyfirlit fyrir þjónustuþega iðjuþjálfva á Grensási. Út frá henni má skoða gæði mismunandi þjónustuþátta t.d. í samanburði við þjónustu annarra iðjuþjálfadeilda hérlandis eða erlendis og efla frekari framþróun þjónustu. Slíkar upplýsingar stuðla að fagmennsku innan starfsstöðvarinnar. Í yfirlitstöflunni kemur m.a. fram að verið er að nýta matsaðferðir sem bæði lýsa og mæla árangur. Slíkar upplýsingar um próffræðilega eiginleika matstækja eru leiðandi varðandi notkunarmöguleika því að ef matstæki byggja á raðkvörðum er einungis hægt að nýta upplýsingarnar til að lýsa ástandi eða breytingum á ástandi. Ef matstækið byggir hins vegar á jafnbilakvörðum er hægt að mæla ástand og nota stærðfræðilegar aðgerðir til

Tafla 3 . Matsaðferðir iðjuþjálfva á Grensási

Heiti	Dæmi um notkun
AMPS	Iðjumiðað mælitæki, mælir framkvæmdaþætti við iðju.
A-ONE	Staðlað iðjumiðað matstæki til að meta ADL færni og taugaeinkenni sem draga úr framkvæmd. Einnig nothæft sem mælitæki.
A-TWO verkefni: Tilgátuprófun úr A-ONE hugmyndafræðinni	Óstaðlað form upplýsingaöflunar með áhorfi byggt á A-ONE hugmyndafræðinni. Til að meta færni (IADL, tómstundir, atvinnu) og taugaeinkenni sem draga úr framkvæmd.
Box and Block	Einkennamiðað mælitæki, mælir hraða í hreyfingum.
COPM	Óstaðlaður viðtalsrammi. Gefið er fyrir óstöðluð atriði á þremur raðkvörðum. Notaður til að afla skjólstaðingsmiðaðra upplýsinga fyrir færniþætandi handaraðgerðir.
Dynamometer	Einkennamiðað mælitæki, mælir gripstyrk.
Framkvæmdagreining	Óstaðlað form upplýsingaöflunar með áhorfi, byggt á hugtökum AMPS.
Gátlisti fyrir heimilisathugun	Óstaðlaður umhverfismiðaður gátlisti.
Gátlisti fyrir setstöðugreiningu	Óstaðlaður gátlisti fyrir upplýsingaskráningu.
Liðmælir	Einkennamiðað mælitæki til að mæla hreyfiferla.
Lumosity-hugfimi: Tölvuprógram	Einkennamiðað mat á vitrænum þáttum. Hefur mælieiginleika, en notað á óstaðlaðan hátt.
OSA	Staðlað skjólstaðingsmiðað sjálfsmatstæki.
Óformlegt viðtal: Heimatilbúinn gátlisti	Óstaðlaður gátlisti fyrir skjólstaðingsmiðaða upplýsingaöflun.
Pinch mælir	Einkennamiðað mælitæki, mælir gripstyrk.
Purdue Pegboard	Einkennamiðað mælitæki, mælir hraða við handfjötun fingerðra hluta og samhæfingu handa.
Ritfinnur: Tölvuforrit	Iðjumiðað matstæki notað til að meta vélritunarhraða og fjölda ritvillna.
Skynpróf (snertiskyn, stöðuskyn, hreyfiskyn)	Óstöðluð skoðun skynþátta.
Súpuþróf	Staðlað form upplýsingaöflunar með áhorfi, byggt á A-ONE hugmyndafræðinni. Lýsir iðju.
Sollerman	Einkennamiðað matstæki til að meta gæði mismunandi gripa og hraða við handfjötun hluta. Eingöngu notað sem upplýsingaöflun fyrir færniþætandi handaraðgerðir.
Þrýstimotta	Einkennamiðað mælitæki til að mæla dreifingu þrýstings á setflöt.
Ökumat: Gátlisti	Staðlað iðjumiðað form upplýsingaöflunar með áhorfi. Notað við að meta akstursfærni.

Tafla 4. Þjónustuyfirlit fyrir iðjuþjálfun á Grensási

ÞJÓNUSTUYFIRLIT FYRIR IÐJUÞJÁLFUN Á GRENSÁSI

MÆTTIR OTIPM: Þjónustufélags Fisher:	ADGERÐALÝSING (PROCEDURES)		
	MATSADFERÐ		
	ÓFORMLEG	MATSTÆKI	MÆLITÆKI
MATSLÖTA 1. Míja - aðstæður Skjólstaðingssýn Styrkleikar/erfiðleikar	Heimatilbuinn gátlisti 2009	COPM OSA	
MATSLÖTA 2. FRAMKVÆMDAGREINING (PERFORMANCE ANALYSIS)	Samkvæmt AMPS A-TWO smíðaverkefni/tyrkjamotta A-TWO-Súpuþróf (verkefni SG) Ókumat Áhorf	A-ONE-FI kvarði	AMPS A-ONE-ADL kvarði
MATSLÖTA 3. ATHAFNAGREINING (TASK ANALYSIS)	Gátlisti fyrir heimilisathugun Gátlisti fyrir setstöðugreiningu Skynþróf Ritfínnur	A-ONE-NB kvarði Solleman	A-ONE-NBI kvarði Dynamometer Box and Block Purdue Pegboard Pinchmælir Liðmælar Lumosity Þrýstingumotta
MARKMIÐ	1.	2.	3.
4. ÍHLUTUNAR LÖTA VELJA LÍKAN	LEIÐ	NÁLGUN	ADFERÐ
4A. JÖFNUNARLÍKAN	Koma til móts við skerta getu	Endurhæfingarlíkan	Hjálparkæki (aðlögun/kennsla) Hjálparkæki í bíl Ráðleggingar varðandi heimilisbreytingar Kennsla í breyttum framkvæmda aðferðum Fræðsla um réttindi til hjálparkækja Leiðbeina/fræða stuðningsaðila Spelkur (sem hjálparkæki)
4B. LEIKNULÍKAN	Endurheimta/þróa/viðhalda leikni	Liðafraði Atferlismótun (behav. mod.) Líkan Giles um taugastarfsemi	ADL-þjálfun IADL (eldhúspjálfun, meðferð utan starfsstövar o.fl.) Handverk (ná fyrri færni eða nýtt áhugamál) Lagfæra hjólastóla Sál-félagsleg þjálfun
4C. LAGFÆRINGALÍKAN	Endurheimta/örva/viðhalda líkamsstarfsemi/ persónubáttum	Sensory Integration Tílfærslumöguleikar Viðverkunarlíkan Toglia Kvartettalíkan Abreau Speglaþjálfun Spelkur (lagfæra t.d. kreppur)	ADL-þjálfun Eldhúspjálfun Handverk (hafa áhrif á undirbyggjandi þætti) Handarþjálfun (leir, kubbar/pinnar) ARMEQ Wii Tölvuþjálfun Sál-félagsleg þjálfun Andlegur stuðningur
4D. FRÆDSLULÍKAN:	Skipuleggja/velta fræðslu/kennslu	Kennslufræði	Aðstandendafræðsla Sjúklingafræðsla Fræðsla fagfólks (innan/utan húss)
5. ÍHLUTUNARLÖTA	ÍHLUTUN	ÍHLUTUN	ÍHLUTUN
6. ENDURMATSLÖTA	MATSADFERÐ		
	ÓFORMLEG	MATSTÆKI	MÆLITÆKI
		A-ONE-FI kvarði A-ONE-NB kvarði Solleman COPM OSA	AMPS A-ONE-ADL kvarði A-ONE-NBI kvarði Dynamometer Box and Block Purdue Pegboard Pinchmælir Liðmælar Lumosity
7. MARKMIÐ / ÚTSKRIFT	1.	2.	3.

Aðlagð með leyfi frá Guðrúnu Árnadóttur, Þjónustuyfirlit, febr. 2012.

Tafla 4. Þjónustuyfirlit fyrir iðjuþjálfun á Grensási

útreikninga, t.d. á breytingum á ástandi (Guðrún Árnadóttir, 2008). Því miður er allt of algengt að iðjuþjálfar, eins og reyndar fleiri heilbrigðisstarfsmenn, átti sig ekki á þessum mun og því mikilvægt að draga hann fram á yfirliti sem þessu. Upplýsingarnar eru því gagnlegar í samanburði við gagnreyndar útgefnar þjónustuupplýsingar og einnig varðandi rannsóknarmöguleika á staðnum. Ef ekki væru notuð mælitæki, þá nýtist taflan sem ávísun á þá staðreynd og í framhaldinu væri hægt að afla upplýsinga um nothæf mælitæki til að bæta við þjónustuna til að mæta kröfum um fagmennsku og framþróun. Taflan nýtist einnig iðjuþjálfanemum og auðveldar allar útskýringar á þjónustunni fyrir starfsfólk og almenning.

Taflan sýnir m.a. að mælitæki eru ekki notuð til að afla upplýsinga um fyrsta þrep OTIPM í matslotu um skjólstaðingssýn á Grensási. Hins vegar bendir handbók OSA (Baron, Kielhofner, Iyenger, Goldhammer og Wolenski, 2006) til að hægt sé að umbreyta upplýsingum af raðkvörðum matstækisins í mælieiningar. Því er ekki úr vegi að skoða í framhaldinu þær staðhæfingar nánar og athuga hvort henti að nýta slíka eiginleika við þetta matslotuþrep á Grensási. Einnig mætti benda á að hægt er að innleiða nýrri skjólstaðingsmiðuð mælitæki eins og ADL-Interview (ADL-I) og ADL Questionnaire (ADL-Q) sem eru byggð á ADL Taxonomy (Wahrens, 2010).

Taflan sýnir enn fremur að óformleg matstæki virðast ekki vera notuð við endurmat. Þetta mun orsakast af því að tilgangur með fyrirlögn flestra þessara matsaðferða á Grensási er einungis að afla upplýsinga fyrir ákvarðanatöku, ekki til að meta breytingar á ástandi. Það er umhugsunarefni fyrir iðjuþjálfva að sum þeirra mælitækja sem skráð eru í töflunni, t.d. Box and Block og Purdue Pegboard, nota ekki iðju sem mælieiningu heldur tíma. Hafa ber í huga að yfirlitstaflan er til þess ætluð að taka saman upplýsingar sem gætu m.a. leitt til úrbóta á verklagi og þjónustu. Hún ætti því að vera gagnvirkt yfirlit sem krefst stöðugrar endurskoðunar í takt við breytingar, þróun matstækja og iðlutunaraðferða, því að öll þróun kemur til með að hafa áhrif á reynslu iðjuþjálfva með tilheyrandi breytingum á þjónustu.

Yfirlitstaflan er takmörkuð við þjónustu iðjuþjálfva á Grensási. Töfluna mætti útfæra síðar í undirtöflur með

upplýsingum um sérstaka þjónustuþætti fyrir mismunandi skjólstaðingshópa út frá sjúkdómsgreiningum, s.s. höfuð-áverka, heilablóðfall, mænuskaða, gigt eða afimun. Slíkar töflur eru þegar í vinnslu. Notkun yfirlitstöflunnar á Grensási síðastliðið ár hefur þegar gefið vísbendingar um hvernig útvíkka megi iðlutunarlotu hennar. Þannig væri gagnlegt til útskýringa á þjónustu iðjuþjálfva að kljúfa út úraðferðadálkinum upplýsingar um þau iðjusvið, sem lýst er í AOTA flokkunarkerfinu (AOTA, 2014), og iðjuþjálfunarflokka, sbr. umfjöllun Fisher (1998). Frekari úrvinnsla iðlutunarlotu töflunnar mun haldast í hendur við upplýsingaöflun um gagnreynda þjónustu í framtíðarvinnusmiðjum iðjuþjálfva LSH.

Hægt er að útfæra á sama hátt þjónustuyfirlit fyrir aðrar starfsstöðvar iðjuþjálfva á LSH. Ef við lítum á þrepin þrjú þá þarf að átta sig á skjólstaðingshópum þeim, sem þiggja þjónustuna, og hvaða þjónustuferli sé æskilegt að nota á hverri starfsstöð. Í framhaldi af hönnun yfirlitstöflunnar hefur fagrað iðjuþjálfva LSH staðið fyrir vinnusmiðjum iðjuþjálfva tengdum þjónustuferlum á nýliðnu ári. Áætlað er að setja saman þjónustuyfirlit fyrir hverja starfsstöð sem byggir á þjónustuferli viðkomandi starfsstöðvar, og samþætta við upplýsingar úr matsaðferða úttektum og iðlutunarleiðum.

Þakkið

Þökkum iðjuþjálfum á Grensási fyrir þátttöku í upplýsingaöflun um starfsemi deildarinnar. Einnig iðjuþjálfum annarra starfsstöðva LSH fyrir góða þátttöku í vinnusmiðjum.

Heimildaskrá

- Abreu, B. C. og Peloquin, S. M. (2005). The quadraphonic approach: A holistic rehabilitation model for brain injury. Í N. Katz (ritstjóri), *Cognition & occupation across the life span: Models for intervention in occupational therapy* (2. útgáfa) (bls. 73–112). Bethesda, MD: AOTA
- Baron, K., Kielhofner, G., Iyenger, A., Goldhammer, V. og Wolenski, J. (2006). A user's manual for the Occupational self assessment (OSA). Chicago: Model of Human Occupation Clearinghouse, Department of Occupational Therapy, College of Applied Sciences, University of Illinois at Chicago.
- Brown, C. E. (2014). Ecological models in occupational therapy. Í B. A. B. Schell, G. Gillen og M. E. Scaffa (ritstjórar), Willard & Spackman's Occupational Therapy (12. útgáfa) (bls. 494–503). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.

- Dunn, W., Brown, C. og McGuigan, A. (1994). The ecology of human performance: A framework for considering the impact of context. *American Journal of Occupational Therapy*, 48, 595–607.
- Fagrað iðjuþjálfva LSH. (2013). Mats- og mælitæki iðjuþjálfva LSH. Óbirt handrit.
- Fisher, A. G. (1998). Uniting practice and theory in an occupational framework (Eleanor Clarke Slagle Lecture). *American Journal of Occupational Therapy*, 50, 509–521.
- Fisher, A. G. (2009). Occupational Therapy Intervention Process Model: A model for planning and implementing top-down, client-centered, and occupation-based interventions. Three Star Press: Fort Collins, CO.
- Fisher, A. G. (2013). Occupation-centred, occupation-based, occupation-focused: Same, same or different? *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 20, 162–173.
- Fisher, A. G. og Griswold, L. A. (2014). Performance skills: Implementing performance analyses to evaluate quality of occupational performance. Í B. A. B. Schell, G. Gillen og M. E. Scaffa (ritstjórar), Willard & Spackman's Occupational Therapy (12. útgáfa) (bls. 249–264). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Forsyth, K., Taylor, R. R., Kramer, J. M., Prior, S., Richie, L., Whitehead, J. ... Melton, J. (2014). The model of human occupation. In B. A. Boyt Schell, G. Gillen og E. Scaffa (ritstjórar) Willard & Spackman's occupational therapy (12. útgáfa) (bls. 505–526). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Forsyth, K. og Kielhofner, G. (2002). Putting theory into practice. Í G. Kielhofner (ritstjóri). *Model of human occupation: Theory and application*, (3. útgáfa) (bls. 325–345). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Giles, G. M. (2005). A neurofunctional approach to rehabilitation following severe brain injury. In N. Katz (ritstjóri), *Cognition & occupation across the life span: Models for intervention in occupational therapy* (2. útgáfa) (bls. 139–165). Bethesda, MD: AOTA.
- Gillen, G. (2013). A fork in the road: An occupational hazard? (Eleanor Clarke Slagle Lecture). *American Journal of Occupational Therapy*, 67, 641–652.
- Guðrún Árnadóttir. (2003). Þróun mælitækja: Stöðlun, réttmæti og áreiðanleiki. Í Sigríður Halldórsdóttir og Kristján Kristjánsson (ritstjórar), *Handbók í aðferðafræði og rannsóknum í heilbrigðisvísindum*, (bls. 411–444). Akureyri: Háskólinn á Akureyri.
- Guðrún Árnadóttir. (2008). Árangur af iðjuþjálfun einstaklinga með taugaeinkennum: Hentug ADL matstæki. *Iðjuþjálfun*, 1, 28–39.
- Guðrún Árnadóttir. (2010). Measuring the impact of body functions on occupational performance: Validation of the ADL-focused, Occupation-based Neurobehavioral Evaluation (A-ONE). (Doktorsritgerð, Háskólinn í Umeå, Svíþjóð, 2010). Medical Dissertations, New

- series No. 1322.
- Guðrún Árnadóttir. (2014). Contribution to integrated occupational therapy profession: Model based examination of the A-ONE. Fyrirlestur fluttur á 16. Heimsráðstefnu iðjuþjálfara (International Congress of the World Federation of Occupational therapists og 48. Japanese Occupational Therapy Congress), Osaka, Japan, júní 2014.
- Hagedorn, R. (2001). Foundations for practice in occupational therapy (3. útgáfa). Edinburgh: Churchill Livingstone.
- Kielhofner, G. (1985). A model of human occupation: Theory and application. Baltimore: Williams & Wilkins.
- Kielhofner, G. og Burke, J. (1980). A model of human occupation: 1. Conceptual framework and content. American Journal of Occupational Therapy, 34, 572–581.
- Kielhofner, G. og Forsyth, K. (2008). Therapeutic reasoning: Planning, implementing, and evaluating the outcomes of therapy. In G. Kielhofner (ritstjóri), Model of Human Occupation: Theory and application (4. útgáfa) (bls. 143–154). Baltimore, MD: Lippincott Williams & Wilkins.
- Law, M., Cooper, B., Strong, S., Stewart, D., Rigby, P. og Letts, L. (1996). The person-environment-occupation model: A transactive approach to occupational performance. Canadian Journal of Occupational Therapy, 63, 9–23.
- Law, M., Polatajko, H., Baptiste, S. og Townsend, E. (1997). Core concepts of occupational therapy. Í Canadian Association of Occupational Therapists, Enabling occupation: An occupational therapy perspective. Ottawa, ON: Canadian Association of Occupational Therapists.
- Margrét Sigurðardóttir og Valerie Harris. (2011). Iðjuþjálfun fullorðinna I: Líkamleg heilsa og hugarstarf. Í Guðrún Pálmadóttir og Snæfríður Þ. Egilson (ritstjórar), Iðja, heilsa og velferð: iðjuþjálfun í íslensku samfélagi (bls. 159–174). Akureyri: Háskólinn á Akureyri.
- Polatajko, H. J., Davis, J., Stewart, D., Cantin, N., Amoroso, Purdie, L. (2007). Specifying the domain of concern: Occupation as core. Í Enabling occupation II: Advancing an occupational therapy vision for health, well-being, & justice through occupation (bls. 13–36). Ottawa, ON: CAOT Publications ACE.
- Schkade, J. K. og Schultz, S. (1992). Occupational adaptation: Toward a holistic approach to contemporary Practice, Part I. American Journal of Occupational Therapy, 46, 829–837.
- Schultz, S. W. (2014). Theory of occupational adaptation. Í B. A. B. Schell, G. Gillen, og M. E. Scaffa (ritstjórar), Willard & Spackman's Occupational Therapy (12. útgáfa) (bls. 527–540). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Toglia, J. P. (2005). A dynamic interactional approach to cognitive rehabilitation. Í N. Katz (ritstjóri), Cognition & occupation across the life span: Models for intervention in occupational therapy (2. útgáfa) (bls. 29–72). Bethesda, MD: AOTA.
- World Health Organization. (2001). International classification of functioning, disability and health – ICF. Geneva: The Organization.
- Wahrens, E. E. (2010). Measuring quality of occupational performance based on self-report and observation: Development and validation of instruments to evaluate ADL task performance. (Doktorsritgerð, Háskólinn í Umeå, Svíþjóð, 2010). Medical Dissertations, New series No. 1349.
- Yerxa, E. J. (1994). In search of good ideas for occupational therapy. Scandinavian Journal of Occupational Therapy, 1, 7–15.

Heilsudvöl í Hveragerði

Gisting – Baðhús – Matur – Leirböð – Nudd – Náttúruupplifun

Á Heilsustofnun NLFÍ bjóðast þér fjölbreyttar meðferðir í rólegu umhverfi og nálægð við náttúruna. Við aðstoðum þig við að finna jafnvægi milli álags og hvíldar. Með einstaklingsmiðaðri endurhæfingu, faglegri þjónustu, hreyfingu við hæfi, reglulegu og hollu mataræði, góðum svefnvenjum og andlegu jafnvægi stuðlar þú að bættri heilsu.

Kannaðu hvað við getum gert fyrir þig.

Nánari upplýsingar á heilsustofnun.is

– berum ábyrgð á eigin heilsu

VIÐ ERUM MEÐ ÞÉR TIL ÖRYGGIS

ÖRYGGIS
MIÐSTÖÐIN

PRAXIS/STYVA • SÍA

ÖRYGGISHNAPPUR

Við viljum njóta stundanna örugg og áhyggjulaus, sama hverju við tökum upp á. Þess vegna er mikilvægt að við gætum vel hvert að öðru. Svona til öryggis.

Iðjuþjálfun á bráðadeildum Landspítala

Aldis Ösp Guðrúnardóttir
iðjuþjálfri á bráðadeild
Landspítala

Guðrður Erna Guðmundsdóttir
iðjuþjálfri á bráðadeild
Landspítala

Landspítali Háskólasjúkrahús (LSH) Li Fossvogi og við Hringbraut er bráðasjúkrahús sem hefur það markmið að þjónusta allt landið. Iðjuþjálfun á þessum stöðum er rekin sem ein eining og eru átta stöðugildi iðjuþjálfar auk sérhæfðs starfsmanns.

Starfsemi iðjuþjálfunar er staðsett á endurhæfingadeild og heyrir undir Flæðissvið LSH. Iðjuþjálfar sinna öllum deildum spítalans eftir þörfum og þjónusta einstaklinga sem eiga erfitt með að takast á við athafnir daglegs lífs eftir slys eða veikindi. Orsakir færniskerðingar geta verið af ýmsum toga, m.a. skapast af völdum sjúkdóma eins og heilabilunar, hjarta-, lungna-, krabbameins-, smit- og taugasjúkdóma. Einnig geta slíkar skerðingar komið í kjölfar liðskiptaaðgerða, heilablóðfalls og/eða annarra áfalla.

Meginstarf iðjuþjálfar er að meta færni einstaklings við daglegar athafnir með tilliti til þess að útskrifa það heim eða til þess að meta þörf á frekari endurhæfingu. Gerð er skimun á vitrænni getu, aðstæður einstaklings metnar, aksturshæfni svo og hjálpartækjapörf eftir því sem við á. Við mat á færni og getu eru í flestum tilvikum notuð viðurkennd stöðluð matstæki, spurninga- og gátlistar.

Iðjuþjálfar eru virkir þátttakendur í þverfaglegum teymum spítalans innan sem utan deilda. Sem dæmi um teymi utan deilda má þar helst nefna MND, útskriftar- og fullorðinsteymi. Leitast er við að nálgast einstaklinginn á heildrænan máta þar sem hver og einn fagaðili kemur inn með sína sérþekkingu. Skipuleggja þarf áætlun með það að markmiði að auka færni einstaklingsins og undirbúa næstu endurhæfingarskref eða útskrift. Einstaklingum og hópum er meðal annars veitt fræðsla, kennsla og ráðgjöf varðandi hjálpartæki, líkamsbeitingu og

húsnæðisbreytingar. Leitast er við að stuðla að aukinni sjálfsbjargargetu og auknu öryggi heima við. Á bráðadeildum þarf vinnan að ganga hratt og vel fyrir sig þar sem flæði er mikið og legutími einstaklinga í flestum tilfellum skammur. Sökum þess er samstarf við önnur úrræði utan LSH mikilvæg. Sem dæmi um önnur úrræði má nefna aðrar heilbrigðisstofnanir, Sjúkratryggingar Íslands og heimahjúkrun.

Mynd 1. Dýnamísk togspælka

Í Fossvogi er starfandi iðjuþjálfri í fullu starfi við spælkugerð sem vinnur í nánú samstarfi við handaskurðlækna og sjúkraþjálfara. Aðallega eru útbúnar spælkur fyrir efri útlími og þá helst vegna skaða, skipulagðra aðgerða og eftir bruna. Um er að ræða spælkur, allt frá litlum fingurspælkum upp í dýnamískar togspælkur. Á mynd 1 má sjá dæmi um dýnamíska togspæлку fyrir radialis paresu. Spælkugerð er einnig sinnt í göngudeildarþjónustu þar sem beiðnir berast frá sérfræðingum utan LSH.

Í byrjun árs 2014 hófst mikil vinna þar sem starf iðjuþjálfunar á bráðadeildum var endurskoðað. Meðal annars var farið í það að finna út hvaða þjónustuferli hentaði starfseminni. Haldnir voru vinnufundir þar sem allir iðjuþjálfar á bráðadeildum LSH komu saman, farið var yfir greinar og aðrar heimildir og það borið saman við þá þjónustu sem veitt er.

Út frá þeirri vinnu var ákveðið að styðjast við Occupational Therapy Intervention process Model (OTIPM). Helstu ástæður fyrir því að þetta ferli varð fyrir valinu voru þær að það hentar vel í bráðþjónustu og ferlið leggur áherslu á færniskerðingu í kjölfar veikinda eða slysa. Auk þess sem ferlið er sveigjanlegt, ekki bundið við ákveðna hugmyndafræði og gefur því möguleika á að notast við margvíslegar aðferðir við mat og íhlutun.

Í aprílmánuði það sama ár var haldin vinnusmiðja um hugmyndafræði á vegum fagraðs iðjuþjálfunar á LSH þar sem fjallað var um þjónustuyfirlit sem grundvöll gæðaeftirlits og sem kveikju að hugmyndaþróun á starfsstöðvum iðjuþjálfar. Ekki verður farið nánar í það hér en hægt er að kynna sér það frekar í grein Guðrúnar Árnadóttur um þetta efni.

Í kjölfar vinnusmiðjunnar var unnið að því að hanna og útbúa yfirlitstöflu í þeim tilgangi að fá betri yfirsýn yfir þjónustuna og það þjónustuferli sem unnið er eftir. Þrátt fyrir stuttan reynslutíma hefur taflan reynst vel og skilað sér út í starfið. Hún er gott verkfæri sem gerir starfið skilvirkara og áþreifanlegra. Þjónusta iðjuþjálfar er í sífelldri endurskoðun og er leitast við að hafa hana gagnreynda, vegna þess er taflan í sífelldri þróun og þeirri vinnu er í raun aldrei endanlega lokið. Án efa mun hún nýtast vel í framtíðinni fyrir nýtt starfsfólk og nema í vettvangsnámi. Þessi vinna var þörf og hefur virkilega verið í senn lærdóms- og árangursrík.

Eins og vonandi hefur skilað sér í þessari grein þá er starf iðjuþjálfar innan bráðadeilda afar fjölbreytilegt og spennandi. Enginn dagur er öðrum líkur og á hverjum degi er tekist á við nýjar áskoranir sem krefjast útsjónarsemi og lausnamiðaðrar nálgunar.

Iðjuþjálfun á Landakoti

gerð þjónustuyfirlits sem liður í bættri þjónustu

Elín María Heiðberg, Jóhanna Elíasdóttir, Eyrún Björk Pétursdóttir

Á Landakoti koma aldraðir til endurhæfingar vegna sjúkdóma og áfalla. Ástæða innlagnar er í flestum tilvikum fjölþætt og félagslegar aðstæður hafa einnig áhrif. Algengast er að skjólstæðingar fái þjónustu iðjuþjálfar vegna heilabilunar, hjarta- og lungnasjúkdóma, taugasjúkdóma, einkenna frá stoðkerfi, geðrænna sjúkdóma og eftir endurteknar byltur. Iðjuþjálfar starfa í þverfaglegum teymum á legudeildum, dagdeild og göngudeildum. Í flestum tilvikum er unnið eftir þjónustuferli Anne G. Fisher, Occupational Therapy Intervention Process Model (OTIPM), en önnur ferli notuð eftir þörfum.

Á síðasta ári lögðu iðjuþjálfar á Landakoti í þá vinnu, líkt og aðrar starfsstöðvar á Landspítalanum, að taka saman yfirlit yfir þá þjónustu sem þeir veita og setja upp í yfirlitstöflu. Meginmarkmiðið var að bæta þjónustuna sem þeir veita. Til þess að vinna að þessu markmiði var auk þess leitað svara við eftirfarandi spurningum:

1. Hvaða þjónusta er til staðar?
2. Hvernig er forgangsraðað?
3. Hvað stýrir þjónustunni?
4. Hvað mætti gera með öðrum hætti og hvers vegna?

Þjónustuyfirlit

Yfirlitstaflan tekur mið af OTIPM og skiptist í þrjá meginflokka: matslotu, íhlutunarlotu og endurmatslotu. Hér að neðan verður farið stuttlega yfir þá þjónustu sem iðjuþjálfar á Landakoti veita út frá þessum flokkum. Yfirlitstaflan verður ekki sýnd í heild sinni en dæmi um uppbyggingu slíkrar töflu má sjá í grein Guðrúnar Árnadóttur og Sigrúnar Garðarsdóttur Þjónustuyfirlit sem grundvöllur gæðapróunar innan iðjuþjálfunar sem finna má í þessu blaði.

Elín María Heiðberg
iðjuþjálfari á
öldrunarlækningadeildum
Landspítala

Jóhanna Elíasdóttir
iðjuþjálfari á
öldrunarlækningadeildum
Landspítala

Eyrún Björk Pétursdóttir
iðjuþjálfari á
öldrunarlækningadeildum
Landspítala

Matslota:

Stór þáttur í starfi iðjuþjálfar á Landakoti felst í að meta færni við daglega iðju. Stundum lýkur þjónustu eftir að mat hefur farið fram en í flestum tilvikum fylgir íhlutun í kjölfarið. Við matið nota iðjuþjálfar ýmis matstæki, greina verk og framkvæmd, beita áhorfi og taka viðtöl. Líkamlegir og vitrænir þættir, sem geta haft áhrif á færni skjólstæðinga, eru einnig metnir. Farið er yfir viðfangsefni sem skjólstæðingurinn fæst við í sínu daglega lífi, bæði þau sem ganga vel og þau sem hann á erfitt með að sinna. Iðjuþjálfar meta auk þess þörf fyrir hjálpartæki og fara í heimilisathuganir eftir þörfum. Mat á færni við akstur er framkvæmt í samstarfi við ökokennara þegar það á við. Yfirlit yfir helstu matstæki má sjá í töflu 1.

Íhlutunarlotu:

Íhlutun, sem iðjuþjálfar á Landakoti veita, er afar fjölbreytt. Hún getur m.a. falist í að kenna nýjar leiðir við að framkvæma daglegar athafnir, færniþjálfun og aðlögun á heimili. Auk þess veita þeir fræðslu og ráðgjöf til skjólstæðinga og aðstandenda. Endurhæfing fer bæði fram sem einstaklingsþjálfun og í hópum. Áhersla er lögð á að bæta andlega líðan

og félagslega hæfni með ýmiss konar hópastarfi. Iðjuþjálfar taka einnig þátt í umræðuhópum fyrir aðstandendur á minnismóttöku. Útvegun, prófun og kennsla í notkun hjálpartækja er mikilvægur þáttur í starfi iðjuþjálfar á Landakoti, og þá sjá þeir einnig um spælkugerð þegar þess er þörf.

Iðjuþjálfar á Landakoti nota allar fjórar íhlutunarleiðir OTIPM í sinni þjónustu, þ.e. jöfnunarlíkanið, leiknilíkanið, lagfæringarlíkanið og fræðslulíkanið. Á heildina litið má þó segja að megináhersla sé á aðferðir sem falla undir jöfnunarlíkanið, þar sem hjálpartæki og aðlögun á umhverfi gegna þýðingarmiklu hlutverki.

Endurmatslota:

Endurmat er gjarnan gert með óformlegum hætti á Landakoti, þ.e. með áhorfi eða viðtölum. Í töflu 2 má sjá þau matstæki sem notuð eru við endurmat. Tekið skal fram að upprunalegt mat á sér ekki alltaf stað á Landakoti. Í sumum tilfellum fer slíkt mat fram á bráðasviði Landspítalans og er þá um endurmat að ræða á Landakoti. Við útskrift getur verið þörf fyrir eftirfylgd iðjuþjálfar, t.d. vegna hjálpartækja og áframhaldandi þjálfunar á öðrum stöðum.

Niðurstöður og ályktun:

Vinnan við gerð þjónustuyfirlitsins var bæði skammtileg og krefjandi og kom af stað áhugaverðum umræðum. Við lögðum áherslu á að allir iðjupjálfar á Landakoti tækju virkan þátt til þess að reynsla og þekking hvers og eins nýttist sem best. Þegar við tókum þjónustuna saman í yfirlitstöflu varð okkur ljóst hversu fjölbreyttar aðferðir við notum. Það eru bæði þarfir skjólstæðinga og bakgrunnur iðjupjálfa sem hefur áhrif á það hvaða aðferð er valin hverju sinni. Í þessari vinnu áttuðum við okkur líka á að við myndum vilja gera ákveðnar áherslubreytingar varðandi forgangs röðun. Við vorum sammála um að við myndum vilja auka áherslu

á íhlutun þar sem leiknilíkanið, og þar með iðjan, er í forgrunni. Þróunin hefur hins vegar verið sú að mikil áhersla hefur verið á mat og útvegum hjálpartækja. Einnig teljum við að framkvæma mætti endurmat með formlegri hætti og nýta matstæki betur en gert er í dag. Í þessu samhengi mætti leggja meiri áherslu á samstarf og samræmingu aðferða milli starfsstöðva iðjupjálfa innan Landspítalans.

Þjónustuyfirlitið veitir ekki bara góða yfirsýn yfir þjónustuna heldur nýttist auk þess sem verkfæri til að tengja saman fræði og starf. Gerð þjónustuyfirlits hefur myndað vettvang til þess að fara yfir þjónustu mismunandi skjólstæðingshópa, samræma aðferðir

og fá umræðu um notkun nálgana upp á yfirborðið, t.d. hvaða nálganir er verið að nota og mögulegar nýjungar. Verkefnið hefur undið upp á sig, eins og oft vill verða, og teljum við þörf fyrir það að gera enn nákvæmara þjónustuyfirlit fyrir helstu skjólstæðingshópa á Landakoti.

Af framangreindu má sjá að reynsla okkar af því að taka saman þá þjónustu, sem við erum að veita og horfa á hana með gagnrýnum augum, er mjög góð. Við mælum með því að sem flestir iðjupjálfar gefi sér tíma til þess að staldra við og skoða hvaða þjónustu þeir eru að veita. Leiðir til þess eru fjölmargar og gerð yfirlitstöflu er bara ein af þeim.

Þættir OTIPM þjónustulíkan Fisher	Aðgerðarlýsing		
	Matsaðsferðir/iðjugreining		
	Óformleg	Matstæki	Mælitæki
Matslota 1. Iðja - aðstæður Skjólstæðingssýn Styrkleikar/erfiðleikar	Mat á þörf fyrir hjálpstæki Óformleg viðtöl (COPM/OSA til hliðsjónar) Hluti iðjumyndar Iðjuhjól	COPM (nemar) MOHOST (nemar)	
Matslota 2. Framkvæmdagreining (e. performance analysis)	Framkvæmdagreining Ökumat Áhorf	A-ONE (ADL- kvarði) Modified Barthel Index	AMPS
Matslota 3. Athafnagreining (e. task analysis)	Gátlisti við heimilisathuganir Klukkupróf	A-ONE (NB- kvarði) MMSE	Dynamometer Liðmælingar

Tafla 1. Matslota

	Matsaðferð/iðjugreining		
	Óformleg	Matstæki	Mælitæki
Endurmatslota (Eftir að mat hefur farið fram á Landakoti eða á bráðasviði LSH)	Framkvæmdagreining Óformleg viðtöl Áhorf Klukkupróf	A-ONE (ADL-kvarði) A-ONE (NB-kvarði) Modified Barthel Index MMSE	Dynamometer Liðmælingar

Tafla 2. Endurmatslota

Vinnusmiðjur iðjuþjálfra LSH: Umfjöllun um þjónustuferli og yfirlitstöflur

Guðrún Árnadóttir, PhD, MA,
BMROT hefur umsjón með þróunar- og
rannsóknarvinnu iðjuþjálfra á Landspítala.
Hún er einnig klínískur dósent við læknadeild
Háskóla Íslands.

Í framhaldi af erindi mínu á vísindadegi iðjuþjálfra Landspítala (LSH) árið 2013 um þjónustuyfirlit sem grundvöll gæðaeftirlits og hugmyndaþróunar í iðjuþjálfun voru haldnar nokkrar vinnusmiðjur með öllum iðjuþjálfum spítalans. Iðjuþjálfar LSH vinna á níu starfsstöðvum, þ.e. bráðadeildum í Fossvogi og á Hringbraut, Barna- og unglingageðdeild, endurhæfingardeild Grensási, geðsviði fullorðinna á Hringbraut, á Kleppi, í Laugarási og Samfélagsgeðteyminu á Reynimel, auk öldrunarlækningadeilda á Landakoti. Í vinnusmiðjunum unnu iðjuþjálfar mismunandi starfsstöðva að því að ákvarða hvaða þjónustuferli væri æskilegt að nota fyrir viðkomandi starfsstöð og hvernig best væri að útbúa yfirlitstöflur yfir starfsemi þeirra. Mikil vinna fór í hönd og var frábær afrakstur hennar kynntur á Málþingi iðjuþjálfra LSH í nóvember 2014. Niðurstöður þessarar vinnu urðu þær að best væri að styðjast við tvö þjónustuferli iðjuþjálfra á LSH, *Occupational Therapy Intervention and Process Model*, skammstafað OTIPM (Fisher, 2009) og þjónustuferli tengt hugmyndafræði Líkansins um iðju mannsins, eða *Model of Human Occupation* (MOHO) (Forsyth og Kielhofner, 2002; Forsyth, o.fl., 2014; Kielhofner

og Forsyth, 2008). Iðjuþjálfar á bráða-, endurhæfingar- og öldrunardeildum LSH notast við OTIPM en iðjuþjálfar á geðsviði styðjast við þjónustuferli MOHO.

Markmið þessarar greinar er að skoða eiginleika þjónustuferlanna tveggja og tengja þá notkunarmöguleikum á starfsstöðvum iðjuþjálfra.

Aðferðin var samanburður heimilda um sérstöðu þjónustuferlanna, aðgreiningu þeirra frá öðrum þjónustuferlum og samræmi á milli þjónustuferla og hugmyndafræði. Einnig voru hugleiðingar um notagildi þjónustuferlanna við gerð þjónustuyfirlitstaflna hafðar í huga.

OTIPM Þjónustuferlið

Þáttum OTIPM þjónustuferlisins er lýst nánar í greininni „Þjónustuyfirlit sem grundvöllur gæðþróunar innan iðjuþjálfunar“ annars staðar í þessu blaði. Fyrst er fjallað um OTIPM þjónustuferlið í Eleanor Clarke Slagle fyrirlestri Anne Fisher árið 1998. Ástæðan fyrir því að Fisher fannst þörf á nýju þjónustuferli var að hún taldi mikilvægt að leggja ríkari áherslu á ákveðna þætti í þjónustu iðjuþjálfra í ferlinu. Í fyrsta lagi fannst henni iðjusýnin ekki alltaf vera augljós í starfi klínískra iðjuþjálfra. Við nánari athugun

hennar á klínískri vinnu iðjuþjálfra benti flest til að skipta mætti athöfnum, sem notaðar eru til íhlutunar iðjuþjálfra, niður í sex flokka. Fyrsti flokkurinn snerist um undirbúning fyrir íhlutun. Sem dæmi um undirbúning má nefna hitameðferð fyrir gigtarsjúklinga, eða spelkur til varnar kreppum. Æfingar til þjálfunar sérstakra þátta líkamsstarfsemi (s.s. beinar æfingar til að auka hreyfiferla, eða keiluhleðsla til að bæði styrkja vöðva og auka hreyfiferla) tengdust öðrum flokki íhlutunar athafna. Þriðji flokkurinn felur í sér eftirlíkingu af iðju, þar sem tilgangi hefur verið bætt við beinar æfingar (t.d. skera niður leir í stað matar). Fjórti flokkurinn höfðaði til endurbætandi eða lagfærandi iðju, þar sem raunverulegar athafnir í eðlilegu umhverfi eru notaðar til að draga úr einkennum og auka færni (t.d. spila á spil til að draga úr athygliskerðingu). Í fimmta flokknum felst áunnin iðja sem lítur sömu skilgreiningu og endurbætandi iðja að öðru leyti en því að ávinningurinn tekur mið af framkvæmdafærni en ekki einkennum. Sjötti flokkurinn snýst um aðlagða iðju (s.s. notkun breyttra aðferða, aðlögunar á umhverfi og/eða hjálpartækja til að draga úr áhrifum farniskerðingar). Að fengnum þessum niðurstöðum þróaði

Fisher þjónustuferli þar sem sérstaða iðjuþjálfunar var í brennidepli. Að hennar mati ætti þjónustuferli iðjuþjálfar að snúast um markvissa notkun þýðingarmikillar iðju, þ.e. athafnaflokka fjögur til sex hér að ofan, bæði hvað varðar mat og íhlutun. Áhersla í nýja ferlinu var því á „Top-down“ nálgun, áhorf, framkvæmdagreiningu og athafnagreiningu (hugleiðingu um orsök framkvæmdaskerðingar).

OTIPM þjónustuferlið byggir á þremur lotum, þ.e. matslotu, íhlutunarlotu og endurmatslotu. Matslotan byggir á þróun meðferðarsambands, skjólstaðingsmiðuðum framkvæmda- aðstaðum, framkvæmdagreiningu, athafnagreiningu og markmiðssetningu. Notkun iðju til íhlutunar í OTIPM ferlinu byggði upphaflega (1998) á tveimur íhlutunarleiðum. Nota skyldi aðlögun iðju til að vinna gegn eða bæta upp áhrif fötlunar. Einnig var iðja notuð til að lagfæra líkamsstarfssemi. Í seinni tíð hefur íhlutunarleiðum líkansins fjölgað og eru þær nú orðnar fjórar (Fisher, 2009; Fisher og Griswold, 2014), þar sem þjálfun í leikni framkvæmdaþátta og hópfræðsla hafa bæst við tvær upphaflegu leiðirnar. Rétt er að benda lesendum sérstaklega á þau fjögur íhlutunarlíkön og mögulegar leiðir sem líkanið beinir þjónustunni eftir. Hægt er að velja fleiri en eina leið í þjónustu skjólstaðings. Samkvæmt þessu þjónustuferli, eins og fleirum, er mikilvægt að endurmeta árangur íhlutunar.

Hugmyndafræði MOHO

Mary Reilly, prófessor við Suður-Kaliforníuháskóla er iðjuþjálfum kunn sem höfundur fræðiramma um iðjuhegðun (*occupational behavior*) (sjá t.d. Reilly, 1962). Meistaránámsnemar hennar að meðtöldum Gary Kielhofner þróuðu hugmyndir hennar áfram og lögðu þar með grunninn að hugmyndafræði MOHO (sjá t.d. Kielhofner og Burke, 1980). Áherslan í MOHO var á iðju, áhugahvöt, vilja, vana, og framkvæmdaþætti. Náði samstarf var milli Kielhofners og Fisher eftir að greinaflokkur meistaránemanna kom út í bandaríska iðjuþjálfablaðinu, en þau voru samkennarar í Chicago. Hann lagði áherslu á iðju, áhugahvöt og venjur, hún á framkvæmdaþætti og matsaðferðir.

Á heimsráðstefnu iðjuþjálfar sem haldin var í Stokkhólmi 2002 flutti Kielhofner erindi þar sem hann greindi m.a. frá athugasemdum sem hann hafði fengið

varðandi fræðilíkanið um iðju mannsins. Þær hljóðuðu upp á að hugmyndafræðin væri huglæg og erfitt væri að tengja hana klínískri vinnu. Sem svar við ábendingunum hafði hann unnið að nýrri útgáfu bókarinnar sem fjallar um líkanið um iðju mannsins (Kielhofner, 2002). Í þessari nýju útgáfu bókarinnar reyndi hann að tengja hugmyndafræðina betur við klíníska vinnu iðjuþjálfar. Hann greindi einnig frá því hvernig hann notar þjónustuferli bandaríska iðjuþjálfafélagsins (AOTA, 2002) sem fyrirmynd að sínu þjónustuferli, sem hann vísar til sem rökleiðsluferlis (Forsyth og Kielhofner, 2002; Forsyth, o.fl., 2014; Kielhofner og Forsyth, 2008). Í rökleiðsluferlinu felst notkun MOHO hugtaka í gegnum iðjuþjálfunarferlið samhliða hugleiðingu iðjuþjálfar um þarfir skjólstaðings (Forsyth, o.fl., 2014). Ferlið byggir á sex þrepum sem flokka má í þrjár lotur, þ.e. mat, íhlutun og endurmat.

Í rökleiðslu iðjuþjálfanna á matsþrepinu felst samkvæmt þjónustuferli MOHO í fyrsta lagi ákvörðun spurninga sem nýta má til að leiða upplýsingaöflun. Þær spurningar sem iðjuþjálfar þarf að hugleiða við rökleiðsluna fela m.a. í sér upplýsingar um áhugahvöt, framkvæmd, framkvæmdaþætti, færni við iðju, iðjusjál, venjur, þátttöku í athöfnum og umhverfi. Í öðru lagi þarf að safna upplýsingum um iðjulíf skjólstaðings. Síðan þarf að móta lýsingu á skjólstaðingi og aðstaðum hans sem byggir á upplýsingum frá honum og fræðigrunni MOHO. Ákvarða þarf aðgerðir í samvinnu við skjólstaðing, setja markmið og móta stefnu. Íhlutun getur samkvæmt heimildum m.a. falið í sér aðlögun, hvatningu, líkamlega aðstoð, ráðgjöf, staðfestingu og þjálfun. Að lokinni íhlutun er svo endurmetið (Kielhofner og Forsyth, 2008; Forsyth o.fl., 2014).

Þar sem þjónustuferli tengt hugmyndafræði MOHO byggir á þjónustuferli bandaríska iðjuþjálfafélagsins er rétt að rífa það ferli upp hér áður en lengra er haldið. Þjónustuferli hefur verið fastur þáttur í leiðbeiningum bandaríska iðjuþjálfafélagsins um vettvang og starfssemi gegnum árin (sjá AOTA 1994, 2002, 2008, 2014). Í þriðju og nýjustu útgáfu leiðbeininganna *Occupational Therapy Practice Framework: Domain and Process* (AOTA, 2014) er aflað upplýsinga um iðju skjólstaðings á matsþrepinu. Er þá oft gerð framkvæmdagreining, en hún er ekki

nauðsynleg. Það er heldur ekki kvöð um áhorf. Fræðilíkan hefur ekki áhrif fyrr en á íhlutunarstigi. Í íhlutunarþrepinu felst íhlutunaráætlun sem byggir gjarnan á fræðilíkani, framkvæmd og endurskoðun íhlutunar. Eins og í öllum seinni tíma þjónustuferlum er hér um að ræða þrjú þrep, þar sem útkoma eða niðurstaða eru endurmetin á síðasta þrepinu.

Samanburður þjónustuferla

Þar sem Kielhofner notaði þjónustuferli AOTA sem fyrirmynd að sínu (Forsyth og Kielhofner, 2002; Forsyth o.fl. 2014) er áhugavert að bera þjónustuferli MOHO saman við þjónustuferli bandaríska iðjuþjálfafélagsins (AOTA, 2014). Þjónustuferli MOHO er fræðistýrt, þ.e. hugmyndafræði MOHO er notuð frá byrjun en í þjónustuferli AOTA kemur hugmyndafræði ekki inn fyrr en á íhlutunarþrepi frekar en í OTIPM. Höfundar þjónustuferlis tengdu MOHO telja rökleiðslu sem fyrsta skref í því, sem ég nefni matslotu, en venjulega er talað um að rökleiðsla sé viðvarandi í bakgrunni hugsunar iðjuþjálfar gegnum allt ferlið. Hún er því ekki skráð sem sér þrep í öðrum þjónustuferlum en MOHO.

Í þjónustuferli AOTA (AOTA, 2014) koma markmiðin fram í lok matslotu en þau eru hins vegar í fyrsta þrepi íhlutunarlotu Kielhofners. Þessi munur á staðsetningu markmiða skiptir því í raun engu máli, þ.e. hvoru megin þröskuldsins milli mats og íhlutunar markmið eru skilgreind. Að öðru leyti er flæði þjónustuferlanna líkt. Það vekur því furðu, að fyrst þörf var talin á nýju og sérþjónustu- eða rökleiðsluferli til að leiða iðjuþjálfar gegnum þjónustu út frá hugmyndafræði MOHO, að nýja ferlið hafi ekki komið inn með nýjan vinkel umfram rökleiðsluspurningarnar, t.d. að taka inn MOHO hugtök til að leiða þjónustuna á ákveðnari hátt í gegnum allt ferlið. Ég spyr því þegar ég skoða þróun líkana, af hverju eru MOHO hugtökin ekki tekin inn í þetta nýja þjónustuferli eins og Fisher tók t.d. sína áhersluþætti (s.s. framkvæmdagreiningu, athafnagreiningu og íhlutunarleiðir) beint inn í þrep nýja þjónustulíkansins?

Við getum einnig reynt að bera saman líkön yfir þjónustuferli OTIPM og MOHO til að ná fram muninum á ferlunum varðandi nokkra þætti. Í töflu 1 má sjá að þjónustuferli MOHO er fræðistýrt frá upphafi en ekki OTIPM. Í OTIPM kemur val á fræðigrunni

Tafla 1. Samanburður þjónustuferla.

Ferli	Fræði stýrt	Rök-leiðsla	Iðju-mynd	Mat	Skilyrði um áhorf	Orsök	Markmið	Íhlutunar-leiðir	Íhlutun	Endur-mat
MOHO	Bak-gunnur	Spurningar á forstigi	Já	Já	Nei	Nei	Já	Nei	Já	Já
OTIPM	Nei*	Bak-grunnur	Já	Já	Já	Já	Já	Já	Já	Já
AOTA	Nei*	Bak-grunnur	Já	Já	Nei	Nei	Já	Nei	Já	Já

*Fræðilíkan koma ekki við sögu fyrr en í íhlutunarlotu.

ekki inn fyrr en búið er að meta, þ.e. á íhlutunarstigi. Rökleiðsla kemur á forstigi matslotu í MOHO, en er í bakgrunni allan tímann í OTIPM, þó einnig sé talað um síðar að MOHO hugsunarháttur eigi að eiga sér stað í gegnum allt ferlið (Forsyth o.fl., 2014). Áhorf er mjög mikilvægt í OTIPM en ekki eins í MOHO og alls ekki skilyrði. Orsök iðjuvanda er tekin fyrir sem sér þrep í OTIPM en ekki MOHO. Einnig leiðir OTIPM íhlutun þjónustuna miklu ákveðnar en þjónustuferlið sem tengt er MOHO. Að öðru leyti eru þættir svipaðir. Í síðustu línu töflu 1 má sjá upplýsingar sem nýta má við samanburð þessara tveggja ferla við þjónustuferli AOTA

(AOTA, 2014), ferlið sem þjónustuferli MOHO byggir á, og ferli sem nýtt hefur verið til hliðsjónar við þjónustu iðjuþjálfna á minnismóttöku LSH Landakoti.

Í OTIPM er sérstök áhersla á framkvæmdagreiningu og að líkanið nýtist til að leiða þjónustuna áfram með íhlutunarstefnum. Tekist hefur að skila þessum þáttum inn í líkanið sem er ætlað öllum skjólstaðingum. Þjónustuferli MOHO endurspeglar ekki sérkennandi MOHO hugtök hugmyndafræðinnar að öðru leyti en því að vísað er til rökleiðslu tengda hugmyndafræði MOHO á undirbúningsþrepi. Það er því ekki eins leiðandi varðandi íhlutun og OTIPM ferlið er.

Þjónustuyfirlitstöflur

Nokkur orð um yfirlitstöflur áður en

lengra er haldið. Við val á þjónustuferlum er mikilvægt að velta fyrir sér hvað hið útvalda ferli hefur umfram önnur. Einnig er mikilvægt að skoða hvort verið er að nota öll þrep ferlisins í þjónustu. Tekur ferlið til allra þátta þjónustunnar? Veitir það nothæfar upplýsingar um mat og leiðandi íhlutunarupplýsingar? Ef ekki, hverju þarf þá að bæta við, t.d. í yfirlitstöflu byggða á viðkomandi þjónustuferli til að fá betra yfirlit? Ef eitthvað vantar af ofanefndum þáttum mætti velta fyrir sér hvort annað þjónustuferli gæti hentað betur. Út frá slíkum upplýsingum sem fást með yfirlitstöflum má velta fyrir sér nokkrum þáttum í ákvarðanatöku um næstu skref.

Aðgerðabinding OTIPM lotna í yfirlitstöflu

Yfirlitstafla tengd OTIPM þjónustuferlinu og sem fjallað er um í greininni „Þjónustuyfirlit sem grundvöllur gæðaþróunar innan iðjuþjálfunar“ annars staðar í þessu blaði hefur verið notuð til að taka saman upplýsingar yfir almenna þjónustu iðjuþjálfna á LSH Grensá. Þjónustuloturnar eru þrjár (mat, íhlutun og endurmat). Þjónustuferlið (OTIPM) sjálft endurspeglar í dálknum yst til vinstri á þjónustuyfirlitstöflunni (sjá töflu 2). Ég útvíkkaði síðan töfluna yfir til hægri til að hægt væri að veita nánari upplýsingar um eðli þeirra matstækja sem eru í notkun á hverri starfsstöð.

Tafla 2. Þjónustuyfirlit byggt á þjónustuferli OTIPM, prófræðiþáttum og iðjusviðum AOTA

ÞÆTTIR OTIPM: þjónustulíkans Fisher:	AÐGERÐALÝSING		
	MATSADFERÐ		
	ÓFORMLEG	MATSTÆKI	MÆLITÆKI
MATSLOTA 1. Iðja - aðstæður Skjólstaðingssýn Styrkleikar/erfiðleikar			
MATSLOTA 2. FRAMKVÆMDA-GREINING (PERFORMANCE ANALYSIS)			
MATSLOTA 3. ATHAFNA-GREINING (TASK ANALYSIS)			
MARKMIÐ	1.	2.	3.
4. ÍHLUTUNARLOTA VELJA LÍKAN	NÁLGUN	IÐJUFLOKKUR /IÐJUSVIÐ	AÐFERÐ
4A. JÖFNUNARLÍKAN			
4B. LEIKNILÍKAN			
4C. LAGFÆRINGA-LÍKAN			
4D. FRÆÐSLULÍKAN:			
5.ÍHLUTUNARLOTA	ÍHLUTUN	ÍHLUTUN	ÍHLUTUN
6. ENDURMATSLOTA	MATSADFERÐ		
	ÓFORMLEG	MATSTÆKI	MÆLITÆKI
7. MARKMIÐ / ÚTSKRIFT	1.	2.	3.

Fisher var sjálf með frekari upplýsingar í sínum skrifum um leiðir og möguleika á tengingu við sértæk líkön eins og MOHO eða lífaflfræði. Inn í töfluna mátti svo raða öllu því sem iðjuþjálfar nota við þjálfun skjólstæðinga til útskýringar fyrir almenning, heilbrigðisstarfsfólk, skjólstæðinga og aðstandendur þeirra. Aðrar greinar í þessu blaði taka dæmi um hvernig hægt er að safna upplýsingum og nota töfluna á mismunandi starfsstöðvum LSH. Vinnu við matslotuna er lokið í bili á flestum þeirra starfsstöðva sem nýta þessa yfirlitstöflu, en íhlutunarlota

býður upp á ýmsa möguleika sem gott væri að átta sig betur á. Því þarf að vinna áfram til að hægt sé að fá fram betri upplýsingar um hvers konar íhlutun er notuð og einnig hvort hún hefur t.d. verið studd með rannsóknum í heimildum eða ekki.

Aðgerðabinding lotna þjónustuferlis tengdu MOHO í yfirlitstöflu

Ég stakk upp á því við þá iðjuþjálfara LSH sem vildu halda sig við þjónustuferli MOHO að þeir reyndu að setja MOHO þætti inn á yfirlitstöfluna til að gera þá

sýnilegri í þjónustunni. Það var nokkuð auðvelt að fylla út þessar upplýsingar í tengslum við matstæki í notkun því matstækjavinnan úr vinnusmiðjunum frá 2013 skilaði sér vel. Þar höfðu iðjuþjálfar starfsstöðva tekið saman þau matstæki sem eru í notkun og flokkað þau niður hvað varðar eiginleika þeirra. Einnig benti ég á að þar sem íhlutun í þjónustuferli MOHO er frekar óljós þá mætti líta til leiðanna í OTIPM þjónustuferlinu til að auðvelda flokkun upplýsinga og fá nákvæmara yfirlit. Sjá tillögur að mats- og íhlutunarlotum við gerð yfirlitstöflu í töflu 3, þar sem stuðst er við þjónustuferli MOHO.

Tafla 3. Þjónustuyfirlit byggt á þjónustuferli MOHO, próffræði þáttum og íhlutunarleiðum OTIPM

LOTUR OG ÞREP BYGGÐ Á MOHO	MOHO ÞÆTTIR	AÐGERÐALÝSING		
MATSLOTA: 1. Rökleiðsla: Spyrja spurninga sem stýra faglegri rökleiðslu	Vilji Vanamynstur Framkvæmd Umhverfi			
		ÓFORMLEG MATSAÐFERÐ	MATSTÆKI	MÆLITÆKI
MATSLOTA: 2. Safna upplýsingum um/með skjólstæðingi	Vilji Vanamynstur Framkvæmd Umhverfi			
MATSLOTA: 3. Aðstæður skjólstæðings	Vilji Vanamynstur Framkvæmd Umhverfi			
ÍHLUTUNARLOTA: 4. Tilgreina markmið og áætlun				
		ÍHLUTUNARLÍKAN, LEIÐ OG NÁLGUN	AÐFERÐ/ IDJA	
ÍHLUTUNARLOTA: 5. Veita og endurskoða íhlutun	Vilji Vanamynstur Framkvæmd Umhverfi			
		ÓFORMLEG MATSAÐFERÐ	MATSTÆKI	MÆLITÆKI
ÍHLUTUNARLOTA: 6. Safna upplýsingum til að meta útkomu	Vilji Vanamynstur Framkvæmd Umhverfi			

Notagildi þjónustufirlits

Gott er að hafa notagildi þjónustufirlits í huga. Vinnan á bak við vinnusmiðjurnar um þjónustuferli og þjónustufirlit og síðan málþingið, þar sem fjallað var um afrakstur vinnunnar, hefur verið umtalsverð á öllum starfsstöðvum, og henni er ekki endanlega lokið því vonandi koma fram fleiri hugmyndir á næstunni sem hægt verður að nýta í áframhaldandi vinnu. Því er rétt í lokin að rifja upp nokkra þætti sem varða notagildi þjónustufirlita. Þar má nefna yfirlit yfir eðli og gæði hinna mismunandi þátta þjónustunnar. Einnig geta þjónustufirlit auðveldað allar útskýringar þjónustu iðjuþjálfna fyrir iðjuþjálfanemum, skjólstæðingum og öðru fagfólki. Yfirlit auðvelda einnig samanburð á þjónustu starfsstöðva LSH við þjónustu annarra deilda, bæði hérlandis og erlendis. Yfirlitin knýja fram hugmyndir um framþróun þjónustu og fagmennsku iðjuþjálfna en bæði hugtökin framþróun og fagmennska eru hluti af gildum LSH.

Ályktun

OTIPM hentar vel til að leiða þjónustu iðjuþjálfna á flestum sviðum. Það krefst sérþekkingar iðjuþjálfna við framkvæmda- og athafnagreiningu og býður upp á ákveðnar leiðir til íhlutunar. Rökleiðsluferli MOHO, byggt á þjónustuferli AOTA, vísar

í rökleiðslusurningar byggðar á hugmyndafræði MOHO. Að öðru leyti tengir það ekki þjónustuferlið við hugmyndafræðina. Því eru þeir sem nota hugmyndafræði MOHO ekki bundnir við að nota samsvarandi þjónustuferli.

Heimildir

- American Occupational Therapy Association. (1994). Standards of practice for occupational therapy. *American Journal of Occupational Therapy*, 48(11), 1039–1043.
- American Occupational Therapy Association. (2002). Occupational therapy practice framework: Domain and process. *American Journal of Occupational Therapy*, 56, 609–639.
- American Occupational Therapy Association. (2008). Occupational therapy practice framework: Domain and process 2nd ed. *American Journal of Occupational Therapy*, 62, 625–683.
- American Occupational Therapy Association. (2014). Occupational therapy practice framework: Domain and process 3rd ed. Sótt af: <http://ajot.aota.org/>
- Fisher, A. G. (1998). Uniting practice and theory in an occupational framework (Eleanor Clarke Slagle Lecture). *American Journal of Occupational Therapy*, 50, 509–521.
- Fisher, A. G. (2009). Occupational Therapy Intervention Process Model: A model for planning and implementing top-down, client-centered, and occupation-based interventions. Three Star Press: Fort Collins, CO.
- Fisher, A. G. og Griswold, L. A. (2014). Performance skills: Implementing

performance analyses to evaluate quality of occupational performance. Í B. A. B. Schell, G. Gillen og M. E. Scaffa (ritstjórar), Willard & Spackman's Occupational Therapy (12. útgáfa) (bls. 249–264). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.

- Forsyth, K. og Kielhofner, G. (2002). Putting theory into practice. Í G. Kielhofner (ritstjóri). A model of human occupation: Theory and application, (3. útgáfa) (bls. 325–345). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Forsyth, K., Taylor, R. R., Kramer, J. M., Prior, S., Richie, L., Whitehead, J. ... Melton, J. (2014). The model of human occupation. In B. A. Boyt Schell, G. Gillen og E. Scaffa (ritstjórar) Willard & Spackman's occupational therapy (12. útgáfa) (bls. 505–526). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Kielhofner, G. (2002). A model of human occupation (3. útgáfa). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Kielhofner, G. og Burke, J. (1980). A model of human occupation: 1. Conceptual framework and content. *American Journal of Occupational Therapy*, 34, 572–581.
- Kielhofner, G. og Forsyth, K. (2008). Therapeutic reasoning: Planning, implementing, and evaluating the outcomes of therapy. In G. Kielhofner (ritstjóri), Model of Human Occupation: Theory and application (4. útgáfa) (bls. 143–154). Baltimore, MD: Lippincott Williams & Wilkins.
- Reilly, M. (1962). Occupational therapy can be one of the great ideas of the 20th-century medicine. (Eleanor Clarke Slagle Lecture). *American Journal of Occupational Therapy*, 16, bls. 1–9.

Ljósmyndari: Elsa Sigríður Þorvaldsdóttir

Ljósmyndari: Elsa Sigríður Þorvaldsdóttir

Skammtímavistun Akureyri

Sísý Malmquist

Sameining Skammtímavistunar á Akureyri og Skóla- og sumarvistunar fatlaðra Árholti í eina einingu í Þórunnarstræti 99 (gamli Húsmæðraskólinn) á Akureyri.

Skammtímavistun Akureyri var til húsa á Skólastíg 5 frá árinu 1998 þar til í mars 2014. Skóla- og sumarvistun fatlaðra barna starfaði í Árholti við Höfðahlíð frá árinu 2004 þar til í mars 2014. Húsnæðið, sem Skammtímavistun var í við Skólastíg, er á þremur hæðum og hentaði því ekki vel fyrir starfseminna, bæði vegna aðgengis- og öryggismála.

Þann 1. mars 2014 sameinuðust Skammtímavistun á Akureyri og Skóla- og sumarvistun fatlaðra barna og fluttu í nýuppgert hús í Þórunnarstræti 99 (gamla Húsmæðraskólanum) á Akureyri.

Einnig tók Skammtímaþjónustan yfir lengda viðveru framhaldsskólanema sem ungmennadeild Hæfingarstöðvarinnar í Skógarlundi hafði áður séð um. Það var gert þannig að þeir sem höfðu

verið á Hæfingarstöðinni voru þar áfram enda öll að verða 20 ára. Þau ungmenni, sem voru að komast á framhaldsskólaaldurinn, fóru í þjónustu hjá Skammtímaþjónustunni.

Skóla- og sumarvistun fatlaðra:

Börn með mikla fötlun á aldrinum 10-20 ára eiga möguleika á skólavistun í Skammtímaþjónustunni. Fjöldi barna er um 15 daglega og fer fjöldinn eftir samsetningu hópsins hverju sinni. Fjöldi barna og viðverutími eykst yfir sumartímann. Á sumrin er breiðara aldursbil eða 6-20 ára.

Hlutverk/markmið Skóla- og sumarvistunarinnar:

Lögð er áhersla á að vistunin sé nemendum fastur punktur í tilverunni, þar sem gott er að koma og dvelja við skapandi störf og leiki að skóladegi loknum. Hlúð er að grunnþörfum barnanna með virkri þátttöku þeirra. Með virkri þátttöku er átt við að ýtt er undir sjálfsbjargargetu barnanna í athöfnum daglegs lífs. Veita á börnunum einstaklingsmiðaða þjónustu. Stefnt er að því að veita börnunum skilyrði til að efla félagsfærni sína og vera í virku samstarfi við skóla og heimili.

Skammtímavistun Akureyri:

Skammtímavistun fatlaðs fólks er stöðþjónusta þar sem fjölskyldur fatlaðra barna eiga kost á því að börnin njóti tímabundinnar dvalar þegar þörf krefur. Sama gildir um ungmenni og fullorðið fatlað fólk sem enn býr í foreldrahúsum. Flestir nýta sér helgarþjónustu en aðrir dvelja allt að viku í senn. Boðið er upp á neyðarvistun ef óvænt atvik koma upp í fjölskyldunni.

Í skammtímavistun er lögð áhersla á að:

Skapa aðstæður sem gefa fötluðum gestum kost á að kynna og umgangast aðra gesti í gegnum leik og starf. Gestirnir séu þátttakendur í öllum störfum svo sem mögulegt er. Þjálfun fléttist inn í leik og dagleg störf og sé sem ósýnilegust. Hver og einn gestur fái notið sín á eigin forsendum. Upplýfting og skemmtun sé við hæfi hvers og eins.

Í Skammtímaþjónustunni leggjum við áherslu á útivist, hreyfingu og skapandi starf eins og hægt er fyrir hvern og einn skjólstaðing okkar.

Fjölmargir kostir fylgja sameiningu sumar- og skólavistunar fatlaðra og skammtímavistunar. Þar ber helst að nefna:

Aukin tækifæri fyrir starfsfólk á aðlögun vinnutíma og starfshlutfalli.

- Hægt að samnýta starfsfólk.
- Stærri starfsmannahópur = Meira hugmyndaflug til þess að auka fjölbreytileika þjónustunnar.
- Starfsmannavelta minni og þar með aukin stefnufesta, skipulögð vinnubrögð og gæði þjónustunnar.
- Aukin tækifæri fyrir fagfólk okkar til að bjóða nemum í vettvangsnám.
- Færri tengiliðir fyrir aðstandendur. Samfelldari þjónusta.
- Gefur tækifæri til að útbúa samhæfðari, heildstæðari, einstaklingsmiðaðar þjónustuáætlanir fyrir skjólstæðinga okkar = Aukinn sveigjanleiki í þjónustunni. Þurfa ekki að fara á eins marga staði.
- Betra að fylgjast með að markmiðum í starfi með hverjum skjólstæðingi sé náð. Færri einingar – allir að vinna að því sama.
- Ef til vill aukin tækifæri fyrir skjólstæðinga til að njóta meðal annars tómstunda og félagslífs.
- Ferliþjónusta ekki eins flókin.
- Bíll Skammtímavistunar nýtist skóla- og sumarvistuninni.

Síðastliðið sumar var unnið í útsvæði við Skammtímaþjónustuna og þegar þetta blað kemur út þá eru væntanlega öll leiktæki komin á sinn stað. Mikilvægt er fyrir okkur að hafa vel afgirt útsvæði því fyrir suma skjólstæðinga er útileikurinn hjá okkur eina tækifærið sem börnin hafa til að leika sér ein og óáreitt úti.

Næst á dagskrá er að fá settan upp heitan pott hér úti hjá okkur og stóð amma eins skjólstæðings okkar fyrir söfnun í þeim tilgangi. Í sumarvistuninni höfum við ætíð farið nokkrum sinnum í viku í sund með skjólstæðingahópinn, ýmist allir saman eða í smærri hópum.

Hlutverk mitt sem iðjupjálfa og

deildarstjóra í Skammtímaþjónustunni eru í grófum dráttum:

- Skipulagning starfsemi
- Samstarf með öðrum þjónustuaðilum skjólstæðinga
- Upplýsingaveita
- Þátttaka í daglegu starfi
- Markmiðssetning
- Samráðs- og teymisfundir
- Ráðgjöf til starfsfólks
- Ráðgjöf til foreldra

Síðastliðið ár hefur mikill hluti af minni vinnu snúist um sameiningu þessara starfseininga undir einn hatt. Mikill tími hefur farið í vinnu með fasteignum Akureyrarbæjar og öðrum deildum til að framkvæmdir við endurbætur á húsnæðinu verði sem best sniðnar að þörfum starfseminnar.

Enn erum við að vinna með iðnaðarmönnum að ýmsum útfærslum, bæði innanhúss og utan. Síðast, en alls ekki síst, þarf að halda utan um starfsfólkið og hjálpa til við að efla góðan starfsanda og þússa þessar tvær deildir, sem fyrr voru aðskildar, saman í eina heild.

Starfsmannahópurinn í Skammtímaþjónustunni samanstendur af áhuga-sömu, einbeittu starfsfólki sem vinnur störf sín samviskusamlega vegna þess að það nýtur starfsins.

Við sameininguna gætti þó nokkurs „hrepparígs“ þar sem oft heyrðist „við og þið“ og átti fólk þá annars vegar við starfsfólkið sem áður vann í Skóla- og sumarvistun í Árholti og hins vegar við starfsfólkið sem áður vann í Skammtímavistun á Skólastíg.

Smávægilegir árekstrar áttu sér stað þegar starfsfólk var ekki búið að tileinka sér þann hluta starfsins í Skammtímaþjónustunni sem áður tilheyrði þeirri starfsstöð þar sem það vann ekki fyrir sameininguna. Aðeins bar á því að starfsfólk ætlaðist til að hinir „vönu“ leystu þau verkefni af hendi og sinntu þeim skjólstæðingum sem áður höfðu tilheyrt þeirra starfsstöð.

Þegar þetta er skrifað er að verða ár síðan við fluttum á nýja staðinn. Ekki er hægt að finna annað en allir séu ánægðir með breytingarnar og á það bæði við um starfsfólk og þjónustuþega. Ef ég tala út frá mér sem deildarstjóra finnst mér afskaplega gott að mæta í vinnuna á einn stað og geta haft góða yfirsýn yfir bæði starfsemi dagvistunarhlutans sem og skammtímavistunarhlutans á sama tíma. Áður fannst mér ég stundum tættari og koma litlu í verk þegar ég þurfti að geysast á milli staða. Starfsfólk og aðstandendur þjónustuþega hafa núna betri aðgang að yfirmönnum á staðnum og geta frekar gengið að þeim vísum en áður. Þetta skilar sér í betri samskiptum, ánægðara starfsfólki og þjónustuþegum og betri þjónustu.

Bestu kveðjur,
Sísý Malmquist

Dagbókarfærsla

við lok fjórða vettvangsnáms

Aldís Eiríksdóttir

Ljósálfar

Þegar ég var lítil átti ég yndislega uppáhaldsbók sem hét Dís ljósálfur. Þetta var og er ævintýri um litlu stúlkuna sem var ekki stærri en fingur manns. Hún hafði vængi og lenti í því að týna mömmu sinni, villast í skóginum og þurfa að sofa í sykarkari. Ég man söguþráðinn ekki lengur í smáatriðum en þetta var spennutryllir bernskuáranna. Sagan endaði sem betur fer vel og Dís ljósálfur komst í gegnum skóginn, fann, held ég, alveg örugglega mömmu sína og lifði hamingjusöm til æviloka.

Ég veit ekki alveg af hverju mér datt þetta ævintýri í hug núna, nema þá vegna þess að nú tæpum 50 árum seinna er ég sjálf að verða komin á leiðarenda í gegnum annað ævintýri sem hefur á vissan hátt verið spennutryllir fullorðinsáranna. Söguhetjurnar í þessu seinna ævintýri, sem gerist í stóra þetta háskólaskóginum, eru sprenglærðir skógfræðingar og svo við nemendurnir, nokkrir ljósálfar með vængi. Þeir hafa stundum villst og sofði í sykorkörum en háskinn hefur nú samt, held ég, aldrei orðið jafnmikill og hjá Dísu, nöfnu minni, forðum daga. Gott ævintýri endar jafnan vel og í trausti þess lesum við þau enn fyrir börnin okkar, en í öllum ekta ævintýrum birtast líka ógnanir og þrautagöngur, sem takast þarf á við. Glíman við þar og niðurstæða átakanna bera með sér boðskap og lærdóm sem lesandinn eða áheyrandinn getur nýtt sér í lífi og starfi. Þannig er það líka með mig núna þegar ég horfi til baka yfir þessi fjögur ár sem ég hef verið í skóginum. Ég hef staðið andspenis ýmsum áskorunum og tekist á við þær bæði í verkefnavinnu, prófum og svo síðast en ekki síst í vettvangsnámi á fjórum ólíkum stöðum. Ef ég hugsa um námið sem skógargöngu þá getum við sagt að trén séu allir þeir ólíku skjólstaðingshópar sem við höfum lært um og kynnst á leiðinni. Sum trén eru há og beinvaxin og teygja sig bíspernt á móti sólinni, sum eru lítil og kræklótt og eiga í basli með að ná í nokkurt sólarljós

og svo eru líka trén sem þurfa ekki svo mikla sól heldur nægir þeim frjór jarðvegur, væta og skjól til að geta vaxið. Allur þessi lærdómur um mismunandi tré, jarðveg, sól, regn og vinda hefur gefið ævintýrinu mikið gildi og áður en langt um líður verð ég búin að gleyma að hafa nokkurn tímann sofði í sykarkari. Það er góð tilfinning að skilja betur hvernig er hægt að rækta skóg þar sem öll tré fá að njóta sín og hvernig er hægt að hlúa að hverju og einu þannig að það geti sjálft séð um að vaxa og dafna. Það er nefnilega dásæmdin í þessu. Öll tré, sem fá birtu, skjól, góðan jarðveg og pláss fyrir greinarnar sínar, vaxa. Alveg eins og mannfólkið hér.

Nú þegar háskóla- sk ó g a r g ö n g u n n i er að verða lokið og við komin í útjaðar skógarins tilbúin að fljúga á vængjunum okkar, sem hafa stækkað verulega við átökin, förum við að tengja saman í eina heild það sem við lærðum á leiðinni. Orð og hugtök sem hafa sprottið af vörum kennaranna, komið fljúgandi á vængjum alnetsins og skotist upp af blaðsíðum bókana eru smátt og smátt að renna saman við reynsluna sem vettvangsnámið hefur veitt okkur. Hugtök eins og eflandi samskipti, skjólstaðingsmiðun, fagmennska, fordómaleysi og samvinna hafa öðlast raunverulega merkingu. Það er nefnilega eitt að geta farið með skilgreiningar þessara hugtaka á prófum og í verkefnum en annað að nýta sér þau í starfi. Nýta þau til stuðla að því að allir geti lifað sjálfstæðu, gefandi og innihaldsríku lífi og sýna í verki að skjólstaðingar okkar séu þeir sem eiga að ráða ferðinni og hafa með líf sitt að gera. Nú þegar fjórða vettvangsnámi okkar er lokið og útskrift ekki langt undan, langar mig að láta hugann reika

um þau hugtök sem eru mér efst í huga núna og verða örugglega til stuðnings og áminningar þegar ég fer að vinna sem iðjuþjálf. Dæmin sem ég tek eru ekki endilega úr vettvangsnáminu núna heldur koma þau héðan og þaðan úr náminu.

Ég held að til þess að geta orðið góður iðjuþjálf sé óendanlega mikilvægt að velja fyrstu leiðina, sem ég nefni hér að ofan, og gera það markvisst og meðvitað. Að reyna að koma alltaf fram við fólk með það að markmiði að efla það og styrkja.

Eflandi samskipti

Á venjulegum degi í vettvangsnámi hittum við alls konar fólk, bæði skjólstaðinga og starfsfólk. Við horfum, hlustum og lesum í viðbrögð af athygli. Við veltum fyrir okkur hvernig áhrif fólk hefur hvert á annað og svo eigum við sjálf samskipti sem eru ekki síður lærdómsrík. Sem betur fer hafa oftast blasað við eflandi samskipti sem hafa vakið gleði

og von í brjóstinu. „Já svona á að gera þetta“ hef ég þá hugsað. Stundum hef ég líka rekist á afskiptaleysi og sinnuleysi í samskiptum þar sem fólki virðist vera sama um hvert annað og þá leitar sú hugsun á, hvað það hljóti að vera leiðinlegt og dauft að vinna með fólki og hafa ekki áhuga. Það versta hefur svo verið að verða vitni að niðurbjótandi samskiptum. Það hefur sem betur fer ekki oft komið fyrir, en verður víti til varnaðar. Ég held að til þess að geta orðið góður iðjuþjálf sé óendanlega mikilvægt að velja fyrstu leiðina, sem ég nefni hér að ofan, og gera það markvisst og meðvitað. Að reyna að koma alltaf fram við fólk með það að markmiði að efla það og styrkja. Að hafa trú á fólki og ganga út frá því að allir hafi eitthvað gott til málanna að leggja, hvort sem það eru skjólstaðingar eða samstarfsfólk. Ég geymi augnablik frá öllum vettvangsstöðum þar sem starfsfólk hefur sýnt listilega hvernig er hægt að efla skjólstaðinga og hvetja til dáða og þar sem starfsfólkið vinnur

markvisst að því að byggja hvert annað upp og hrósa fyrir það sem vel er gert. En ég hef líka séð völdin tekin af fólki, hlutina gerða fyrir það að óþörfu og orð lögð í þess munn. Við þær aðstæður dregur manneskjan sig til baka, verður óvirk og starfsmaðurinn verður sá sem er með stjórna. Ég hef sjálf dottið í gildir af þessu tagi, á leið minni í gegnum námið. Ég hef spurt starfsmann um óskir skjólstæðings með skjólstæðinginn fyrir framan mig. Ég hef komið með svarið fyrir skjólstæðing í stað þess að bíða eftir að hann svari sjálfur og ég hef gert hluti fyrir skjólstæðinginn sem ég sá eftir á að hann hefði vel getað og örugglega viljað gera sjálfur. Öll gerum við líklega svona mistök og ætjum okkur ekki að gera illt en spurningin er hvort við lærum af mistökunum og reynum að láta þau ekki henda okkur aftur. Ég held líka að við gleymum oft þessu jákvæða bara almennt í samskiptum. Að leggja okkur fram um að segja jákvæða hluti við fólk, brosa til þess og hrósa því fyrir hluti sem það gerir vel. Þegar ég lít til baka yfir námið og bara lífið sjálft þá á ég ekki í erfiðleikum með að kalla fram myndir af fólki sem hefur vakið hjá mér þessa styrkjandi og eflandi tilfinningu. Það hefur aukið lífsgæðin með því að hvetja mig áfram, benda á nýjar leiðir, ný tækifæri og nýjar aðferðir við að takast á við hlutina. Það er kjarninn í iðjuþjálfun og þessa hugsun þurfum við að rækta með okkur sjálfum og miðla til skjólstæðinga, samstarfsfólks og þeirra sem við mætum á förnum vegi. Það er svo auðvelt, algerlega ókeypis og skilar sér margfalt til baka.

Skjólstæðingsmiðuð sýn

Já hvað er það að vera skjólstæðingsmiðaður og hvernig fer maður að því að tileinka sér þá eiginleika? Þetta er líklega það hugtak sem við erum búin að lesa og læra mest um í náminu og erum mjög meðvituð um hversu miklu máli það skiptir að vera „svoleiðis“. Ekki ætla ég mér nú að halda því fram að við verðum nokkurn tíma fullnuma í þessu samt. Aðal ástæðan er kannski sú að manneskjan og þar með allir skjólstæðingar eru svo margbreytilegir. Ekki bara innbyrðis í hverjum hópi, sem við stöndum frammi fyrir, heldur frá einum tíma til annars og frá einum aðstæðum til þeirra næstu. Það þyrfi einfaldlega yfirnáttúrulega krafta og innsei til að hitta alltaf í mark eða skilja alla skjólstæðinga til fulls. Það er hins vegar ákveðin grundvallarhugsun og viðleitni sem er lykillinn að skjólstæðingsmiðuðu starfi. Að ganga út frá því að hver einstaklingur hafi með sitt eigið líf að gera og að réttur hans til

að taka ákvarðanir sé óvæfenglegur. Að skilja að ef skjólstæðingurinn vinnur ekki að því sem hann vill og telur mikilvægt þá getum við gleymt því að raunverulegur árangur náist. Jafnvel þó hægt sé að mæla einhvern árangur í grömmum, sentímetrum, orðum eða athöfnum og setja upp í töflur þá er árangurinn merkningarlaus ef skjólstæðingurinn sér hann ekki sem sinn eigin árangur, árangur sem hann vildi sjálfur ná.

Mér er þó ljóst að það er auðveldara um að tala en í að komast þegar skjólstæðingsmiðuð sýn er annars vegar og þó að hægt sé að þylja upp alla kaflana í kennslubókunum þá er ekki þar með sagt að það sé alltaf auðvelt að vinna á þennan hátt. Það hef ég sjálf reynt í vettvangsnáminu bæði núna og í þeim fyrri. Ég hef gert íhlutunaráætlun fyrir einstakling án þess að hafa mikla hugmynd um hvað hann vildi í raun, vegna þess að hann tjáði sig ekki. Ég hef gert áætlun sem ég vissi að hafði litla þýðingu fyrir einstaklinginn í hinu stóra samhengi vegna þess að aðal vandinn var af allt öðrum toga og svo hef ég gert áætlun þar sem einstaklingurinn var búinn að segja mér að hann hefði enga iðjuvanda en „ég vissi“ að þeir voru til staðar. Auðvitað er þetta líka sífellt þjálfunaratíði og ég er ekki að segja að þessar áætlanir hafi valdið skaða eða verið algjörlega til einskis. Þessi dæmi eru heldur kannski ekki aðalatriðið heldur lærdómurinn sem þau skiluðu mér. Þau sýna að það er svo mikilvægt að reyna að skilja hvað það er sem hefur áhrif á skjólstæðinginn og hans raunveruleika. Allt frá lífsneista hans sjálfs yfir í flókinn heim stjórnsýslunnar, frá vilja, vana og framkvæmdafærni yfir í upplifun af sjálfum sér sem iðjuveru. Listin er að ná þessum skilningi og til þess þarf bæði þekkingu, innsei og þolinmæði. Það þarf að gefa sér tíma til að hlusta og horfa, spyrja spurninga, spyrja nánar... og hlusta betur. Þannig kynnumst við manneskjunn, vonum hennar og væntingum. Það getur tekið langan tíma og matið getur tekið stöðugum breytingum. Skjólstæðingurinn gefur kannski misvísandi upplýsingar, hann getur átt við gedræna erfiðleika að stríða sem valda því að hann sér raunveruleikann ekki í „réttu“ ljósi. Hann getur átt við þroskahömlun að stríða sem gerir það að verkum að hann skilur kannski ekki það sem verið er að

spyrja um, eða hann getur hreinlega ekki tjáð sig. Í vettvangsnáminu þessi fjögur ár hafa vaknað margar siðferðilegar spurningar og fleiri eiga eftir að vakna þegar út í starfið er komið. „Hvar eru t.d. mörkin á milli þess að vernda fólk, tryggja öryggi og leiðbeina því og þess að taka af því ráðin og stjórna lífinu, sem lifað er? Hversu mikið sjálfstraust hafa þeir sem glíma við iðjuvanda og hve mikla þekkingu hafa þeir á réttindum sínum? Hversu sterkt er stuðningsnet þeirra og getur of sterkt net kannski ýtt undir að skjólstæðingurinn er ekki spurður sjálfur? Þetta eru mjög flóknar spurningar og mér dettur ekki í hug að halda að ég kunni að svara þeim. Vettvangsnámið hefur kennt mér hvað það er flókið og vandasamt að veita skjólstæðingsmiðaða þjónustu og hvað það krefst mikillar þekkingar og þjálfunar. Ég hef líka séð hvað iðjuþjálfar eru sterkir í þessari hugsun og því mikilvægt að fá fleiri iðjuþjálfara til starfa. Ég held líka að það þurfi að gera átak í að fræða ófaglært starfsfólk um skjólstæðingsmiðaða þjónustu, valdeflingu og réttindi fatlaðra. Einnig að bráðnaðsýnlegt sé að styrkja réttindagæslu og að réttindagæslumenn komi meira til einstaklinga án þess að sérstaklega sé sóst eftir því eða erindi berist formlega.

Fagmennska

Ég hef verið að reyna að átta mig á hvað raunverulega felst í þessu hugtaki sem við notum gjarnan til að lýsa góðu starfi. Jú, það felur í sér að vinna út frá þeirri sérþekkingu sem fæst með námi í faginu og byggt er á rannsóknum og gagnreyndu starfi. Í faglegu starfi stefnum við alltaf að ákveðnu marki, við notum formlegar aðferðir til að meta hvernig til tekst og loks gerum við umbætur til að ná fram enn betri árangri. Mér finnst líka felast í hugtakinu að fagleg manneskja deili samkennd, stuðningi, hvatningu og fróðleik til þeirra sem hún vinnur með. Til þess að geta verið faglegur og viðhaft fagleg

vinnubrögð er því sérlega mikilvægt að vera alltaf að leita eftir nýjustu og bestu þekkingu á faginu og því sem skilar bestum árangri fyrir skjólstaðingana.

Námið í iðjuþjálfun hefur auðvitað snúist um að gera úr okkur gott fagfólk og vettvangsnámið verið til þess að leyfa okkur að spreyta okkur í faglegum vinnubrögðum. Við höfum fengið mörg tækifæri til að þjálfra okkur í að nota matstæki, setja markmið, gera íhlutunaráætlanir, skrifa skýrslur, vera með fræðslu og kynningar þannig að við erum orðin nokkuð góð í þessu sem er mjög mikilvægt. Það er þó kannski mikilvægast að vera stöðugt á tánum við að rökleiða og þjálfra sig í að finna út nýjar leiðir til að feta við síbreytilegar aðstæður með ólíkum skjólstaðingum. Þess vegna hlýtur þekkingarleitun og stöðug viðleitni til að læra, að vera grunnurinn að fagmennskunni. Og þess vegna hefur verið sérstaklega lærdómsríkt og gefandi í vettvangsnáminu að fá stöðug tækifæri til að kynnst nýjum hlutum, hitta fólk með ólíka reynslu og fá að sjá hvernig það vinnur. Þegar sést hvað iðjuþjálfar eru að gera margt merkilegt vekur það umhugsun um hve mikilvægt það er að þeir komi sér á framfæri og sýni framá mikilvægi starfsins. Það gerum við náttúrulega best með því að láta verkin tala, reyna að sýna að iðjuþjálfun skili árangri og vinna faglega. Sveitarfélögin virðast hafi mismikinn áhuga á að ráða til sín fagmenntað fólk og kannski er það af hræðslu við að þurfa að borga fagfólki herra kaup. Gæti það ekki líka stafað af þekkingarleysi? Að fólk viti kannski ekki nógu vel fyrir hvað iðjuþjálfar standa og hverju þeir geta komið til leiðar? Best gæti ég trúað því og þar þurfum við innan stéttarinnar að vera dugleg að breiða út boðskapinn og koma okkur á framfæri á jákvæðan og uppbyggilegan hátt.

Fordómaleysi

Öll viljum við geta sagt og segjum gjarnan að við séum fordómalaus. Við erum fordómalaus gagnvart fólki sem hefur annan litarhátt, aðra trú, er af öðru þjóðerni, er feitt, mjótt, fatlað eða sjúkt. Samt er það þannig í raunveruleikanum að fólkið sem talið er upp hér að framan verður fyrir umtalsverðum fordómum í samfélaginu og þá er spurningin hvort við hin fordómalaus séum búin að skoða hug okkar nægjanlega vel? Líklega ekki, og eftir því sem ég hugsa meira um það, þá er ég viss um að ég er heldur ekki fordómalaus, langt frá því.

Mig langar að taka dæmi um eigin fordóma sem ég upplifði núna í vettvangsnáminu. Ég verð nú að byrja á að segja að mér líkar ekki vel að

viðurkenna að ég sé með fordóma og alls ekki að ég sé með fordóma gagnvart geðsjúkdómum. En jú, líklega er ég bara með bullandi fordóma og til að kóróna þetta þá hitti ég sjálfa mig fyrir í þeim. Núna í miðju vettvangsnáminu varð ég fyrir þeirri reynslu að veikjast af kvíða, fá kvíðakast eða hvað það er nú kallað. Það var ekki skemmtileg upplifun en ég er samt ekki viss um hvort er verra að hafa upplifað kvíðann eða tilfinningarnar sem fylgdu því að segja öðrum frá því. Helst vildi ég hafa sagt að kvíðinn hafi verið bakverkur, höfuðverkur eða einhver svona „venjuleg“ veikindi. Í staðinn ákvað ég að segja eins og var og síðan hef ég velt ýmsum hlutum fyrir mér. Mun hreinskilnin hafa áhrif á atvinnumöguleika mína í framtíðinni? Fara sögur á kreik í samfélaginu? Fer fólk að velta fyrir sér fortíð minni? Hvort ég hafi kannski verið að fá kvíðaköst æ ofan í æ? Hvort ég sé kannski bara geðveik? Þessar hugsanir sækja á, þrátt fyrir að ég hafi verið að vinna með fagfólki sem ég veit að er ekki að tala um mín veikindi við fólk út í bæ eða samstarfsfólk. Það er bara einhvern veginn alveg furðulegt að þurfa að viðurkenna fyrir sjálfum sér að líklega hefði mér verið alveg sama þó allir vissu ef ég hefði verið heima með bakverk en af því að það var tengt geðinu þá finnst mér bara helst ekki eiga að minnast á það. Ég get ekki sagt að ég sé þakklát fyrir að hafa upplifað þessar tilfinningar af því þær séu svo lærdómsríkar en ég verð nú samt að segja að þetta hefur vakið mig mjög til umhugsunar um fordóma og hvað þeir eru í rauninni flókið fyrirbæri. Þeir snerta fólk á margvíslegan hátt og það er svo mikilvægt að við sem fagfólk vinnum saman að því að vera í fararbroddi við að vinna gegn þeim. Eins og fram kemur að ofan þá er kannski best að reyna að byrja á sjálfum sér og sínum eigin fordómum.

Samvinna

Ég gæti haldið áfram að skrifa endalaust því það er svo gaman að fá að hugleiða svona frjálst. Blaka bara vængjunum og flögna á milli eigin hugsana, staðreynda og kenninga án þess að þurfa að tilgreina nokkrar einustu heimildir fyrir því sem maður segir. Maður verður bara hálf „spinnegall“ og hömlulaus svona á lokametrunum!

Mig langar að enda dagbóarskrifin á því að tala aðeins um samvinnu sem hefur birst í margs konar myndum í vettvangsnámi liðinna ára og svo höfum við nemarnir heldur betur fengið þjálfun í að vinna saman í alls konar verkefnum. Það er vitað mál og margrannsakað (engin heimild ;)) að samvinna hjálpar okkur að finna góðar

leiðir, miðla þekkingu okkar á milli og getur myndað margfeldisáhrif ef vel tekst til. Þessi lærdómur hefur oft tekið á og stundum hefur manni þótt alveg nóg komið af hópavinnu en oft hefur hópavinnan skilað góðum árangri og í vettvangsnáminu hefur maður líka séð svo vel hvernig góð teymisvinna getur virkað og að samvinnan er auðvitað lykillinn að góðum árangri.

Núna í síðasta vettvangsnáminu mínu hef ég fengið að kynnst búsetuþjónustu við fatlaða í minni heimabyggð og ég verð að segja að ég hafði einhvern veginn aldrei leitt hugann að því, hvað það er margt fólk sem kemur að þessum málaflokki og þarf að vinna saman. Það eru sveitarstjóri, sviðsstjóri, félagsmálastjóri, félagsráðgjafi, iðjuþjálfar, þroskaþjálfar, hjúkrunarfræðingar, almennir starfsmenn og örugglega fleiri. Málaflokkarnir sem tengjast eru t.d. heilsugæsla, heimilishjálp, liðveisla, réttindagæsla, atvinnumál, hæfing, ferliþjónusta, húsnæðismál svo það helsta sé nefnt. Það eru svo ótrúlega margir strengir sem þarf að samstillja og þar skiptir auðvitað sköpum hvernig samvinna er á milli fólks. Sveitarfélagið sem ég bý í er ekki stórt og ég hef mikið verið að hugsa um kosti og galla þess þegar kemur að samvinnu. Ef hópurinn er vel samstilltur, stefnir í sömu átt og það ríkir virðing, trúnaður og traust á milli fólks þá er hægt að sjá fyrir sér að náðin sé af hinu góða, skilvirknin verður mikil og líkur á skjólstaðingar fá góða þjónustu. Það skaðar svo náttúrulega ekki ef sveitarfélagið á dálítið af peningum. Ef samstarfsfólk ber ekki virðingu fyrir hvert öðru, traust er ekki til staðar og það er ekki sameiginleg sýn þá er aftur á móti ekki hægt að gera ráð fyrir góðum árangri. Ef andrúmsloftið er þannig þá er líklegt að lítið samfélag geri það enn verra og þá koma peningar heldur ekki að gagni. Hvernig sköpum við fólki grundvöll til að vinna saman og hvernig er hægt að ná fram þessu jákvæða og skapandi andrúmslofti sem þarf að vera til staðar til að samvinnan verði góð? Ég held að þættirnir sem ég hef farið í gegnum í þessari dagbókarfærslu séu grunnurinn að góðri samvinnu og námið okkar í iðjuþjálfun sé gott veganesti. Vel menntað starfsfólk er auður sem ráðamenn þurfa að sækjast eftir og það þarf líka að setja upp stöðvunarskyldumerkið varðandi vinnuálag á fólki. Ég held ég láti það verða lokaorðin í dagbóarskrifunum og hverfi aftur inn í ævintýraheiminn, skóginn. Sjáið þarna eru litlu álfarnir flögrandi og stígurinn leiðir þá út í skógarjadarinn.

Nám í iðjuþjálfun við Háskólann á Akureyri – Álit og viðhorf nemenda og iðjuþjálfra

Iðjuþjálfunarfræðideild við Háskólann á Akureyri (HA) leitast við að veita nemendum bestu mögulegu menntun sem í boði er á hverjum tíma. Að loknu námi skulu nemendur útskrifast sem sjálfstæðir og öflugir fagmenn með sterka fagvitund og starfsímynd. Tilgangur rannsóknarinnar var að kanna álit og viðhorf iðjuþjálfanema og iðjuþjálfra af náminu við HA og hversu vel það undirbjó þá undir störf á vettvangi. Settar voru fram eftirfarandi rannsóknarspurningar:

- 1) Hverter álit og viðhorf iðjuþjálfanema á þriðja og fjórða ári til núverandi náms í iðjuþjálfunarfræði við HA?
- 2) Hvert er álit og viðhorf iðjuþjálfra, sem útskrifuðust fyrir einu til þremur árum, til þess náms sem þeir stunduðu í iðjuþjálfunarfræði við HA?
- 3) Hvernig finnst iðjuþjálfum, sem útskrifuðust fyrir einu til þremur árum síðan, nám í iðjuþjálfunarfræði við HA hafa undirbúið þá fyrir störf m.t.t.

faglegar færni og þátttöku? Til að ramma inn rannsóknina var notað kanadíska iðjulíkanið um færni við iðju (CMOP-E). Notuð var

megindleg rannsóknaraðferð og gagna aflað með vefrænni spurningakönnun. Þýði rannsóknarinnar voru nemendur á þriðja og fjórða ári vorið 2014 og iðjuþjálfar sem útskrifuðust fyrir einu til þremur árum. Alls voru sendir út 65 spurningalistar og svör bárust frá 47 einstaklingum eða 72,3%. Stærstum hluta nemenda fannst námið mjög krefjandi, fjölbreytt og áhugavert. Almennu voru nemendur ánægðir með uppbyggingu námsins en óánægja kom fram með vægi hins hagnýta og verklega hluta. Flestum nemendum fannst námið samræmast vel hlutverki

Kristín Heiða Garðarsdóttir

Erna Kristín Sigmundsdóttir

Svala Helga Sigurðardóttir

iðjuþjálfra og þörfum samfélagsins fyrir þjónustu. Iðjuþjálfarnir töldu námið hafa undirbúið þá vel fyrir starfið og fannst fagleg færni sín hafa verið góð við lok námsins. Það tók þó iðjuþjálfana oftast 6 mánuði eða jafnvel eitt ár að upplifa faglega færni í starfi en u.þ.b. þriðjungur töldu að það hefði tekið eitt ár eða meira.

Lykilhugtök: Nám í iðjuþjálfun, fagmennska, fagleg færni, fagleg þátttaka.

Leiðbeinandi: Guðrún Pálmadóttir, dósent

Taktu þátt – tónlist og taktur í starfi iðjuþjálfra með börnum

Þetta verkefni er heimildasamantekt með nýsköpun. Tilgangur verkefnisins er að skoða hvernig tónlist hefur verið notuð með börnum og einnig hvaða möguleikar eru á notkun hennar til að hafa jákvæð áhrif á þátttöku barna og iðju þeirra. Þær rannsóknarspurningar, sem leiða verkefnið, eru eftirfarandi: 1) Hefur tónlist eflandi áhrif á iðju og þátttöku barna á aldrinum 4-13 ára og þá með hvaða hætti? 2) Hvernig geta iðjuþjálfar nýtt tónlist til eflingar á færni við iðju og þátttöku barna á aldrinum 4-8 ára? Fyrri spurningunni er svarað með heimildasamantekt og þeirri síðari með nýsköpun. Sú hugmyndafræði, sem verkefnið byggir á, er kanadíska hugmyndafræðin ásamt þroskakenninum. Heimildasaman-

tektin leiddi í ljós að iðjuþjálfar nota tónlist hvorki mikið né markvisst í starfi sínu. Þó hefur verið sýnt fram á að möguleikarnir séu miklir. Einnig kom fram að tónlist hefur áhrif á ýmsa þætti sem snerta færni barna og þátttöku þeirra í daglegu lífi, s.s. a) verki, b) hreyfingar, c) tilfinningar og hegðun d) hugarstarf og e) tjáningu og samskipti. Má því segja að tónlist sé hægt að nýta í meira mæli innan iðjuþjálfunar vegna þeirra margvíslegra áhrifa sem hún getur haft. Niðurstöður heimildasamantektar voru nýttar til nýsköpunar sem er þríþætt. Í fyrsta lagi var námskeiðið „Leikur með tónlist“ í þeim tilgangi að gera tónlist aðgengilegri fyrir iðjuþjálfra og gera þeim kleift að nota hana á einfaldan hátt í starfi sínu. Í öðru lagi

Jóhanna Snava Sigurðardóttir og Lísbet Reykjalín Elvassdóttir

var hönnuð fræðsla þar sem notkun og notagildi námskeiðsins er kynnt fyrir iðjuþjálfum og í þriðja lagi var sett upp hugmynd að smáforriti (app) sem atlað er til notkunar samhliða námskeiðinu.

Lykilhugtök: Tónlist, iðjuþjálfun, þátttaka, efling iðju.

Leiðbeinandi: Sara Stefánsdóttir, lektor.

Þjónusta við aðstandendur einstaklinga með geðrænan heilsufarsvanda

Verkefni þetta er heimildasamantekt með nýsköpun. Tilgangur þess var að afla ítarlegra upplýsinga um áhrif geðræns heilsufarsvanda nákomins einstaklings á líf og líðan aðstandenda og komast að hvaða þörf þeir hefðu fyrir þjónustu. Til að stýra heimildaleit og afmarka viðfangsefnið voru eftirfarandi rannsóknarspurningar settar fram: Hvaða áhrif hefur það á aðstandendur þegar nákominn einstaklingur er með geðrænan heilsufarsvanda? Hvaða stuðning býður geðheilbrigðisþjónustan upp á fyrir aðstandendur einstaklinga með geðrænan heilsufarsvanda og hvernig hefur hann reynst?

Hugmyndafræði valdeflingar og skjólstæðings- og fjölskyldumiðaðrar nálgunar voru hafðar að leiðarljósi í verkefninu. Heimildasamantekt leiddi í

ljós að aðstandendur upplifðu m.a. aukið álag í daglegu lífi, samskiptaörðugleika og fordóma í garð þess veika og þeirra sjálfra. Einnig kom fram að þeir höfðu þörf fyrir margvíslegan stuðning, bæði frá heilbrigðisstarfsfólki og öðrum í sambærilegum aðstæðum. Auk þess vildu þeir hafa greiðan aðgang að hagnýtum upplýsingum sem sneru t.d. að eðli geðsjúkdóma, bjargráðum og hvert þeir ættu að leita eftir þeirri þjónustu sem í boði er. Til að takast á við aðstæður sínar á árangursríkan hátt þurfti umhverfið að bjóða upp á ýmiss konar úrræði. Niðurstöður heimildasamantektar voru nýttar til að þróa námskeið atlað aðstandendum einstaklinga með geðrænan heilsufarsvanda á höfuðborgarsvæðinu. Markmið námskeiðsins er fyrst og fremst

Hjördis Inga
Hjörleifsdóttir

Jóhanna Ósk
Snædal

að þátttakendur nái betri stjórn á eigin lífi, eflist í hlutverki sínu sem umönnunaraðilar og kynnist aðferðum til að takast á við aðstæður sínar.

Lykilhugtök: Aðstandendur, einstaklingar með geðrænan heilsufarsvanda, geðheilbrigðisþjónusta, stuðningur.

Leiðbeinandi: Sólrún Óladóttir, lektor.

„Við Íslendingar erum svona... hvað segirðu? Ég segi allt fínt þó allt sé í steik.“ Viðhorf almennings til þunglyndis

Tilgangur þessarar rannsóknar var að fá upplýsingar um sjónarhorn almennings á Íslandi til þunglyndis. Leitast var við að svara eftirfarandi rannsóknarspurningu: Hver eru viðhorf og skilningur almennings á þunglyndi? Rannsóknin var eigindleg og gagna aflað með þremur 3-6 manna rýnihópum. Rýnihópaumráður fóru fram á höfuðborgarsvæðinu. Auglýst var eftir þátttakendum á samfélagsmiðlum og opinberum stöðum. Alls tóku 14 manns þátt, 12 konur og tveir karlmenn á aldrinum 18 til 66 ára. Í rýnihópunum var stuðst við opinn, óstaðlaðan viðtalsramma með örsögu og umræður hópanna afritaðar orðrétt, kóðaðar og greindar í þemu. Niðurstöður mynduðu þrjú meginþemu: Það sem ekki sést, Samfélagið og Að upplýsa og fræða. Viðmælendur töldu að sjúkdómur á borð við þunglyndi færi ekki í manngreinarálit og margir væru ekki tilbúnir að horfast

í augu við vandann. Margir þættir gætu haft batahvetjandi áhrif og flestir voru þeirrar skoðunar að meðferð þyrfti að vera einstaklingsbundin. Til að

meðferð bæri árangur þyrfti hún að vera aðgengilegri og þörf væri á fleiri niðurgreiddum úrræðum. Ástæða þess að fólk leitaði sér ekki hjálpar væri m.a. vegna kostnaðar og vegna fordóma í samfélaginu en jafnframt vegna eigin fordóma. Þátttakendur voru sammála um að kröfurnar og pressan í íslensku samfélagi hefði mikil áhrif á þá sem glíma við erfiðleika. Gildi fræðslu og þekkingar kom skýrt fram og mikilvægt væri að fræða börn og ungmenni um málið. Slík fræðsla var talin geta dregið

Stefán E. Hafsteinsson

Kristín V. Tomsen

Berglind Steinarsdóttir

úr fordómum. Jákvætt væri að opna umræðuna um þessi mál og að það gæti hjálpað öðrum að átta sig á að fleiri væru að glíma við svipuð vandamál. Nauðsynlegt er að kanna viðhorf almennings til að efla þverfaglega þekkingu fagfólks og betrubæta aðferðir til heilsuefingar.

Lykilhugtök: þunglyndi – viðhorf – almennningur – eigindleg rannsókn

Leiðbeinandi: Sonja Stelly Gústafsdóttir.

„Þarna var ég bara að fá framtíðarfrelsi“

Iðja karla á Akureyri eftir starfslok

Fjölgun í hópi aldraðra er meiri en í öðrum aldurshópum vegna aukinna lífslíkna og minni frjósemi. Mikilvægt er, bæði fyrir einstaklinginn sjálfan og samfélagið, að viðhalda og stuðla að heilsu á efri árum til að þess að þetta skeið ævinnar verði sem farsælast en þá getur iðja verið mikilvægt verkfæri. Við starfslok eiga sér stað breytingar á iðju sem fela í sér endurskoðun einstaklingsins á eigin venjum og hlutverkum. Misjafnt er hvernig fólk upplifir þessar breytingar og tekst á við þær. Tilgangur rannsóknarinnar er að skoða þær breytingar sem verða á iðju karla á Akureyri eftir starfslok og hvernig þátttöku þeirra í samfélaginu sé háttáð. Spurningarnar, sem verkefninu er ætlað að svara, eru: 1) Hvernig upplifa karlar á Akureyri breytingar á iðju sinni í kjölfar starfsloka? 2) Hvernig upplifa karlar á Akureyri þátttöku sína í samfélaginu eftir starfslok? Þátttakendur í rannsókninni

eru níu karlar sem fóru á eftirlaun á árunum 2007 til 2012 og eiga lögheimili á Akureyri. Fjögur stéttarfélag á

Heiða Björg Kristjánsdóttir, Júlía Mist Almarsdóttir og Margrét Rós Sigurðardóttir

Akureyri útveguðu þátttakendur fyrir rannsóknina. Rannsóknin er eigindleg viðtalsrannsókn þar sem stuðst er við hálfstaðlaðan viðtalsramma. Aðferðir fyrirbærafræði voru notaðar við gagnagreiningu en slík rannsóknaraðferð er gjarnan notuð til að bæta skilning fólks á mannlegum fyrirbærum. Helstu niðurstöður rannsóknarinnar sýndu að upplifun karlanna af breytingum, sem tengdust starfslokunum, var almennt jákvæð þar sem þeir fylltu tíma sinn með þýðingarmikilli iðju í stað vinnunnar. Breytingarnar fólust meðal

annars í auknu frelsi og að meiri tími gafst með fjölskyldunni til þess að sinna heimilisstörfum og stunda áhugamál. Þátttaka karlanna í samfélaginu var á þann veg að flestir voru virkir í ýmiss konar félagsstarfi. Heilsa var þátttakendum mikilvæg og þeir voru meðvitaðir um gildi virkni fyrir eigin heilsu og vellíðan.

Lykilhugtök: Aldraðir, iðja, starfslok, þátttaka, virkni.

Leiðbeinandi: Kristín Sóley Sigur Sveinsdóttir, lektor.

Að leggja árar í bát:

Starfslokaferli íslenskra sjómanna

Starfslok eru ein stærsta breytingin sí lífi fólks og krefjast þau endurskipulagningar á lífi viðkomandi. Breytingarnar sem sjómenn ganga í gegnum við starflok eru oft meiri en hjá öðrum vegna eðlis vinnu þeirra. Þeir dvelja löngum stundum fjarri fjölskyldu sinni og hafa síður möguleika á að sinna heimilislífi, tómstundaiðju og félagslífi. Sjómenn eiga í raun tvö heimili, eitt í landi og annað á sjó, þar sem þeir eru í nánú samneyti við skipsfélaga sína, oft vikum saman og má segja að þeir séu í raun að yfirgefa það heimili við starfslok. Við 60 ára aldur eiga sjómenn kost á því að fara á eftirlaun þar sem vinna þeirra er erfið og slítandi. Þótt sjómennskan hafi verið einn af meginatvinnuvegum Íslendinga hefur starfslokaferli sjómanna lítið verið rannsakað. Með þekkingu á því hvernig starfslokaferli sjómanna er háttáð má e.t.v. auka undirbúning þeirra til að auðvelda þeim að aðlagast breytingunum. Tilgangur þessarar rannsóknar var að afla upplýsinga um starf íslenskra

sjómanna, starfalokaferli þeirra og þær breytingar sem verða á þátttöku þeirra eftir að störfum á sjó lýkur. Eftirfarandi rannsóknarspurningar leiddu rannsóknina: (1) Hvernig er starfi íslenskra sjómanna háttáð? (2) Hvernig er fyrirkomulag starfslokaferlis íslenskra sjómanna? (3) Hvaða breytingar verða á þátttöku sjómanna í heimilislífi, tómstundum og félagslífi eftir að þeir hætta störfum á sjó?

Svarendur rannsóknarinnar voru 37 fyrrum sjómenn á aldrinum 60 til 82 ára. Þeir voru valdir með tveimur úrtaksgerðum, slembiúrtaki og hentugleikaúrtaki, og var spurningalisti lagður fyrir þá símileiðis. Við úrvinnslu gagna var tölfræðiforritið Statistical Package for the Social Sciences (SPSS, 17. útgáfa) notað og voru niðurstöðurnar settar fram með lýsandi tölfræði. Helstu niðurstöður voru birtar á myndrænan hátt eða í tíðnitöflum. Svarendur störfuðu mislengi á sjó eða að jafnaði 44 ár. Áhugi á sjómennskunni var algengasta ástæða

Rósa Dóra Sigurðardóttir Kristín Dís Guðlaugsdóttir

þess að þeir hófu störf á sjó. Stærstur hluti sjómanna gegndi hlutverki skipstjóra lengst af. Rúmur helmingur svarenda líkaði sjómennskan mjög vel en það sem sjómönnunum líkaði best við sjómennskuna voru launin en síst fjarveran frá fjölskyldunni. Mislangur tími var liðinn frá starflokum svarenda og voru flestir þeirra sáttir við starfslok sín þrátt fyrir lítinn undirbúning. Þátttaka þeirra í viðfangsefnum innan heimilisins jókst til muna eftir starfslok en ekki er sömu sögu að segja um þátttöku í tómstundaiðju og félagslífi.

Lykilhugtök: starfslokaferli, sjómenn, heimilislíf, félagslíf, tómstundaiðja.

Leiðbeinandi: Kristjana Fenger

„Maður þurfti auðvitað að læra allt upp á nýtt.“

Breytingar á daglegu lífi í kjölfar mænuskaða

Mænuskaði er afdrifaríkur atburður sem hefur veigamikil áhrif á líf fólks og breytir stefnu þess á augabragði. Færni til að takast á við daglegar athafnir er ekki sú sama og áður og þarf fólk að tileinka sér nýjar aðferðir við framkvæmd verka. Í kjölfarið fer umhverfið að skipta mun meira máli en fyrr, hlutir, samfélagshópar, rými og viðfangsefni í samfélaginu ásamt efnahag, menningu og stjórnarfarir eru allt þættir sem ýmist ýta undir eða draga úr þátttöku fólks með mænuskaða. Markmið þessarar rannsóknar var að kanna upplifun fólks, sem hlotið hefur mænuskaða, af þeim breytingum, sem verða á þátttöku í iðju við skaðann, og kanna hvernig þeir brugðust við því. Eftirfarandi spurningar voru settar fram: (1) Hvaða breytingar upplifa einstaklingar á daglegu lífi í kjölfar mænuskaða? (2) Hvernig takast þeir á við breytingarnar? Til að svara spurningunum varð eigindleg viðtalsrannsókn fyrir valinu og notast var við viðtalsramma Iðjusögu sem er matstæki byggt á Líkaninu

um iðju mannsins (MOHO), en sú hugmyndafræði stýrði rannsókninni. Auglýst var eftir þátttakendum meðal félagsmanna Samtaka endurhæfðra mænuskaddaðra (SEM) og gerðust sex félagsmenn þátttakendur í rannsókninni. Viðtöl voru tekin við fjóra karlmenn og tvær konur á aldrinum 24-50 ára, sem höfðu alskaða frá hryggjarlið C6 eða neðar og slösuðust fyrir a.m.k. þremur árum. Viðtölin voru hljóðrituð og afrituð orðrétt og síðan þemagreind. Helstu niðurstöður rannsóknarinnar sýndu að ráðstöfun tíma og orku var breytt og þörf var á nýjum aðferðum til að takast á við dagleg verk vegna skertrar færni. Hlutverk þátttakenda tóku líka breytingum þar sem viðfangsefni sumra hlutverka þurfti að aðlagast að breyttri færni og öðrum viðfangsefnum gátu þeir ekki lengur gegnt vegna þess að þeir réðu ekki við þau. Þá tóku sumir að sér ný hlutverk, s.s. að berjast fyrir réttindamálum fatlaðra. Ýmsir umhverfisþættir höfðu áhrif á þátttöku viðmælenda í daglegu lífi og ýttu ýmist

Þórunn Sif Héðinsdóttir

Nína Jensen

undir eða takmörkuðu hana. Mikilvægt var fyrir þátttakendur að fá stuðning og hvatningu frá fjölskyldum og vinum en há þrep, þröng rými og torfær náttúra eru dæmi um hindranir sem þátttakendur upplifðu. Hugarfar hafði mikið að segja um hvernig viðmælendum gekk að takast á við breytingar sem fylgdu mænuskaðanum. Jákvæðni og bjartsýni einkenndu suma en aðrir áttu erfiðara með að fóta sig í lífinu og sætta sig við hlutskipti sitt. Flestir höfðu það viðhorf að horfa ekki á vandann heldur tækifæri sem buðust.

Lykilhugtök: Mænuskaði, umrótarbreytingar, daglegt líf, þátttaka.

Leiðbeinandi: Kristjana Fenger

Um fjöllun um siðareglur

3.2.

Iðjubjálfi miðlar af þekkingu sinni og reynslu til annarra iðjubjálfa, nemenda og samstarfsfólks. Er þekking mín og reynsla sem iðjubjálfi mitt einkamál? Án þess að hugsa sérstaklega um það, erum við daglega að miðla þekkingu og reynslu til okkar þjónustuþega. En hvenær deildi ég síðast þekkingu minni til annarra í starfsumhverfinu? Siðaregla 3.2 bendir á að iðjubjálfi miðli þekkingu sinni og reynslu til annarra iðjubjálfa, nemenda og samstarfsfólks.

En af hverju? Hvers vegna er það ekki mitt einkamál hvort og hverjum ég miðla af þekkingu minni og reynslu? Um leið og þetta er sagt koma upp hugtökin fagleg ábyrgð og starfsskyldur. Hluti af fagmennskunni er að vera opin/n fyrir því að leiðbeina og fræða aðra í starfsumhverfinu.

Það getur til dæmis átt sér stað í formi samtala, greinaskrifa eða fyrirlestrahalds. Fagmaður er hluti af hópnum sem lýtur ákveðnum lögmálum og þar eru þjónusta og þátttaka mikilvæg gildi. En hvað skal segja ef upp koma hagsmunaáreksstrar? Á iðjubjálfi að gefa frá sér þekkingu og reynslu jafnvel þó svo að það stríði gegn hans eigin hagsmunum? Siðareglur geta hjálpað til við að greiða úr slíkri siðferðislegri klemmu. Þær eru vegvísir og hvetja til umræðu en veita ekki alltaf einhlít svör. Ábyrgðin er okkar að halda umræðunni vakandi og takast á við nýjar áskoranir.

Guðrún Áslaug Einarsdóttir iðjubjálfi og guðfræðingur.

Hjólastólar og sessur fyrir börn og fullorðna

ZIPPIE YOUNGSTER 3

QUICKIE LIFE

Fastus býður uppá fjölbreytt úrval hjálpertækja fyrir börn og fullorðna, s.s. hjólastóla og sessur, rafmagnshjólastóla, göngugrindur, vinnustóla, bað- og salernishjálpertæki, rafskutlur og smáhjálpertæki til daglegs lífs.

Sérhæft fagfólk leggur metnað sinn í að finna lausnir og aðstoða við val á vörum.

Komdu og skoðaðu úrvalið. Við tökum vel á móti þér og finnum réttu lausnina fyrir þig.

Veit á vandaða lausn

